SALA D.E LECTURĂ

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 13 martie 1991 **11 (59)**

Strip-tease

această sală tîrsită cu fum și cu bărbați
izbucnind într-un incendiu de aplauze
e o femeie care se dezbracă.

Focul artist

în noaptea asta și-ntunericul e-un lapte mut și trist
și-l biciuie ca-n zorii lumii văpaia focului artist

mi-e inima un lanț de inimi și mă înlănțuie de pat
și deportații pentru moarte prin mine iarăși se abat

estimp chiuveta-mi plînge rar căci uit mereu să-i las pleoapa

potop e-n celălalt tărîm și patul iarăși mi-l ia apa

mă scol să pun lemnușe-n sobă și ea miroase bine-a fin
sînt numai mîngîiere, mamă, și mîna morții mi-o amin

o, gheața visului, ziar al nopților copilăriei mele
cu somnul lung, cu primii morți și ultimele calde stele

e beznă dulce în alcooluri și axul lumii este beat
spre geamul meu privește cerul cum animalul împăiat

un cub mi-e casa universul un cub din cubul de pămînt
în sînge cuburi mici de sînge scriu cubului un legămînt

mă uit în noapte doar cu gîndul la gîndul ei primordial
cum Țările de Jos se uită spre plînsul mării lor la deal.

Ion Mircea

Din teamă de adevăr

Printre cele mai deplorabile fenomene din realitatea noastră imediată trebuie trecută **încrîncenarea** atitudinilor, aerul arțăgos al intervențiilor, orale sau scrise, din peisajul publicistic, fenomen ce denotă, fără îndoială, un proces de radicalizare politică pînă la obturarea canalelor de comunicare între parteneri, dar conotează și o crispare comportamentală de sorginte, ca să spunem așa, inefabilă, un fel de labilitate pe care o atribuim, prin tradiție, „firii de artist". Nu e vorba numaidecît de acele incompatibilități, în bună măsură artificiale, pe care diferența de opțiune politică le instalează în relațiile dintre oameni, e vorba mai ales de prezența unui frison de perpetuă indispoziție în chiar modul de prezentare a unui punct de vedere în indiferent ce chestiune, cu sau fără martori, în public sau în fața paginii goale. Un veritabil sindrom al „călcatului pe coadă" se face simțit în cele mai neașteptate împrejurări, izbucnind din te miri ce sau sedimentat prin acumulări progresive de reticențe, refuzuri, enervări etc. Ar fi prea simplu, deși comod să ne închipuim că la originea încrîncenării generalizate stă climatul socio-politic al momentului el însuși confuz și deprimant. Climatul e la rîndul lui doar un efect. Încrîncenarea atitudinilor și climatul cețos sînt consecințele în plan individual, respectiv social, ale unei sau unor cauze mai profunde. În ce ne privește, credem că la mijloc e o singură cauză și anume teama de adevăr. O teamă pe cale de a deveni cronică și care generează două reacții majore, simultane și dihotomice: alunecarea, deseori cu dementă voluptate, în minciună, și foamea de adevăr. Aceasta din urmă este efectul paradoxal al fricii de adevăr, pe cînd cea dintîi este efectul ei logic. Amîndouă pot căpăta forme paroxistice a căror expresie la nivelul atitudinii este încrîncenarea. Pentru a o elimina din manifestările noastre e suficient să ne reprimăm teama de adevăr. Ușor de spus, greu, din ce în ce mai greu, de făcut. Nu numai pentru că multora adevărul le-ar strica toate socotelile dar și pentru motivul, ceva mai subtil că, amînat prea mult, un adevăr sau altul riscă să-și piardă pertinența și să devină instrument de diversiune. Că societății noastre îi lipsește la această oră alianța cu adevărul, se vede cu ochiul liber și nu mai trebuie dovedit. Că această absență se va răzbuna într-o bună zi, nu-i greu de presupus. Dar că încrîncenarea din atitudinile noastre ar putea fi fertilă pentru refacerea alianței cu adevărul, de asta ne îndoim așa cum ne îndoim de posibilitatea mîntuirii pe calea vanității.

„L."

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ștefan Dimitrescu

eugen ionescu

A îndrăzni să nu gîndești ca ceilalți

— în pag. 14 —

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Uniunea (I)

În ceea ce ziarele noastre de acum o sută de ani ar fi intitulat, războinicios, „Chestia Sorescu", vinturînd cu un „ce" profit canicula publicistică a citorva zile de vară, nu este vorba de un autor și o instituție, ci de două instituții, pur și simplu, ba chiar de trei, în fapt. Una este „organismul oficial" al breslei scriitoricești, care n-a făcut decît să „dea urmare" unei capcane din vasta rețea vînătorească, de ochi și ochiuri, de plase, lațuri, găinațuri, lanțuri, boambe și bombițe, care-o înconjoară de decenii. A doua este instituția „Marin Sorescu Trade Mark, Solo-Incorporated", ilustrare perfectă a teoriei lui P. Pandrea cu spiritul oltean, poetic și pragmatic deopotrivă, cu cobilița mercantilă pe un umăr și Coloana dusă-n nici-unde, a lui Brâncuși, pe celălalt — agerime rapid, locvace și subtil lucrativă, ultraadaptabilă și concret-metafizică, mereu preocupată pentru export, pe străbuna idee „cum e cererea, așa-i și oferta". Iar cea de-a treia este „instituția noastră cea de toate zilele", Asociația semianonimă, dar cu variate titulaturi : „Scandalul în slujba puterii", „Ochiul și urechea", „Birfa distructivă", „TV — Azi — Adevărul S.A.", etc., cea care construiește demolind, minte cît cuprinde și umflă cît dezumflă. Capcana, ca să zic așa, plutea demult în aer, precum geostaționarii sateliți-spioni ai „lumii moderne". Era în ordinea lucrurilor ca, după trei crîncene mutări pe o singură parte (Banu Rădulescu, ziariștii agresați și Petru Creția) să se încerce o șarjă de cavalerie „on the other side". De dragul echilibrului, nu ? Adică, numai insurgența să aibe blazon ? Are și conformismul nevoile lui butaforic-martiriale. Așa că, în vreme ce redactorul „Memoriei" și eruditul „Norilor" abia de au beneficiat de cîteva colțuri-protest de jurnale bucureștene, y compris îngrijirile medicale, Marin Protaeus, poetul, dramaturgul, romancierul, eseistul, traducătorul multilingv, editorul, desenatorul, bossul, managerul, congressman-ul, supremul singuratic, marele nostru specialist în „self-public-relations", a devenit star național-televizat, mai ceva ca Bobby și Pam la un loc, victima unei conspirații echivalente celei din „Caracatița". Față de asta, penibil-înduioșătoarea „reparație morală" din Craiova, televizată, firește, și ea, n-a fost decît o biată lacrimă de mamă-gospodină, picurată-n creștetul fiului care, în loc de premiul Nobel, a luat numai recunoștința societății... de mîine. Așa cum, anul trecut, tot românul jucător de table, mîncător de semințe, băutor de bere, microbist și patriot imparțial, striga disperat „ce-au ăștia cu Barbu, dom'ne?", la fel acuma, este omniprezentă, e națională, întrebarea „ce-aveți cu Sorescu, mă ?" Cum s-ar zice, „avantaj la primire". Numai că, într-un atare meci de tenis, avantajul nu e nici la serviciu, nici la primire, ci — la arbitru. Sorescu nu e nici pe departe Barbu, nici Păunescu și nici chiar Fănuș Neagu, lucru demonstrat inclusiv de scrisoarea Anei Blandiana. El a venit, însă, „just in time", pe rol de cal troian într-o cetate demult asediată, bombardată cu varii calibre din afară și tocată mărunt (și sigur ?) dinăuntru. Într-un șah cu turnurile sufocate de pionii nemișcați (sau nesacrificați) la timp, cu diagonalele nebunilor obstaculate de caii proprii, puși în mijlocul cîmpului cu nădejdea c-or sări ei singuri la vreme, unde regele se iluzionează că se poate mișca precum regina, e limpede că orice mișcare bruscă, de deschidere a jocului poate provoca ravagii. Iar, aici, nu partenerii cîștigă sau pierd, ci chibiții. Care nu vor nici victorie, nici remiză. Visul lor e să se închidă cutia, să se termine odată cu tot șahul ăsta intelectual.. „Ca să ne apucăm de table, bre !". Zarurile, orice s-ar zice, sînt... mai sigure.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Demisia? Demisia...

Cînd înțelegi situația în care te afli, tu și toată lumea, „aceea de a nu fi în ordine", orice ai face, sistemul politic fiind imperfect, cum altfel ?

Cînd în 13 iunie 1990 abia împușcăturile în cap, în jurul sediului M.I., au arătat adevărata față a Noii Puteri cu vechi năravuri totalitariste, criminale, surprinsă de eroismul manifestanților contestatari, cum a fost și Vechea Putere la 16 și 21 decembrie 1989, neschimbîndu-se între timp decît țapii ispășitori și capii care să ordone „să se tragă în populație la nevoie"...

Cînd în 13 și 14—15—16 iunie 1990 năvălirea contramanifestanților „muncitori" ai lui N. S. Dumitru și F.S.N.-ului și „minerii prezidențiali", după același scenariu scelerat al represiunii, a îngrozit o planetă întreagă...

Cînd cinismul premeditării evenimentelor singeroase din 1990 exclude posibilitatea trimiterii la plimbare și darea în judecată a tuturor celor implicați, direct sau indirect, în afacerilor politice postrevoluționare de joasă speță...

Cînd toate aceste vinovății s-au adunat și sunt strigătoare la ceruri, de ce oare nu și-au dat demisia instituția prezidențială actuală și Guvernul său, măcar ?

Mă întrebam. Mai ales că, săracul de mine, printr-o nouă ironie a soartei, **tot cerînd eu**, în cele ce am publicat, jumătate de an — 1990 **demisia domnului Ion Iliescu, s-a ajuns să mi se ceară mie demisia** din funcția de redactor șef de la revista „Contrapunct"... **De cine ? „Acesta este răspunsul"...**

Amuzant ? Nu prea... Cum eu, pînă una, alta, chiar am demisionat, copil al Revoluției Deturnate nevinovat, nu pot decît să mă mir că domnul Ion Iliescu nu ia odată exemplul meu, zău așa, ușurat, amîndoi fiind născuți, cel puțin, în aceeași Zodie (a Peștilor) nerecunoscătoare...

„Sfîrșit". Mai jos făcînd loc ultimei părți a textului meu dactilografiat în prezilele evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990, uitat în sertare. Vă amintiți ? Text în care eu mărturiseam că adormisem, cu o notă informativă a Securității vrîncene în față, tot vrînd să încropesc un articol în jurul ei, adormisem și visasem că scriu despre o preumblare a mea în tren accelerat de la București la Focșani, după căderea întunericului, în vagon neluminat electric... Mă rog, nu o să mai insist, că se discuta ba de una, ba de alta, despre mitingurile F.S.N. și „Piața Universității", revedeți dumneavoastră, dacă doriți, **ultimele patru numere ale Luceafărului : ajuns fiind la momentul cînd se deschide ușa compartimentului...**

Avînd, totuși, **conștiința** unei ordini.

Situație așa-zis necorespunzătoare (V)

Se deschide ușa compartimentului, intră controlorul de bilete cu o lanternă aprinsă : nu am ce face și îl întreb, serios. „Nu vă supărați, lumina în acest compartiment nu intră în costul biletului" ? Poftim ? Asta e bună, rămîne cu gura căscată „conductorul", punînd pe mine fasciculul lanternei și urmează : — Ce, credeți că sunteți mai deștept ca mine ? Habar nu aveți cîte probleme sunt la C.F.R. și țineți coada pe sus aici... Nu zău, așa înțelegeți să vă faceți dumneavoastră serviciul : mă ridicasem în picioare încruntat și mă apucasem să strig. Îmi ajung atîtea călătorii pe întuneric... Urmarea ? „Conductorul" scoate din geanta lui cu clește de rezervă și carnețele de contravenții, un beculeț : se ridică pe vîrfuri și-l pune acolo unde e o dulie, în tavanul compartimentului... Nor-

Liviu Ioan Stoiciu

Continuare în pag. a 7-a

momos :

Mititeii domnului Brucan

În **Opinia studențească** nr. 8, domnul Silviu Brucan dă un lung interviu în care, printre altele, ne lămurește de ce s-a opus domnia sa alegerii domnului Iliescu în funcția de președinte al țării. De ce credeți că s-a opus ? S-a opus fiindcă domnul Iliescu a făcut parte din vechea nomenclatură de partid și de stat și țara are nevoie acum de oameni curați. Curat punctul 8 de la Timișoara, nici mai mult, nici mai puțin. Că mulți susțineau punctul 8, e ceva, că domnul Brucan îl afirmă senin acum, e altceva. Să citești și să nu crezi. Și ce mai spune (sfătos) domnul Brucan ? Spune multe, dar trebuie să ai cap să înțelegi, deoarece soluțiile oferite nu vin de la un oarecare iar „micile" povești au, fiecare, tîlcul lor. Mi s-a părut că am înțeles una dintre ele. Se făcea că domnul Brucan știe foarte bine englezește și fiindcă devenise „incomod" la București și fiindcă știa englezește a fost trimis ambasador tocmai la Whashington. Și prin zona aia tocmai era un inginer numit Keith, care conducea o companie prosperă, specializată în construcția de uzine petrochimice. Și mai avea mister Keith o nevastă și nevasta conducea o fermă nu tocmai prosperă. Și s-a împrietenit mister Brucan cu mister Keith. Cum s-au împrietenit ? „Aveam, zice mister Brucan, un șofer pe care îl chema Mititelu (cît de mare în grad o fi fost Mititelu, nu ni se mai spune, n.n.) și care era un mare bucătar. Pregătea sarmale și mititei, ne duceam la ei la fermă și făceam o masă la care îi invita pe toți vecinii lui. Duceam și (..) țuică și vin românesc și făceam niște mese de mergea vestea." Și uite așa, mai cu mititei, mai cu sarmale, mai cu țuică, mister Keith a hotărît să calce legile federale, care interziceau exportul de tehnologie avansată în țările socialiste și, nici-una, nici-două; ne-a construit combinatul petrochimic de la Brazi. Unul dintre cele mai moderne, la vremea aia, din Europa. Sigur că el (combinatul) a fost plătit cu bani grei (20 milioane dolari), dar fără mititei (Mititelu) domnului Brucan nici dracu nu ne-ar fi oferit atunci așa ceva. Concluzia se impune greu, dar se impune. Ce naiba vă zbateți atît cu Europa și cu intratu' în ea ? Cu niște mici și cîțiva litri de țuică o momim să vină singură la noi. Iar **brucani** putem importa, al nostru fiind cam deteriorat.

Ștefan Agopian

P.S. Ne miră că doamna Smaranda Jelescu, o veche ceaușistă a televiziunii române, a ajuns să-l laude pe poetul Marin Sorescu. Ceva mai penibil n-am văzut demult. Sper că poetul va trece cu umor peste grotescul în care a fost implicat. Pupătura scremută a doamnei de la televiziune ne-a mînjit totuși pe toți. Și din decembrie 1989 mulți dintre noi ne-am pierdut umorul.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PERICLE : „Arbitrul Orientului — Nicolae Ceaușescu — e mort. Dacă trăia, în Golf era liniște". **(Europa).** ● ALCIBIADE : „Marele patriot **Iulian Vlad** a împlinit în închisoare 60 de ani. La Mulți Ani, domnule general, în mizeria morală în care au tirit agenții străini România poate că e mai nobil și mai cinstit să fii în pușcărie...". **(România Mare)** ● CLAUDIU IORDACHE : ...„domnul cvt, prin sine insignifiant, el este doar o voce de vitrină a celor care, dacă nu au exercitat crima, au instrumentat-o, au incitat-o, au aprobat-o !". **(Adevărul)** ● ILIE NEACȘU : „Ei bine, tare mă tem (oare, mă tem ?) ca nu peste mult timp pe soclul gol din fața Casei Scinteii (parcă astăzi se cheamă Piața Presei Libere..., n.n.), părăsit în pripă de Lenin, vom urca cu surle și trîmboane bustul marelui patriot și conducător (iar conducător..., n.n.) român, constructor neobosit de uzine, școli, case, metrouri (sic !), canale și hidrocentrale — NICOLAE CEAUȘESCU". **(Europa)** ● Nerușinatul **C.V.T.** (despre unul din martirii neamului, ucis bestial de securiști în închisoarea din Rîmnicu Sărat) : ...„cît despre memoria lui Ion Mihalache, ce să mai vorbim, îi țin francezii tabloul la icoană, și dacă n-ar avea țărani cunoscuți, ai jura că e Napoleon pe podul de la Arcole". **(R.M.)** ● FELICIA MELEȘCANU : „Armata irakiană a fost **decimată** în proporție de 40%". (TVR) ● ALCIBIADE : ...„în lunile noiembrie-decembrie 1990, se pare că au intrat în România nu mai puțin de 40.000 de turiști sovietici și 25.000 de turiști unguri. Intențiile lor erau, în mod limpede, de a reedita performanța din decembrie 1989." ; „Nu se lasă liftele astea spurcate, dar acum sîntem pregătiți, numai să îndrăznească !". **(R.M.)** ● „Domnul **Grigore Vlădoi, -țăran din județul Buzău»**, gîndește la fel ca președintele Radioteleviziunii, domnul prof. Răzvan Theodorescu"... **(AZI)** ● ALCIBIADE : ...„se pare că Revoluția noastră, care a avut darul să arunce România în haos, a salvat, în schimb... Ungaria, care și-a rezolvat criza economică prin uriașele cantități de mărfuri trecute fraudulos din Transilvania". **(R.M.)** ● GABRIELA NEAGU : „Vă invităm că"... (TVR) ● „Femeia fierbe în 30 de secunde !". **(Sexy balamuc)** ● EMANUEL VALERIU : „S-a instaurat libertatea lătratului !". **(Libertatea)** ● **B.G.** : „Felicitări, domnule Emanoil Valeriu ! Lătrăii merită, într-adevăr, scărmănați...". **(Democrația)** ● O. ȘTIRE : „Avem, în sfîrșit, speranța că lupta pentru democrație a luat un avînt de neoprit". **(AZI)** ● PETRE SĂLCUDEANU : „Doamne, cît sînt de naivi !". **(Adevărul)** ● Dr. MARIANA POP : „În jocurile de dragoste, delicate și rafinate — mai ales cînd partenerii nu sînt prea obișnuiți unul cu celălalt — mîna care caută organele genitale merge rareori la țintă" ; „Dacă mîna bărbatului este cea care mîngîie și caută, picioarele femeii se depărtează puțin singure și fac organele genitale mai accesibile". **(Sexy balamuc)** ● VICTOR SURDU : „Păi ce, noi sîntem Bulgaria ? Albania ? Noi sîntem un colos industrial". (interviu în **Adevărul)** ● Despre „Vatra românească" (microanchetă de Felix Anton Rizea), VLASE ION (informatician) : „— Este o organizație de scos ochii la unguri. Dacă n-ar exista unguri, ar inventa evrei sau țigani. Un pericol trebuie să existe de undeva. N-ar fi exclus să aflăm din România Mare că țiganii vor autonomia Olteniei. Pă ei nea Barbule ! Cu minerii-n frunte... Să mai uităm puțin de foame și frig" ; MARIA GANCIOPOL : „O aiureală «patriotică». Eu nu cred în toți demnații ăștia de la **„România Mare"**. (Cațavencu) ● DORINA BĂEȘU : „compatriotul nostru, ION ȚIRIAC, intenționează să-și sporească averea cu 22 222 de dolari, asta după ce-i va sărăci pe băieții de la CATAVENCU". **(Opinia studențească)** ● RĂSVAN POPESCU : „Acuzat de corupție, anchetat de poliție, primarul din Filiași a fost schimbat din funcție. Acum e director". **(Expres).** ● NICOLAE CĂMĂRĂȘESCU, (inginer și fost securist în slujba poporului) : „Cred și astăzi că, în lipsa mea (din București, între 13—16 iunie 1990, n.n.), ați fi avut distrugeri mari", (Mihai Creangă, reportaj despre mineri, în **România liberă)** ● ION VULPE : „Mie unuia mi se pare că ceea ce face această Margareta se numește uzurpare de titlu". **(Dimineața)** ● ȘTEFAN CAZIMIR : „Observ că bat cîmpii de o bună bucată de vreme"... **(Adevărul)**

Petre Stoica

PRECIZARE

Versiunea în limba română a poemului „Copilul" de Rabindranath Tagore apărut în numărul nostru trecut aparține poetului și indianistului **Gheorghe Anca.**

FUNDAȚIA „ȘCOALA ARDELEANĂ"

Fundația „Școala Ardeleană", persoană juridică înregistrată conform legii, reamintește că are ca principale scopuri actualizarea unei însemnate pagini de istorie și ca Blajul să devină un puternic focar al culturii și științei românești, pînă la a fi centru universitar în care cursurile vor fi gratuite.

Cei ce doresc a susține material și spiritual generoasele scopuri pot contribui cu fonduri în conturile : BCR—SMB nr. 45.10.5. 87.2. și BRCE nr. 47.21.542.300.2, sau își pot oferi serviciile la sediul din București, B-dul G. Coșbuc nr. 1 bloc P5B scara 2 etaj 1, apt. 27 sector 4.

Pentru a deveni membri fondatori, este necesar ca persoanele fizice să depună minimum 1 000 lei, iar persoanele juridice minimum 25 000 lei, sau corespondentul în valută.

Relații suplimentare la telefon : 81.55.88 sau 15.48.77.

ezentul continuă

uvernul, cultura, dreptul public filozofia valorilor (I)

O Hotărîre a Guvernului Roiei din vara anului trecut (nr. 942/) referitoare la organizarea şi funcarea Ministerului Culturii aduce în cuţie interesante chestiuni de drept olic şi de axiologie.

upă cum se ştie, Constituţia demotică din 1923 avea la bază principisuveranităţii naţionale — toate pule statului emanînd de la aceasta, ralismului politic şi separaţiei pulor în stat şi recunoaşterea româor, fără deosebire de origine etnică, limbă sau religie, libertatea conştiei, a învăţămîntului, a asocierii, a prietăţii precum şi o serie de alte ertăţi şi drepturi prevăzute atît în tul constituţional cît şi în legi spele. Odată cu înlăturarea regimului alitar comunist, noua autoritate a tuat asupra necesităţii reactualizării or principii constituţionale democrae ca acelea referitoare la pluralisl politic şi separarea puterilor în t şi a anunţat promovarea unei poci interne şi externe subordonată voilor şi intereselor fiinţei umane, spectului deplin al drepturilor şi lirtăţilor oamenilor. De asemenea, s-a evăzut reaşezarea pe baze noi a dezltării culturii naţionale, o primă mără, în acest sens, fiind luată încă în mele zile ale noii puteri, cînd veiul Consiliu al Culturii şi Educaţiei cialiste a fost desfiinţat şi a fost nţat Ministerul Culturii.

ici cu ocazia înfiinţării Ministerui Culturii şi nici mai tîrziu noul leuitor nu a redefinit însă raporturile lturii naţionale cu statul, esenţial alrate sub vechiul regim şi nu a statuat mic relativ la competenţele, organizarea şi funcţionarea noului minister. aceste condiţii nevoile de reglemere juridică a acestui important doeniu au fost satisfăcute într-o oarere măsură prin acte ale executivului, special prin hotărîrea de guvern la re ne-am referit mai sus. Această otărîre enunţă o serie de principii pe baza cărora ar urma ca Ministerul Culturii să-şi desfăşoare activitatea şi anume : principiile autonomiei culturii şi artei, libertăţii de creaţie, primordialităţii valorii, şansei egale la cultură, neangajării politice şi identităţii culturii naţionale în circuitul mondial de valori.

Deşi sînt numeroase alte aspecte ce merită să fie discutate, ne vom opri, în mod deosebit, asupra principiului autonomiei culturii şi artei căreia guvernul îi dă următoarea formulare : Ministerul Culturii asigură crearea condiţiilor materiale şi morale pentru libera manifestare a legilor proprii şi criteriilor specifice de valoare şi de selecţie ale artei şi culturii, protejează activitatea creatoare şi acţiunea cultural-artistică de ingerinţele unor criterii care le sînt străine cum sînt : angajarea politică, funcţionalitatea propagandistică, spiritul comercial. Trecînd peste întrebările ce se pot pune cu privire la semnificaţia acelei părţi din textul citat care se referă la condiţiile morale necesare ocrotirii valorilor culturale şi peste îndoiala ce se naşte cu privire la faptul dacă individualitatea creatoare şi statul, ca agenţi prezumtivi ai activităţii creatoare şi respectiv ai acţiunii culturale, pot rămîne împreună sub acelaşi regim de protecţie — contra amintitelor ingerinţe — ni se pare că şi-a făcut locul aici o oarecare confuzie axiologică.

După Tudor Vianu, bun cunoscător al domeniului, există o serie de categorii de valori — economice, teoretice, etice, politice, estetice, religioase — care s-au separat una de alta prin efectul diviziunii şi specializării muncii. Acelaşi distins autor ne spune că nu trebuie să confundăm între lucruri, bunuri şi valori, un lucru devenind un bun în măsura în care satisface anumite necesităţi ale fiinţei umane concret determinată, în timp ce la valoare se ajunge în urma unui proces de obiectivare şi generalizare intersubiectivă. Valoarea apare astfel ca o pură categorie ideală, prin raportare la care lucrului i se poate recunoaşte, în deplină obiectivitate, calitatea de bun. Acelaşi lucru poate să nu apară oricînd şi oriunde ca valoros şi poate de asemenea să fie gîndită în sfera unor valori diferite. Astfel, tabloul îi apare sălbaticului drept o simplă pînză colorată în timp ce fetişul nu-i dă citadinului cult de astăzi nici-un fel de emoţie mistică. După cum, pentru colecţionarul de vase din ceramică acestea vor avea o pură semnificaţie emoţională şi nu una domestică, pe cîtă vreme pentru negustorul oarecare de opere de artă, tabloul va fi valoros mai ales din punct de vedere comercial, valoarea intrinsec estetică a acestuia interesîndu-l numai în subsidiar. Din toate aceste aspecte care descriu, în fond, flexibilitatea cuplării diverselor sectoare ale realului la lumea valorilor apare însă şi posibilitatea unor raportări axiologic inadecvate. O asemenea raportare nefirească, adevărată boală axiologică sau adevărat abuz întîlnim spre pildă în extetism pentru care utilul, adevărul, binele, ori sacrul nu au nici-un preţ, ceea ce evidenţiază printre altele nu numai grave defecte de personalitate şi posibile alterări ale funcţiunilor corpului social.

Istoria a cunoscut situaţii de conflict între mai toate valorile arătate. Platon a condamnat arta pe temeiul influenţei proaste a acesteia asupra moralităţii cetăţeanului în timp ce Nietzsche condamna ,dimpotrivă, morala, în special aceea creştină, sub cuvîntul că a moleşit individualitatea şi a stîrbit astfel frumuseţea originară a insului puternic al vremurilor vechi. Tolstoi a condamnat şi el arta considerînd că, prin rafinamentele sale, aceasta l-a dezbinat pe oameni împotriva preceptului biblic care le porunceşte ca ei să se unească.

Războiul valorilor nu este totuşi inevitabil. Pr. Siller socotea că starea estetică produce o atmosferă de disponibilitate sufletească aptă a primi şi a purta înainte rigorile legii morale, iar J. Ruskin arăta că forţele creaţiei artistice sînt adesea forţe etice ca patriotismul, virtutea şi credinţa în dumnezeu. Adevărul este că valorile stau într-o conexitate organică şi că nici una din ele nu este lipsită de facultatea de a se îmbogăţi cu o seamă de lucruri capabile de a fi folosite şi prin alte împrejurări decît acelea proprii domeniului specific. În consecinţă, se naşte posibilitatea deschiderii simultane spre mai multe valori, unul şi acelaşi lucru fiind apt să satisfacă conştiinţa apetitivă şi ca operă de artă dar şi ca instrument de sugestie politică ori etică sau, pur şi simplu, ca obiect de comerţ. Mai mult decît atît, avînd în vedere că valorile nu încetează niciodată să depindă una de alta şi că aprofundarea oricăreia din ele este aptă să libereze drumul spre cooperare cu celelalte, oricare din valori ar fi la un moment dat dominantă, există posibilitatea regrupării armonioase a restului constelaţiei valorice în perspectiva aceleia devenită centrală, fără ca poziţia de mai mare dignitate a uneia să constituie un blocaj pentru celelalte. Pacea valorilor este astfel mereu cu putinţă, iar imperialismul uneia singure nu poate fi niciodată permanentizat.

Roland Cotârlan

ninimax

Un posibil colaps şi o foarte probabilă dictatură originală (III)

Cum trecătoare-s toate, slavă Domnului că a trecut şi greva C.F.R.-iştilor ! Fără să se fi ajuns la intervenţia **spontană** dar bine organizată a unor importante categorii de cetăţeni care, neavînd trenuri, puteau veni totuşi în număr mare cu autobuzele, şoferii fiind bine cumînţiţi ; cu autobuze şi cu ce apuca fiecare să ia în mînă pentru a fi mai convingător. A trecut şi fără intervenţia — legitimă, nu ?, dată fiind hotărîrea Curţii Supreme de Justiţie —, deci fără intervenţia **organelor de ordine** cărora le aparţine, acum şi de drept, armata.

Chiar zău că slavă Domnului ! Adică nu doar fiindcă aşa vine vorba. Păi dacă acei „ciocli ai economiei româneşti" ne aduceau în stare de **colaps** (de la dl. Brucan, parcă, formula s-a răspîndit în toată propaganda oficială), ce s-ar mai fi întîmplat cu Raportul dlui prim-ministru ?! Şi încă o dată, deşi mass-media s-a mai laicizat, încă o dată slavă Domnului, gîndindune la vizita oficială a preşedintelui Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Doamne, în ce situaţie delicată s-ar fi aflat distinsul parlamentar Anders Bjorck, dacă, venind în România cu medaliile deja pregătite, ar fi fost nevoit să afle — căci precis se găseau niscaiva trădători de ţară care să-i spună — că tînăra noastră democraţie tocmai a înregistrat cu cîteva zile în urmă o victorie zdrobitoare împotriva unei greve printr-o strînsă colaborare a forţelor de ordine cu grupuri mari de cetăţeni indignaţi !

Aşadar, dacă a trecut cu bine, poate că nici n-ar mai trebui pomenit acum episodul, mai ales că, între timp, viaţa (!) a avut grijă să ne ofere destule alte motive de îngrijorare. Evidenţiată însă pregnant la vremea respectivă, a grevei, **criza legalităţii,** nu credem că poate fi considerată de domeniul trecutului odată cu greva, drept care ne-am şi încumetat să insistăm încă asupră-i.

Manifestîndu-se în fel şi chip, pretutindeni, uneori cu multă cheltuire de ingenuozitate sau, adesea, primitiv şi brutal, **încălcarea legii** tinde (dacă nu chiar a şi ajuns) să se impună ca **una dintre caracteristicile definitorii ale socialului în România.** La care, revoltate, mai multe voci „din popor" acuză cu exces de democraţie. Alte voci, răstite, cer de-a dreptul instaurarea unei dictaturi militare pentru înfăptuirea căreia cîţiva generali „patrioţi" din garda veche, foarte activi în decembrie '89, ar fi numai potriviţi de pus la cîrma ţării. Deocamdată, debandada, corupţia, bunul plac, „relaţiile" ş.a.m.d. par să ne domine încă mai dihai decît pe vremea odiosului.

Ipoteza pe care o formulam cu o săptămînă în urmă, anunţată în final sub forma interogaţiei retorice, era că explicaţia **principală** trebuie căutată nu numai şi nu neapărat în deteriorarea morală produsă de-a lungul celor aproape cinci decenii de totalitarismul comunist.

Într-adevăr, prin însăşi conceperea-i, dar mai ales prin modalităţile concrete de aplicare, legislaţia socialistă/comunistă a generat, cumva firesc, pentru marea majoritate a societăţii, o raportare negativă la norma juridică în genere. Inclusiv pentru că, cel mai adesea, legile păreau absurde. Aşa păreau doar, dar nu erau, întreaga structură legislativă şi modul cum era ea folosită avînd o raţionalitate bine definită şi bine urmărită : **culpabilizarea potenţială la scară de masă.** De unde şi un anumit fel de adecvare a comportamentului individual şi a relaţiilor sociale, proprii mediului concentraţionar. De asemenea, alte consecinţe au fost generalizarea comportamentului schizoid şi/sau apariţia vestitului „om nou" ca **om fără nici un Dumnezeu.** În grabă spus, cam aşa ajunsese în decembrie societatea noastră, ca de altfel şi celelalte societăţi pe unde a bîntuit cea mai dreaptă şi mai umană dintre orînduirile pe care le-a cunoscut vreodată istoria. Cu privire la modalităţile de acţiune eficientă întru redresarea acestei situaţii se poate discuta mult. Că era nevoie să ne facem procese de conştiinţă fiecare în parte — bineînţeles că era, după cum şi este —, că trebuia să învăţăm istorie — nici vorbă şi nu doar istorie —, că trebuia să învăţăm regulile elementare ale unui comportament social democratic — sigur că trebuia... Cîte şi mai cîte nu trebuiau făcute şi învăţate ! Şi toate concomitent cu permanenta luptă pentru supravieţuire care, după decembrie '89, a trecut printr-o perioadă de **întreţinută iluzie** a deblocării pentru toţi a tuturor posibilităţilor. Iar noi, marea majoritate, bieţi oameni, ce să facem mai întîi ? !

Dar Puterea (pentru că, în fapt, a fost şi este una singură), oare Ea a făcut, face ceea ce se cuvenea şi se cuvine făcut pentru reinstaurarea respectului necondiţionat al legalităţii ? Spre a putea răspunde, folosind ca metodă analiza concretă a conţinutului noii legislaţii, în curs de elaborare, balanţa aprecierii ar putea să încline către un răspuns afirmativ. Pe ici pe colo însă, dar vorba ceea, în punctele esenţiale, semnalele de alarmă sînt foarte puternice. Dar, oricum, în lipsa constituţiei, această metodă este deocamdată inadecvată. În schimb, o altă metodă ar fi aceea a căutării răspunsului, avînd în vedere : 1) componenţa şi modul cum îşi desfăşoară activitatea forul legiuitor ; şi 2) componenţa şi modul cum acţionează instituţiile statului care asigură aplicarea legilor. Multitudinea şi varietatea exemplelor prin care, atît într-o privinţă, 1), cît şi în cealaltă, 2), ceea ce s-a întîmplat pînă acum contravine flagrant reinstaurării respectului pentru lege descurajează orice comentariu. După cum şi lasă foarte puţin loc pentru speranţă. De-ajuns ar fi fost numai „13—15 iunie", dar pe lîngă acel moment de maxim, sînt o puzderie de alte evenimente despre care aflăm mereu dintr-o „anumită presă", tolerată, atîta vreme cît s-a văzut că nici nu deranjează prea tare şi conferă prestigiu democratic.

Procedînd la fel şi pînă acum, Puterea va putea desigur să-şi impună prin forţă legile, dar nu va obţine i respectarea lor, respectul pentru lege în genere ca element definitoriu al normalităţii sociale. Şi, consecvent, nici respectul pentru omul legii, fie că este îmbrăcat în robă sau în uniformă cu trese şi chipiu. Teamă da, din nou teamă, dar nu respect.

6 martie 1990

Şerban Lanescu

„Huliganismul“ în cultură

Într-o discuție purtată cu Gabriel Liiceanu în 1978, la București, Constantin Noica folosește expresia „a fi huligan în cultură“, referindu-se la Victor Stoichiță, căruia îi reproșeaza excesiva receptivitate culturală și absența „huliganismului“ în domeniu. Elementele puse în balanță de Noica sînt, pe de o parte, reacția constant favorabilă față de marile opere, iar, pe de alta, lipsa reacției de respingere a acestor opere — înțeleasă ca o lipsă (nejustificată) a spiritului negator individual. **Respingere**, în acest caz, ar echivala cu **revoltă personală**, cu o contestare benefică și constructivă, cu un „huliganism“ necesar, deci.

Jurnalul de la Păltiniș, în paginile căruia este consemnată discuția, nu conține detalii suplimentare în legătură cu sensul atribuit de Noica expresiei. Aș fi tentat, pornind de la datele existente, să-i atribui o altă semnificație, sugerată de contextul unei culturi atrofiate, ce s-a manifestat sub dictatură, începînd cu anii '50 și pînă astăzi : aceea a **deschiderii** și **receptivității** totale față de nou, față de experiment, față de inovație. „Huliganismul“ cultural, care pare a ne fi lipsit de la generația lui Eliade, Cioran, Sebastian încoace (excepție, parțial, făcînd oniricii și optzeciștii), ar însemna în această accepție nu copiere lipsită de discernămînt, nu import sau plagiat, ci acceptarea și asimilarea dezinhibată a **noului** în cultură — fie el și împrumutat din lumea occidentală pe care unii dintre noi o consideră și azi „putredă“. Efectul ar consta nu numai în sincronizarea cu tendințele și, de ce nu?, valorile mondiale actuale, dar și în posibila lor depășire, căci, în ultimă instanță, „huliganismul“ cultural ar putea fi echivalent cu **avangarda** culturală.

Întrebarea care se pune în mod firesc aici este aceea a motivației atitudinii de „huliganism“ cultural : avem oare nevoie de așa ceva, într-un moment în care tot mai multe voci se ridică împotriva „vînzării de țară“ ? Și dacă da, de ce ? Răspunsul e limpede și el face abstracție de insinuările ipocrite și răuvoitoare ale mai vechilor și mai noilor nomenclaturiști culturali : după dogmatismul perioadei staliniste, după „orientarea“ prin **Teze** a perioadei ceaușiste, după mai bine de patru decenii de sufocare artificială a libertății de exprimare și, în mod special, a celei de creație, se simte nevoia unei incontestabile reacții compensatorii față de vechile reflexe culturale, a unei desfășurări de mari proporții a tendințelor novatoare — eliberate de cenzura exterioară și de cea interioară (falsele complexe). Motivația acestei avalanșe de atitudini și manifestări novatoare (care ar trebui încurajate cu orice preț și prin orice mijloace, în afara oricărei raționalități critice care le-ar putea cenzura ori intimida) trimite la suplinirea și umplerea golului lăsat de perioada totalitară și, prin posibilitatea apropierii de timpul cultural occidental, la recuperarea distanței care ne separă de circuitul universal actual al valorilor.

Din perspectiva unui potențial „program“ — dacă se poate spune astfel — de redresare a culturii române prin **deschidere** necondiționată spre exterior și, cu precădere spre acele forme de manifestare artistică pe care ne-am prefăcut a nu le băga în seamă, omițîndu-le siliți sau de bunăvoie, s-ar cuveni avute în vedere două etape : o primă etapă de stimulare, încurajare și acceptare a tuturor atitudinilor, ideilor, tendințelor, manifestărilor **noi** în cadrul culturii noastre, cu scopul unei acoperiri în primul rînd **cantitative** și de **diversitate** și o a doua etapă de selecție valorică, de ierarhizare — cu alte cuvinte, de reactivare a spiritului critic.

Fără a emite pretenția unei judecăți absolute, aș încerca să schițez modul în care văd eu deschiderea de care ar avea nevoie cultura română în clipa de față, în sensul debarasării de orice complexe. Să luăm, de pildă, cazul literaturii, atît de închistată în dogme, „direcții“ trasate de sus, supusă unei necruțătoare cenzuri formale și de conținut.

Cenzura a fost aplicată și auto-aplicată (în momentul reglării mecanismului individual al fricii și obedienței) în domeniul climatului literar, al categoriilor, temelor și limbajului literar — ca să dau numai cîteva exemple, legate de **conceperea** și **producerea** textului literar. Exemplele dovedesc, de fiecare dată, absența cvasi-totală a trăsăturilor auctoriale sau textuale specifice acelei atitudini și manifestări pe care am numit-o, cu un termen generic, „huliganism« cultural.

Climatul literar era, pînă în decembrie 1989, unul al suspiciunii generalizate și al inhibițiilor mai mult sau mai puțin afișate — fenomene determinate de teama de delațiune — și, în egală măsură, unul al auto-cenzurii de exprimare și al limitării posibilităților de afirmare creativă ; scriitorii care nu au respectat „regula jocului“ impusă în mod abuziv de Puterea comunistă și acceptată tacit de către colegii de breaslă au avut de suferit și din partea unora și din partea celorlalți, plătind pentru onestitatea și îndrăzneala lor literară.

Formele de organizare culturală care ar fi permis manifestarea unui climat literar neconvențional erau torpilate cu fiecare an de către Putere și exponenții ei ; printre puținele forme autorizate, rămase intacte, s-au numărat cenaclurile — dar ele însele se aflau supuse în permanență presiunilor de diferite feluri.

În ceea ce privește categoriile și domeniile literare „exilate“ în perioada comunistă, aș menționa **absurdul, fantasticul** și **grotescul**, care erau sancționate din simplul motiv că deranjau oficialitățile prin libertatea „excesivă“ de exprimare și prin posibilitatea de a evita „direcțiile“ realismului cerut de Putere, grație glisării în refugiul imaginarului. E de așteptat, astăzi (pînă nu va fi din nou prea tîrziu !), un reviriment al acestor categorii în literatură.

„Huliganismul“ cultural ar trebui să se manifeste, în mod normal, și în sfera **para-literaturii**, cvasi-inexistentă în perioada dictatorială comunistă : banda desenată, romanul polițist, cartea S.F., foto-romanul ar trebui să-și ocupe locul pe care îl merită în circuitul cultural al oricărei țări în care libertatea artistică se manifestă. Lăsînd deoparte necesitățile psihologice cărora aceste genuri și specii le răspund, oferind publicului o funcție imaginativă compensatorie, să observăm în primul rînd că **para-literatura**, susținută cu mai mult sau mai puțin profesionalism, poate aduce cîștiguri substanțiale culturii.

Am ajuns și la problema cenzurii formale, de limbaj — care se leagă deseori și de cenzura tematică. Cenzura formală, ca și în cazurile precedente pe care le-am discutat, se îmbină cu o **auto-cenzură** ce își are originile nu numai în reacția de obediență la „poruncile“ dictaturii, ci și în lipsa de experiență și de lectură literară a scriitorului. Ne face sau nu plăcere să recunoaștem acest lucru, trebuie să admitem că o bună parte din cei care au făcut literatură în perioada dictaturii lui Dej sau Ceaușescu nu au avut posibilitățile sau nu au dorit să-și îmbogățească „bagajul de cunoștințe“ în domeniu... Rezultatul se vede în ziua de azi, cînd, într-un context cultural cît de cît normal, majoritatea cărților scrise sub regimul totalitar nu ne spun sau nu ne **mai** spun nimic, nici sub raport tematic, nici stilistic !

Problema limbajului literar a fost abordată cu mult curaj (dat fiind că este una din primele încercări de demolare a tabu-urilor existente) în numărul 52/1990 al revistei **Contrapunct** de către poetul Florin Iaru. Argumentația lui se bazează pe premisa că nu se poate scrie literatură — mai cu seamă roman ! — făcînd abstracție de anumite cuvinte, ca și cum nu ar exista ; în această privință, autorul articolului se dovedește cît se poate de tranșant, pledînd pentru desființarea oricăror prejudecăți de exprimare, indiferent de natura lor : „Există un dozaj secret al bubelor, mucegaiului și norocului care nu poate fi învățat și nici recomandat. Dar eu, unul, știu că literatură fără cuvinte, fără toate cuvintele, nu se poate face.“

Să luăm un exemplu pe care îl dezvoltă și Florin Iaru : cel al cuvi referitoare la o temă care aproa lipsește din literatura noastră co porană — sau, în orice caz, este dată voalat ; e vorba de tema se tății, privită de regulă fie ca **tri** fie ca **rușinoasă**. Din perspectiva vanței acesteia, romanele lui P Ivasiuc, Buzura și chiar Breban tru a nu menționa decît numele mai importante ale prozei ulti decenii) par a fi niște povești pud de pentru adolescenți, căci scenel erotice sînt oprite la jumătate, mate sau pur și simplu trecute c derea ! Auto-cenzura, în asemene zuri, afectează nu numai limbaj și întreg conținutul operei, din mo ce anumite subiecte sau teme **tabu** și sînt escamotate sau dezv cu jumătăți de măsură.

Oarecare semne de „dezgheț“ c ral, cel puțin în sensul dezinhi față de libertatea cuvîntului, au rut totuși, în ultimul timp. **Conv rile literare** ieșene au deschis o **Bi tecă a Literaturii Interzise** în pentru prima oară după 1939, re tează **Povestea poveștilor** și **Pov lui Ionică cel prost** de Ion Creangă ediția Kirileanu. Savoarea ac două povestiri „corosive“ este re cabilă ! Tot în **Convorbiri literare** de data aceasta, în revistă și nu în pliment), am citit de curînd și o p erotică a lui Emil Brumaru, fără s se zbîrlească părul în cap de indig ori să rup revista în bucăți. Înce a fost făcut — pentru perioada no post-dictatorială în cultură, și, in rent că strîmbăm din nas în mod crit sau afișăm aere de mironosiță versitatea exprimării, libertatea creație în domenii pînă mai ieri i zise **există** și trebuie acceptată și rajată ; fie și numai pentru obți acelei **varietăți** din care ne vom mite apoi să **alegem** ceea ce ne pe plac.

Înainte de a încheia această ple rie în favoarea deschiderii spre n literaturii și culturii noastre, aș să mai observ un lucru. Discu chestiunea „huliganismului“ cu și referindu-mă în mod special literatură, am omis deliberat probl adevăratului huliganism al scris cel care nu mai are nimic de-a cu arta, spiritul de inovație și bu simț, din moment ce se definește clusiv prin trivialitate și impertine Dacă încurajăm și susținem inițiati creative novatoare, se cuvine totod să sancționăm mitocăniile și cutez răuvoitoare a **veritabililor** huligani turali. Impostura acestora, deși dut tă de vehemență și tenacitate, nu a niciodată prea departe în artă ; și există nici un motiv să credem că gula va fi infirmată acum. De ac în ziua de astăzi, ca întotdeauna, mîne preferabil titlul de „huligan“ tural adresat artistului care încea să-și depășească inerțiile și timpul, lui de „justițiar“ aplicat „scriitoril care, de pildă, își permit să discredit talentele autohtone sau să arunce noroi în disidenți, numindu-i „se riști“.

Ion Manolescu

Expresivitatea limbajului cotidian

Se poate pune, mai întîi, o problemă terminologică. Se poate discuta, de la caz la caz, dacă cuvintele și expresiile cu sensuri, adesea și cu forme de negăsit în dicționarele de limbă contemporană, care apar în conversația relaxată a tinerilor sau a mai puțin tinerilor sînt incadrabile în categoria **argoului, a jargoanelor sau a limbajului familiar.** Primele posibilități presupun circulația într-un cerc mai închis, cea din urmă — o relativă frecvență și accesibilitate a formelor în cauză. Se pot face, apoi, considerații estetice sau morale legate de folosirea acestui limbaj : sărăcire a exprimării, zic unii, observînd cuvinte polisemantice care se repetă foarte des, cu nuanțe marcate doar de intonație și context ; expresivitate și inventivitate, observă alții, ale căror argumente sînt evidentul caracter metaforic, puterea derivativă și în general, capacitatea de permanentă înnoire a acestui compartiment al limbii. Oricum, argoul contemporan (să-i spunem așa, indiferent de faptul că latura practică, de păstrare a secretului, definitorie pentru argoul clasic — al hoților —, e total inlocuită în această variantă de circulație mult mai largă de spiritul de frondă și de nevoia de expresivitate) e tot mai atestat, în ultima vreme, în scris : în cărți care reconstruiesc universul cotidian și în ziare și reviste, în momentele în care își permit (sau, chiar își propun) un stil dezinvolt, neconvențional.

Aproape orice discuție despre argoul românesc contemporan — în varianta lui neprofesională, de limbaj al tinerilor — începe cu cîteva exemple canonice (și se limitează, uneori, la acestea) : **mișto, nasol, gagiu** — și încă cîteva. E ceea ce împiedică, în parte, să se observe dimensiunile mai largi ale fenomenului ; desigur, argoul românesc e relativ puțin dezvoltat și e mai greu de găsit o conversație pe care s-o domine în exclusivitate, în care pentru un vorbitor de limbă română literară neavizat totul să fie de neînțeles ; e vorba, mai curînd, de elemente expresive care se inserează în limbajul de toate zilele. Numărul lor este totuși mai mare decît se crede de obicei. Să examinăm cîteva cazuri a căror circulație s-ar putea să fie efemeră, dar nu legată de un grup social limitat (studenți, militari etc.) : **meseriaș, valabil, vrăjeală, trombonist, trotilat, a se da rotund, a zemui, venit cu pluta** (sau **plutaș**), **căzut odată cu ploaia, venit cu roata de cașcaval pe dunga gardului, e groasă, măcăne** etc. Unele sînt mai vechi, altele n-au apucat să fie înregistrate de lingviști, deși cercetările în domeniu nu sînt deloc de neglijat : există numeroase articole dedicate argourilor, scrise de prin anii '20 pînă în prezent și inventariind forme care riscau să se piardă definitiv ; oricum, e amuzantă discrepanța dintre specialiștii care iau foarte în serios acest aspect al limbii și îi apreciază expresivitatea — și amatorii care (mai ales operînd cu clișee și exemple tip și reducînd problema la cazul unor cuvinte asa-zicînd „urîte“) cer „purificarea“ limbii și evitarea argoului.

În momentul de față, de altfel, e evident, că elementele argotice de tipul de mai sus — care ar putea fi foarte bine încadrate în aspectul familiar al limbajului — se opun „limbii de lemn“ și în general formulelor fixe abstracte și greoaie ale unui stil oficial. Una din trăsăturile stilistice fundamentale ale limbajului familiar și argotic este evitarea **hiperbolei** ; acolo unde aceasta pare totuși să fie prezentă (**j'de mii, criminal, în disperare**), utilizarea e invariabil ironică. În schimb, valorizarea se face prin adjective al căror sens de bază e moderat apreciativ și a căror întrebuințare inițială ilustrează mecanismul **litotei** ; foarte frecvente sînt astăzi **valabil** („E un tip valabil“) și mai ales **meseriaș**, folosit și ca substantiv (deci cu o inovație doar semantică), dar și ca adjectiv („o muzică meseriașă“). Sensul lor — indicat intonațional — merge de la „bun“ la „foarte bun, excelent“. Eufemismele **obosit** pentru „beat“, **a împrumuta** sau **a compl** pentru „a fura“ presupun, ca atitudi intelectuală, același refuz al exageră al dramatizării. Limbajul familiar argotic contemporan presupune, de alt existența unei constiințe lingvistice d tul de dezvoltate. Una din operațiile c o dovedesc este parodierea limbaju pretențios, asociat cu verbe comune : **băga în fizic** („a minca“), **a ieși în p saj** („a ieși afară“), **a intra în peisaj** (d pre o mașină : „a ieși, din mers, afara soselei, a intra în pom“) etc. Int resantă este și „deconstrucția“ acțiuni în gesturile care le compun și care substituie metonimic, sugerînd implic și indiferența sau chiar absența scopulu **a da din buze** („a vorbi“), **a băga în** („a minca“). Zonele de maximă bogăț lexicală, de acumulare a sinonimelor sî cel puțin la o apreciere sumară, neint meiată pe o statistică, apreciativele refer toare la indivizi sau situații, acțiune d ironizare (**a face mișto, bășcălie, cat rincă** etc.), faptul de a păcăli și de a lăsa înșelat, ierarhia de calificări cuprin să între „naivitate“ și „prostie“.

Exemplele de mai sus nu numai că ca punct de plecare cuvinte din limb comună, chiar din lexicul ei fundamenta dar pot fi și destul de ușor decodate, chia de la prima întîlnire cu ele, prin recu noașterea unei scheme de construcție d tipul figurii de stil : nu sînt însă întîm plătoare, accidentale, ci mai mult sa mai puțin intrate în circulație, devenit unități ale unui limbaj aparte, extrem d accesibil cercetării și extrem de interc sant.

Rodica Zafiu

„Păcatul“ poeziei

Prin datele de apariție ale celor mai importante dintre cărțile pe care le-a publicat, Dan Laurențiu aparține promoției '70. Dar exemplaritatea poziției sale se plasează dincolo de orice cronologie, căci poetul face parte din categoria celor care au reușit să fixeze la o cotă extrem de ridicată atît standardele estetice ale lirismului nostru postbelic, cît și reperele unei desăvîrșite conduite personale. În ambele orizonturi, care în viața scriitorului român ajung atît de rar la performanța unui bilanț pozitiv, Dan Laurențiu nu are nici ce modifica și nici ce să-și reproșeze. Cînd toate cărțile care s-au scris la noi după cel de-al doilea război mondial vor fi recitite, cînd faptele oamenilor vor fi cîntărite cu o balanță mai precisă decît cea de care dispunem azi și cînd se va scrie istoria literară a acestei perioade, se va vedea cît de sigură e linia de forță care trece prin inima poeziei lui Dan Laurențiu.

Călătoria mea ca martir și erou al timpului, ultima carte a poetului, apărută la Editura „Albatros“ (București, 1991), impune din capul locului această elementară constatare. În orice caz, **Călătoria mea...** continuă în chipul cel mai firesc cu putință volumele anterioare ale poetului, ca și cînd am avea de a face, cum observa la un moment dat Dan Cristea, cu o perpetuă reîntoarcere la același fundamental poem. Dacă se poate vorbi de o diferență, aceasta e de căutat în direcția unei mai mari economii a mijloacelor, în transparența sau în descărnarea aparentă a frazelor, care în schimb au cîștigat parcă și mai mult în tragism. În rest, aceeași mare febră metafizică, același ser de posedat sau de victimă a singurătății și a destinului, în fine, aceeași încrîncenată încredere în ideea izbăvirii prin iubire, prin poezie și prin Dumnezeu : „Nu am de ales altă cale în viață / calea mea este întunericul / și iubirea ca o rază invizibilă / și care mă duce orbește prin noaptea puternică / / nu mai am de ales nici un drum / el mi-a fost predestinat / încă de la începutul lumii / acum drumul mă conduce / nu eu pe el / / și trebuie să mărturisesc / cu mîndrie și cu umilință / / acest drum este drumul oilor / care se duc behăind la abatorul sacru“ **(Acesta e drumul)**.

Nu e nimic „jucat“ sau mimat în poezia aceasta ; dimpotrivă, totul stă parcă sub semnul unui neînțeles blestem, care angajează (nu vom înțelege niciodată exact de ce) credința, iubirea. Într-un cuvînt, viața poetului. Ne pot induce în eroare unele din titlurile aproape suprarealiste ale poemelor, bruștele grimase ironice și, la un alt nivel, virajul ontologic prin care se trece de la un plan la altul al vieții cu un firesc deconcertant. Tipică din acest punct de vedere este **Corbii negri porumbeii albi** continuum exemplar instituit între simbolurile sau fantasmele poetului și reperele lumii exterioare, într-o îmbricare perfectă, de adevărată bandă poetică a lui Möbius : „Așa te vei stinge / un corb alb căzînd / de pe o ramură neagră / o ramură metafizică pe care o port / / eu în cap și la subsuoară / de pe care a trebuit să cadă / un porumbel negru croncănind / de pe ghemotocul lui / unde-l țineam pe ramura / / ancestrală a capului meu albit / de gînduri și mai ales unde / l-am încălzit toată iarna / la sînul meu la subsuoara mea / / el a căzut dar puii săi albi / zboară pe cerul acestui oraș / unde mă mir / că mai supraviețuiesc / cîrîind pe creanga mea metafizică“.

Același efect îl mai poate avea aparentul manierism al culorilor, **albul, negrul, albastrul, roșul,** folosite în chip obsedant. Poetul doarme pe o canapea roșie, o femeie neagră îi pune două garoafe albe într-o vază de cristal, altă dată „o neagră nebună“ aleargă plîngînd sub Luna galbenă și din cer cad mici diavoli roșii cu limbile înnegrite de păcat. Dar prin esențializare, toate aceste culori devin noțiuni personale, cărți de vizită, semne, anulînd poza și transformînd cunoscutul repertoriu simbolist sau expresionist într-un impresionant spectacol metafizic, ca în acest adevărat roman „de capă și de spadă“, abstractizat pînă la a fi devenit un mit personal : „Pe treptele aurorei de seară / a coborît un străin / el era îmbrăcat în negru / și purta o pălărie neagră / / aurora de seară s-a întunecat / la vederea acelui trecător / și încet-încet și-a aprins stelele / ele străluceau cu focuri de gheață / / iar străinul și-a deschis / umbrela neagră / și ghetele sale străluceau / pe drumul negru / / un om negru cu un joben negru / și cu o umbrelă neagră / venea în întîmpinarea acelui / străin negru s-au întîlnit / / la mijlocul podului negru / și vai și-au dat mîna cu mănuși / de catifea neagră / o șoaptă s-a auzit în ceruri / acei doi domni negri cu / / mănuși negre și umbrele negre / n-au schimbat nici o vorbă neagră / / pe podul negru o strîngere de mînă / mai neagră decît catifeaua care le / proteja nu numai fețele / / dar ghetele mai lustruite / decît conceptele transcendentale ale lui Kant / care au făcut au pavat drumul / filosofiei noastre o da / / pe podul acela negru unde s-au / întîlnit doi oameni negri cu umbrele / mai negre decît jobenele lor negre / a trecut într-o fugă nebună / / trăsura timpului în ea călătorea / o femeie cu părul blond rîzînd în hohote cei doi / domni negri au scos din buzunare / pistoale și s-au împușcat / instantaneu și podul s-a prăbușit / și odată cu el dispăru și trăsura timpului“ **(O femeie în trăsura timpului)**.

După cum se vede, Dan Laurențiu este un romantic care a profitat de toate experiențele lirice de după romantism—simbolismul, expresionismul și chiar avangarda istorică—filtrîndu-le și purificîndu-le de partea cea mai radicală a expresivității lor. De aceea, într-o tipologie ideală, adică într-o serie concepută în afara relațiilor de determinare directă, el se plasează în linia Bacovia — Emil Botta. De primul îl apropie lirismul superior monocord și aerul funerar, de cel de-al doilea hieratismul și misterul, cu deosebirea că întregul se subordonează unui principiu seminal de natură metafizică și religioasă. În plus, spre deosebire de modestia (uneori jucată) a lui Bacovia sau a lui Emil Botta, la Dan Laurențiu percepem din cînd în cînd semnalele orgolioase ale unei poetici care atunci cînd își îngăduie să se privească din afară, nu se mai complace în minimalizarea sau în persiflarea ei : „Piramida lui Tutankamon / cel învelit în bandaje de aur / ca să-l întreacă pe cel ce zboară / pe ceruri ziua și noaptea fără odihnă / / piramida soarelui pe care a cutezat / s-o înfrunte acest pămîntean / se va pierde cu vremea-n pustiu / piramida albastră a gîndirii mele / / nu va cădea / sub roțile de gheață ale timpului / ea va rămîne acolo inaccesibilă omului / în mijlocul deșertului / / ca un monument al / eternei sensibilități ininteligibile / o piramidă ca un protest în calea / vîntului și nisipului din oase / / o piramidă albastră / ca o amintire a absolutului“ **(Piramida albastră a gîndirii mele)**.

Orgolioasă în raport cu propriul ei trecut și chiar în comparație cu toată istoria lumii care o înconjoară, poezia lui Dan Laurențiu își regăsește spaimele și umilința atunci cînd se raportează la **absolut** : „Eu ar trebui acum la bătrînețe / să renunț la sensul cunoașterii / binelui frumosului și adevărului / dar sînt eu demn de toate acestea / / nu sînt oare culpabil / și păcătuiesc în fiecare zi / ca un avocat al răului / batjocorind natura divină / / prin însăși esența mea / de revoltat împotriva creației / nu sînt oare cel vinovat / că propun ipoteza unei alte lumi / / decît aceea în care ne-a fost dat / să ne găsim mormîntul / nu sînt cel care aduce Demiurgului / un afront cu gura vorbitoare / că sînt un mesager al veșniciei“ **(Scrisul este o contestație sau un elogiu)**.

Ajunsă în acest punct, poezia lui Dan Laurențiu s-a reîntors la singurătatea, la vinovăția și la blestemul ei. Cred că Mircea Iorgulescu avea dreptate cînd afirma în **Scriitori tineri contemporani**, că Dan Laurențiu este un înger căzut. Mai exact spus, un înger pe care l-a alungat din Paradis păcatul poeziei.

Florin Manolescu

DIN PARTEA UNIUNII SCRIITORILOR

Joi, 7 martie a.c. a avut loc întrunirea Consiliului Uniunii Scritorilor, condusă de președintele Mircea Dinescu.

Ordinea de zi a cuprins :

— Situația litigiului de muncă de la revista „Ramuri“ ;
— proiectul de buget pe anul 1991 ;
— premiile literare pe anul 1990, aprobarea regulamentului și votarea juriului ;
— aprobarea regulamentului de pensii și a regulamentului Fondului Literar ;
— chestiuni curente, discutarea situației conducerii revistei „Contrapunct“.

La primul punct al ordinei de zi, Ștefan Augustin Doinaș a prezentat spre aprobare, din partea Comitetului Director, un text care a fost dat ulterior publicității, litigiul în discuție urmînd conform statului să fie discutat de Colegiul de onoare.

Pe marginea celui de-al doilea punct la ordinei de zi, privind proiectul de buget, dezbaterile au fost ample, analizîndu-se situația financiară actuală și de perspectivă a Uniunii. Proiectul a fost înapoiat administrației pentru a fi întocmit mai echilibrat, în legătură cu posibilitățile Uniunii. A fost aprobat regulamentul premiilor și a fost ales juriul, format din 13 persoane.

Au fost aprobate regulamentul de pensii și cel al Fondului Literar. La ultimul punct al ordinei de zi situația în discuție a fost transmisă, conform statutului, competenței Colegiului de Onoare. S-au discutat, de asemenea, contestații la pensii. S-a luat act de demisia din consiliu a scriitorilor Ileana și Romulus Vulpescu.

La propunerea președintelui Uniunii Scritorilor, Consiliul a aprobat primirea ca membru de onoare al Uniunii a d-lui. Eugen Coșeriu. Au participat la dezbateri : St. Augustin Doinaș, Dan Deșliu, Eugen Simion, Fănuș Neagu, Liviu Antonesei, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, Magdalena Bedrosian, Z. Ornea, Grete Tartler, Ștefan Agopian, Gheorghe Grigurcu, Ion Mircea, Gheorghe Schvartz, Marta Petreu, Balla Zsofia, Daniela Crăsnaru, Mircea Ciobanu, Horia Bădescu, Florin Iaru, Laurențiu Ulici, Eugen Uricaru, Ion Bogdan Lefter, Elena Ștefoi, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Sîntimbreanu, Mircea Micu, Ioanichie Olteanu, Mircea Martin, Aurel Covaci, Ștefan Tcaciuc, Al. Dobrescu, Mihai Ursachi, G. Dimisianu, Mircea Mihăieș, Traian Olteanu, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Cărtărescu, Banu Rădulescu, Alexandru Mușina, Dumitru Chioaru.

În ședința de lucru din ziua de 7 martie 1991, Consiliul Uniunii Scriitorilor, la propunerea Comitetului director, a aprobat următorul text :

Consiliul Uniunii Scriitorilor din România regretă cererea de demisie din Uniune a domnului Marin Sorescu și-i propune să revină asupra hotărîrii D-sale.

Consiliul Uniunii declară că prin opera și activitatea sa, prin prestigiul internațional al scrierilor sale și prin modul cum a reprezentat literele românești peste hotare, Marin Sorescu face parte în continuare din Uniunea Scriitorilor.

Consiliul nu acceptă demisia lui Marin Sorescu din funcția de redactor șef al revistei „Ramuri“.

Conform statutului Uniunii Scriitorilor, rezolvarea litigiului de muncă de la publicația respectivă ține de competența Colegiului de Onoare al Uniunii. Dacă situația nu se va rezolva, cazul se transferă Consiliului Uniunii.

CONSILIUL UNIUNII SCRIITORILOR

marta petreu

Despre condiția realității

Iată că solemnele tribunale ale subteranei mă au
iarăși la mînă
Dar n-are rost să-nghenunchez : abia cînd sufăr
devin reală

Tu
păcat al meu :
umbra mea interioară mic precum cordul
zmeură coaptă rodind în zăpadă
coroniță verde veșnic mirositoare de mentă
Într-o pupilă obosită și lacomă într-o privire expertă
îmi voi oglindi astăzi
rochia stacojie — mi-am promis
Oho. Văd tonuri apocaliptice obsesiile încinse la roșu

Solemnele tribunale ale străfundurilor mă au iarăși
la mînă
Declar cu dreapta pe Carte :
n-are rost să cer îndurare
n-are rost să înghenunchez pentru o existență
de mîntuială
N-are rost nu vreau iertare refuz orice milă

Aici
în lumea funinginii
ce aplauze
ce jubilație
ce țopăială. Bineînțeles
nici tu foc nici tu smoală nici măcar făgăduitul
miros de pucioasă :

însomnie perpetuă. Doar atît. Insomnie eternă

Veacul acesta

Oho. Ce zidire măreață ce împărăție de apoi
pe pămînt
aici acum da aici în imediata apropiere
bună de atins cu degetul
bună de pus pe rană

O țigară arde ce arde și se stinge în scrumieră
Orbii își ascultă pașii
Lupii lupii lupii
Ce tandrețe Domine ce tandrețe
plină de răni și de sînge coagulabil
Ce munți înalți ce utopii prețioase
ne întunecă vederea
ce măruntaie mirositoare are veacul acesta celest

Sînt obosită — spun — sînt obosită
Ultima făptură a Creației ultima utopie a lui
Dumnezeu
bate din palme bate din picioare
bate din gură
într-o mișcare epileptică de o epilepsie a speciei
desigur letală

sînt obosită
mă tem de întuneric și de ziua de mîine
tremur în fața umbrei mele
aplaud dezastrele băltoacele de sînge
cum aș aplauda
ceaceaful alb înflorit cu mac
la dansul miresei

și creierul acela de om odihnit roz pe trotuarele
orașului

Sînt obosită Domine sînt euforică sînt pentru totdeauna
înfrîntă
fac destălnuiri în stînga și-n dreapta
privesc cu lupa ochiul tău
da ochiul tău cu iris negru
da un singur ochi ai precum Polifem mîncătorul
de greci
și-o singură pîlnie acustică una singură
și-o pui la unica ta ureche spre-a ne auzi vacarmul

Îngere
îngere orb îngere surdo-mut oligofrenule
deschide gura
deschide odată gura
vorbește
pălăvrăgește
judecă
judecă-mă

Apocalipsa după Marta

El îngerul meu a venit și mi-a spus :
iată vremea este aproape —
deci poți să-l prinzi pe Dumnezeu de-un picior
de cisma lui dotată cu pinten
de cisma lui de marochin împodobind perniță
de purpuri
e vremea să-ți deschizi cartea cea mare cartea
cea neagră

Eu marta robul Lui am gîndit :
pot să-l prind pe Dumnezeu de-un picior
de cisma lui cu pinten
pot să îi ating măcar degetul mic — deține Forma
perfectă

Da. A venit vremea — spun
Pot să îți ating cisma piciorul laba ta cu bătături
inflamate
pot să îți palpez măcar degetul mic strîmb
chinuit — ca în încălțări de-mprumut —
un picior muritor
Eu marta robul Lui pe pămînt

Cu mîinile crăpate de frig de leșie
eu marta cățelul tău pe pămînt
ți-am cuprins amîndouă picioarele
cu părul meu scurt ți-am periat încălțările
Te-am atins. Am făcut ce era de făcut.
Deci depun mărturie

Deci depun mărturie :
miroase a grajd. Miroase a jeg. Miroase dens etern
a murdărie.
Miroase a abator. E o duhoare de carne crudă
ruptă de pinteni strivită sub blacheuri
Ca simburii de măr copiii de lapte îi sparge în dinți
Miroase a carne vie ce moare miroase acru a latrină

Ce duhoare Stăpîne ce duhoare groasă
și veche
din prima zi a-mpărăției tale
(dar ziua izgonirii din Grădină ?)
Ce iz de moarte veche și proaspătă ce iz de moarte
eternă te înconjoară
ce cisme tocite scîlciate porți tu Doamne
Și ce picioare ce labe elefantine
pline de pustule de bătături de bale

Ce ești ? — te-ntreb

Precum tămîia din biserici
la temelia tronului tău celest plutește
aburul roșu de sînge biziie roiuri de muște verzi
și grase
umflate ca păunii
Ai cismele crăpate în cruciate divine
și lustruite cu cremă de creier
pe pinteni îți atîrnă resturi de intestine zdrențe
de carne

Așa cum noaptea pe-obrazul meu curg pîrîiașe reci de
lacrimi
Ție Stăpîne
viermișorii bine hrăniți îți mișună-n obiele
(Da — ești unic. De-aceea mă supun ? Nu știu prea
bin
O. Ziua izgonirii din Grădină)
Ce ești tu, Domine ? întreb
și tremur de furie și greață. De la o poștă
labele tale duhnesc
a ustensile de tortură a subterană. Ce ești tu,
Domine ? Mi-e silă

El Abadon îngerul meu pasărea mea de casă
a venit și mi-a spus : iată vremea este aproape
poți să-l prinzi pe Dumnezeu de-un picior
poți să-i lustruiești pantofiorul

Eu Marta ciinele lui pe pămînt
l-am periat. L-am atins. I-am vorbit.
Am făcut tot ceea ce era de făcut. Acum depun
mărturie :

în abatorul acesta perpetuu
de vietăți lucide și vorbitoare
el, Stăpînul poftește tainul de osanale porția caldă
de tămîie : spuma de sînge
El însuși — Forma perfectă a existării — e ca
hingherul la pîndă

El Stăpînul e Măcelarul

e Hingherul

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Seceta

Nu s-a întîmplat, cum am crezut, să pot evada puțin din subsolul acesta de pagină unde-mi curg în cap tot felul de versuri, ba și eseuri uneori. Mai mult, mă și bucur că am rămas aici, sub ainfasul albastru și cu rîndurile fragmentate de cîte un frumos tablou alb-negru. Pentru că un spațiu personal crecază blesteemata de obișnuință.

Numai că seceta crește. Pe la edituri nu vezi lumini, n-auzi cîntări de baluri, cel mult aria falimentului, prelucrare după un vechi cîntec despre biruri. Și-atunci, cum apare o carte, o și citesc, o și iubesc — ca Lucian Vasilescu pe Umberto Eco — pînă începe și ea să penduleze în jurul unei poziții de echilibru, descoperind accelerația gravitațională pe care am fixat-o demult la 9,812 metri pe secundă la pătrat, la nici 19 sutimi de nota maximă pe care, vechi principiu, n-o acord nimănui.

Horia Gârbea

Dinu Mareș
VERSURI
Editura Litera

Cînd doamna Colette Mareș Axente, sora poetului, mi-a făcut onoarea de a-mi dărui anume acest volum, l-a însoțit cu mai multe amănunte despre existența autorului (încheiată tragic în 1944, într-un accident) ca și despre personalitatea omului Dinu Mareș pe care, în prefața volumului, o evocă și Mihai Șora.

Citind versurile simple și penetrante ale tînărului diplomat de atunci, am avut mai mult decît impresia evocării unei persoane — este întreaga atmosferă a epocii în care, încă, intelectualul reflexiv se poate sustrage trepidației cotidiene lăsîndu-se influențat de ea dar netranscriind-o imediat. Timpul avea — cum zice prozatorul — o mare răbdare cu oamenii. Nu poți, citind poemele lui Dinu Mareș, scrise la 19, 23 sau 29 de ani, să nu ai nostalgia seninătății și voluptății cu care acest diplomat cultivat și sensibil a contemplat viața unei lumi care era și ea cultivată și sensibilă. Astfel a trăit sentimentul disipării în cosmos : „Ton corps tremble și calme. / Le souvenir revient et vire. / C'est au moment le plus pur du silence, / Quand la nuit touche à l'infortune, / Que l'on devrait noyer les images." (**Dissipation**).

Poezia lui Dinu Mareș, scrisă în românește ca și în franțuzește, este perfect pliată la momentul acela (1923—1934) în care lirica românească și-a trăit triumful într-o diversitate extremă de expresii dar toate duse în zona cea mai înaltă a valorii. Abia peste 40 de ani se va mai întîmpla astfel și apoi, încă, nu se știe cînd. În acest context Dinu Mareș a fost, deși „amator", un poet de luat în seamă. Dacă versurile lui apar acum, postum, la 47 de ani de la dispariția celui care le-a scris, ele trebuie privite totuși nu doar ca document restituit publicului ci ca poezie de cea mai fină calitate, a unei vremi ce-i semăna, luminoasă : „Il n'y a pas des taches d'ombre. Il n'y a que des taches de lumiere".

Carmen Firan
TREPTE SUB MARE
Editura Cartea Românească

Pentru Carmen Firan cartea de față nu poate fi una oarecare. Întîi că este cea de-a șaptea (număr magic) și apoi pentru că apare la exact un deceniu de la debutul editorial. Iată o carieră literară destul de îndelungată și diversă — zece ani în care Carmen Firan a făcut de toate : poezie, proză, teatru, gazetărie și chiar editarea volumelor altora, fără a neglija totuși propriile volume.

În volumul de față sentimentul dominant este spaima. Autoarea descrie un univers minuscul, intim, casnic dar care se sufocă sub o teroare imprecisă: „Aburi de cimitir umed / plutesc peste scrumiere și cărți /.../ păsări taie încăperea / ca ghirlandele de Crăciun". Intimitatea este violată de intruziunea unui exterior agresiv, haotic amintind de teroarea păsărilor din cunoscuta nuvelă a lui Daphne du Maurier și a ecranizării sale.

Un holocaust „de casă" dincolo de limitele căruia nu se întinde un spațiu al libertății ci dimpotrivă : „tu privești de la fereastră, / cocoașa orașului / plăgile lui umede / ca un bot de ciine turbat".

Singura scăpare, gaura de șarpe („subterana înaltă"), este desigur cuvîntul (scris), singurul refugiu este în vorbe ceea ce însă, nouă demistificare, nu reprezintă decît un gest de pur narcisism, în fond trădare de sine : „unde să fugi dacă nu în cuvinte / în propria admirație / provocată imagine falsă / în ochii care nu mai pot să iubească".

De fapt Carmen Firan nu construiește imagini ci acumulează simboluri ale acestei lupte cu agresiunea din exterior, simboluri aglomerate ca pe un însemn heraldic prea încărcat.

Depășind iarăși și iarăși limitele dincolo de care nu este decît o nouă îngrădire, eul poetic elimină artificialul, optează pentru forma „sălbăticită" a rozei, pentru măceșii sălbatici ai căror ghimpi pot, cu ascuțimea lor, să creeze realitatea pură : „neînchipuită mă întorc / cu măceșii sălbatici / sîngerîndu-mi palmele".

Numai că întoarcerea la o eră trecută, la o natură dinaintea altoirii cu falsitatea elegantă a petalelor moi, nu poate să anuleze existența acestui simbol rasat al minciunii „civilizate". Evocarea măceșului nu stîrpește ruda lui domestică, făcută să dăinuie chiar prin cuvînt. Căci : „stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus". Din păcate...

Cezar Petrescu sub aripa postumității

La 9 martie s-au împlinit trei decenii de cînd degetele lui Cezar Petrescu au fost atinse de aripa marmoreeană a postumității. Se închidea atunci, în 1961, unghiul viu deschis de misterul creației pe care mîna scriitorului l-a făcut cu condeiul timp de peste o jumătate de veac și care a înscris în trunchiul uriașului arbore al literaturii noastre cercul distinct al unei opere recognoscibile între cele viabile ale spațiului românesc. S-a născut sub zodia Săgetătorului, la 1 decembrie 1892, la moșia Hodora de lîngă Cotnari, într-o zi străluminată, probabil, de splendori hibernale, un decor nu altfel decît acela în care îl va dărui cititorilor, de la noi și de aiurea ; pe neuitatul Fram — ursul polar. Aventura puiului smuls de destin din ținuturile Laponei Enigel și supus în „new world" unor experiențe stressante, care îi perturbă și îi modifică, în ultimă instanță, comportamentul, o propunem și noi, cu naivă aducere aminte, drept una dintre lentilele în stare să „îmblînzească", pentru o clipă, ochiul sever al unui lector în pupila căruia dulcea lacrimă a copilăriei n-a lăsat nici o amintire. Să privim deci prin această „dulce lacrimă" deopotrivă linia vieții și relieful operei sale. Nu într-un ținut paradisiac se regăsea oare și copilul Cezar Petrescu cînd savura cu o aurorală încîntare mierea florei sămănătoriste și care, odată ajuns în atmosfera urbană a studenției ieșene, va amorsa, cu sagacitatea proprie elanurilor juvenile, cîteva articole vituperante lansate spre ținte locale de „gurile de foc" veșnic fierbinți ale „Faclei" lui N. D. Cocea ? Debutul în arenele gazetăriei bucureștene nu îi va face viața mai ușoară, chiar dacă va reuși să colaboreze la „Adevărul" și „Dimineața" și, mai mult, să tipărească el însuși, în 1919, săptămînalul „Hiena", cu concursul lui Pamfil Șeicaru. În 1921, fostul gimnazist din Roman, care parodia Batrahomiomahia homerică sub raza bonomă a privirii lui Calistrat Hogaș, va așeza piatra de temelie a revistei „Gîndirea" — „o comoară pe moșie revărsată", devenită în timp o adevărată instituție de cultură sub auspiciile căreia au apărut unele dintre cele mai dense și strălucite pagini ale literaturii românești. Dacă memoria timpului n-ar fi reținut din întreaga sa viață decît sigla acestui gest inaugural și tot am fi fost îndrituiți să-l așezăm pe Cezar Petrescu în proximitatea vernală a unor spirite întemeietoare ale culturii noastre. În 1925, odată cu revenirea sa de la Cluj în București, scriitorul va înclina către o formulă de viață aptă să satisfacă principiul comunicant al celor două propensiuni creatoare : publicistica și literatura. Redactor la ziare de anvergură precum „Neamul românesc", „Curentul" sau „Cuvîntul", colaborator la multe altele, Cezar Petrescu obișnuia să-și descarce cu repeziciune și precizie energiile condeiului spre „țintele" ce apăreau în orizontul interesului său. Un volum selectiv din publicistica lui ar interpreta, în fața cititorului de azi, un fericit preludiu la centenarul nașterii sale, marcat de prima zi a anului viitor. Cariera prozatorului Cezar Petrescu reprezintă ea însăși un adevărat maraton editorial — nu lipsit de dramatism și scăderi de suflu — ce consemnează, într-o succesiune de cel puțin o carte pe an, peste cincizeci de volume.

Cel care debuta în 1922 cu „Scrisorile unui răzeș" va așeza în vîrful piramidei sale editoriale romanul „Întunecare". Un volum pe profilul căruia s-au încrucișat în epocă nu puține opinii contradictorii. A fost considerat pe rînd fie „un fragment sociologic" în viziunea lui Pompiliu Constantinescu, „singurul mare roman al epocii războiului" în exegeza lui Alexandru Philippide, „ca roman... eșuat" în verdictul lui G. Călinescu, „cel mai reușit roman al războiului nostru de întregire națională" în lectura lui Eugen Lovinescu. Relieful acesta atît de abrupt al judecăților critice a fost și el supus eroziunii seninimperturbabile a vremurilor și este de așteptat ca altele să-l modifice în viitor. Dar dacă exploziile și jertfele primei conflagrații mondiale au făcut să răsune cu gravitate corzile epice ale contemporanilor săi — de-ar fi să-l amintim doar pe Liviu Rebreanu și Camil Petrescu — petrolul, această forță telurică ce învîrte și astăzi „roata lumii", cu o viteză amețitoare, a intrat pentru prima dată în literatura noastră prin două romane ce-i poartă semnătura : „Comoara regelui Dromichet" și „Aurul negru". Cu ele, autorul ridică brusc cortina patriarhală a satului românesc, oferind privirilor romantice un decor de tragedie în clar-obscurul căreia un țăran — tămăduitor arhaic de animale și căutător de comori vernaculare — își clamează deznădejdea, aidoma unui alt Priam, în fața calului troian al concesionărilor petroliere pe care, mai mult sau mai puțin naivii lui concetățeni, îl trag în propria ogradă în speranța unui cîștig imediat. „Fiecare carte a mea — va mărturisi el — conține simburele contrariului, adică tocmai al romanului care ar vrea să-l urmeze", aserțiune probată de o prodigioasă materie epică turnată de Cezar Petrescu în variate arhitecturi narative : romanul-frescă, romanul-epistolă, romanul psihologic, fantastic etc. Această, să-i spunem, „geometrie variabilă" a procedeelor sale, pe care potențele unui condei jubilant le înșiră pe distanța a patru decenii, ne trimit cu gîndul la acele desene terestre din America de Sud cărora nu le poți percepe întreaga semnificație vizuală decît contemplîndu-le de la o anumită înălțime. În acest context „macrografia" operei sale — care le și pune, cu accente diferite, în evidență — ne oferă senzația, de nu chiar certitudinea, că autorul ei a găsit în labirintul propriei structuri creatoare elementul propulsator în stare să-l înalțe și să-l mențină, uneori, în punctul din care sînt posibile, deopotrivă, atît viziunea atotcuprinzătoare cît și originea amară a căderii. Rob al unui proiect balzacian „Cronica românească a veacului XX", recunoscut de confrați drept un scriitor cu audiență națională — premiile Academiei o demonstrează — Cezar Petrescu a fost un spirit european ; european prin pasiunea cu care a receptat ideile și valorile literaturii universale, prin rezonanța la experiențele ce se produceau în literatura bătrînului continent. Autorul „Întunecării" a dorit și a reușit să anime lumea personajelor sale printr-o suită de aventuri epice care să nu ne lase indiferenți atunci cînd ajung în cîmpul percepției noastre; o lume vie, surclasată, uneori, de proprille iluzii și legende, vegheată însă, cu nostalgie paternă, de un om cu părul alb ce mîngîia cu privirea, de la ferestrele vilei sale din Bușteni, piscurile din jur înzăpezite în propria lor măreție. Parafrazîndu-l pe Camus, să ni-l imaginăm și noi pe bătrînul și hiperboreeanul Fram fericit !

Nicolae Breb Popescu

ion lăncrănjan

S-a stins fulgerător din viață unul dintre prozatorii cei mai interesanți ai ultimelor decenii. Om deosebit, cu destin literar de asemenea neobișnuit, lui Ion Lăncrănjan i-a fost dat să fie un autor foarte popular, mai ales printre cititorii avînd legături sentimentale cu Transilvania.

Ion Lăncrănjan s-a născut la 13 august 1928 în comuna Oarda de Sus, județul Alba. A debutat în revista „Tînărul scriitor" cu nuvela „Cordovanii", o adevărată prefigurare a problematicii sale de mai tîrziu. A colaborat apoi la diferite reviste literare („Luceafărul", „Gazeta literară", „Tribuna") cu schițe și nuvele. Anul 1963 a însemnat un jalon important în cariera sa scriitoricească. A apărut romanul „Cordovanii", încununat cu Premiul de stat și cu Premiul Uniunii Scriitorilor. În anii care au urmat, Ion Lăncrănjan a desfășurat o activitate laborioasă, dovedindu-se foarte prolific. Astfel, a apărut volumul de proză scurtă „Eclipsă de soare". Alte volume de proză scurtă au fost : „Fragmentarium", „Vuletul", „Ploaia de la miezul nopții".

Anul 1974 a însemnat un alt moment important în cariera sa. A apărut nuvela întinsă „Drumul cîinelui". Apariția acestui text a fost multă vreme împiedicată de cenzură. Problematica abordată în „Drumul cîinelui" a fost deosebit de îndrăzneață pentru acea epocă. Este vorba despre o parabolă a înfruntării politice dintre oameni aparținînd aceluiași neam, ba chiar aceleiași familii. Este de fapt o figurare de reală forță epică a urii promovate de regimul totalitarist din România.

În 1976 a apărut romanul în două volume „Cafeianul". Și în această carte Lăncrănjan se dovedește a fi un îndrăzneț în sugerarea unora dintre defectele cronice ale totalitarismului din România contemporană. Romanele următoare („Suferința urmașilor", — 1978, „Fiul secetei" — 1979, „Toamnă fierbinte" — 1987) s-au înscris pe aceeași linie narativă.

Ion Lăncrănjan a avut și o bogată activitate publicistică. O parte din articolele sale le-a adunat în volumele „Nevoia de adevăr", „Cuvînt despre Transilvania", și „Vocația constructivă".

Ion Lăncrănjan, autodidact, a lăsat o literatură ce-l recomandă în categoria artiștilor plini de forță. Originalitatea lui ține și de fronda sa permanentă împotriva unui mod de a concepe literatura ca pe o meserie a abilității. Fără să fie de fel un om lipsit de cultură, el a ilustrat ipostaza artistului popular, nimerit printre artizani elaborați. Conflictul lui cu aceștia a fost un fals conflict. O neînțelegere tragică, care, poate a contribuit la acest sfîrșit prematur.

Celui care a fost Ion Lăncrănjan îi rămîne imensa consolare de a fi un scriitor foarte popular. Poate, cîndva, o posteritate critică mai înțelegătoare îi va atribui și succesul pe care și l-a dorit cu atîta ardoare de-a lungul întregii sale vieți literare.

Luceafărul

Urmare din pag. a 2-a

Demisia? Demisia...

mal, mă calmez ca prin minune, mă așez. „Să ziceți mersi că vă fac un hatîr dumneavoastră, că nu meritați"... Ce face ? Nu mă pot stăpîni să nu-l iau la rost, că e datoria lui... Da ? Poftim : „conductorul" se ridică iar pe vîrfuri, calm, desurubează beculețul și-l pune iar în geanta lui, „să vedem acuma ce o să faceți !" Iaca... Ce naiba să mai fi făcut : îmi era rușine de nestăpînirea mea verbală față de ceilalți ocupanți ai compartimentului, care nu interveniseră în nici un chip, ei poate nu doreau să citească, poate chiar voiau să doarmă la ora aceea din noapte, mai ales că și pensionarul cu șapcă obosise de atîta vorbit de unul singur...

●

Ce ziceți ? Stupid vis, nu ? Nereușind, vai, nici în ceea ce am scris în vis, nici în ceea ce am transcris, **trezit la realitate**, nereușind să găsesc o formă-fără-fond literară, un înveliș adecvat notei informative a Securității vrincene datate 15 august 1989. Drept care, cerîndu-mi scuze pentru lipsa de inspirație, v-o redau așa cum e ea, nestilizată, crudă : dacă dumneavoastră, cititorii, vreți să o înfrumusețați...

NOTA

Din informațiile ce le deținem, rezultă că Știucă Mihai, asistent igienist la Centrul Sanitar Antiepidemic Adjud, membru P.C.R., cunoscut că are rude apropiate în Grecia, pe care le-a vizitat, are manifestări ostile deosebit de virulente.

În cadrul acestora formulează acuzații privind politica externă a statului nostru pretinzînd că facem comerț exterior dezavantajos din punct de vedere economic pentru ca unele persoane din condu-

cere să primească laude și aprecieri nemeritate.

Tot în acest context, aduce în discuție așa-zisa lipsă de produse alimentare din comerțul socialist, învinovățind de acoasta înalte personalități la adresa cărora folosește cuvinte și expresii jignitoare.

Situației așa-zis necorespunzătoare din R. S. România o contrapune pe aceea de „belșug" și „bunăstare" pe care a constatat-o în Grecia.

Așa. Pretinzînd că... Așa-zisa lipsă de produse alimentare din comerțul socialist... Așa-zisa...

„Situației așa-zis necorespunzătoare din R. S. România" : defilînd și noi cu ce am resimțit cu adevărat ! La atîtea avataruri comuniste, ieri, ajungînd azi să reformăm doar epoca de aur ceaușistă, de imbecilizare oficială... Adică : nu cumva, ceea ce avusesem **închise în afară**, oare nu le aveam deschise înlăuntru ?

●

(Va urma)

Centenar Felix Aderca

ÎNTR-O AURĂ DE LUMINĂ

La 13/27 martie 1991 se împlineşte un secol de la naşterea lui F. Aderca. Faptul nu poate trece neobservat. Nu atît pentru că scriitorul este de primă mărime şi de o fecunditate care are drept atribut varietatea în calitate. Cît pentru că, ataşat şi, la rîndu-i stimat de două mari spirite ce îi sînt contemporane, Tudor Arghezi şi E. Lovinescu, F. Aderca, viu, incitant, lucid, pătrunzător, aduce o contribuţie însemnată la elanul de afirmare literară românească între cele două războaie. Ca excepţional prozator, ca teoretician al modernismului şi impulsului spre inovaţie, ca artist complex ispitit de teatru şi de balet, ca poet încrezător în valorile sufleteşti, deşi epigonic şi imatur în expresie, partizan al sincronismului adecvat vremii, dat fiind că devenise limpede că vitalismul inspiraţiei vine deopotrivă din filonul naţional dar şi din rezervele transformărilor vizionare ale noului veac. Aderca seamănă cu un trunchi pietros, din care se întind ramuri vînjoase surprinse în perpetua vibraţie a frunzişului bogat.

Am spus şi în alte dăţi (vezi ediţia din 1982, cu „Domnişoara din str. Neptun") că un concurs nefavorabil de împrejurări a pus insuficient în lumină mobilul major al unei activităţi de peste cinci decenii. Poate că Aderca a deranjat cu numeroase luări de poziţie în publicistica timpului, multe din ele polemice. Poate nu i s-a iertat că, scriitor fiind, a nutrit ambiţii eseistice relevante. Poate că accentul ireductibil al manifestărilor lui a purtat într-o actualitate dificilă inconvenientele unei naturi tenace, de profunzime vanitoasă şi de verb necruţător.

Toate acestea laolaltă, oricît sarcasm au adunat, nu-i pot umbri natura incandescentă, gîndita polivalenţă, amplificată de focare ce solicită şi astăzi atenţia.

Vladimir Streinu a găsit în îmbinarea atîtor particularităţi o formă expresivă pe care a vrut să o definească. Dar un efect corelativ întîrzie pentru că neliniştitul autor care este Aderca îl obligă pe critic să distingă între personalitate şi creaţie, prima fiind vizibilă, cea de-a doua difuză, multiplă, canalizată în varii direcţii : „Cum se face sau cum s-a făcut că Aderca a trebuit să vorbească printr-o întreagă carieră şi nu, cum vorbesc cei mai mulţi, prin cîte o operă izolată ? Dacă cititorul e nevoit să-i cunoască producţia pe treizeci de ani ca să poată simţi că îl cunoaşte pe autor, e semn că autorul nu şi-a încredinţat personalitatea întreagă nici uneia din creaţiile sale succesive.

Dar cuvîntul **creaţie** este el întrebuinţat aici în chip propriu ? Creaţia este o idee clasică iar personalitatea una romantică şi îndeosebi modernă." [1]

Sînt cele două noţiuni divergente ? Cu siguranţă că nu. Criticul le desparte doar pentru a fixa retrospectiv un anumit contrast paradoxal între experienţele duse la un grad înalt al fluidităţii lor şi închegarea sunetului de ansamblu, obiectiv superior amănuntelor şi fragmentismului retras pe poziţii inconstante.

În cele ce urmează vom puncta, cu maximă concentrare, din registrul de expresie al prozei lui F. Aderca două scrieri ce nu s-au bucurat de vreo reeditate după război cu toate că relevă, la o scrutare exigentă, tonalităţi inedite.

Ne-am oprit la romanul „Zeul iubirii" (Ţapul) din 1919 şi la ultimele trei secţiuni din „Femeia cu carnea albă" (1927) de o textură împrumutată senzualismului turmentat.

Cu toate că le separă opt ani ies amîndouă lucrările dintr-o înclinaţie spre noutate şi stîrnesc, sînt sigur, interesul deloc momentan pentru instabila oscilare între simţuri şi conştiinţă, între distanţe şi apropieri morale, între pictura de moravuri şi priza la evenimente nebănuite ,epicul scăpărînd de exactitatea notaţiei, de ascuţişul anatomic al propoziţiilor, în permanentă alternare între şarjă şi descătuşare lirică, între vizualitate şi ingeniozitate sonoră, între decepţie şi iluzie pe un fir savant lucrat deşi pare, stilistic vorbind, de curentă intimitate.

Nicăieri în bogata lui literatură F. Aderca nu a nimerit mai uşor, mai firesc, mai superior transpus la scară umană, nuanţa lămuritoare a epitetului ca în „Zeul iubirii". Cuvintele se aştern nervos ca să întărească urzeala sintactică, să certe adverbele grăbite să pună întîmplările pe socoteala elanului devorator şi primitiv din noi. În totul, acest roman extrem de modern prin dimensiuni, mobiluri existenţiale acute, oarecum primitiv prin estetism catifelat (ce uimitor sună contrastul !) şi pînză între două fiinţe trăindu-şi singurătatea ca o angoasă dar şi ca un înveliş protector între ostilitatea mediului şi înstrăinare înlăuntrul propriilor obişnuinţe, are parte de un **topos** invariabil neîmplinit. Este cel al oraşului de provincie (în cazul de faţă Craiova anilor '20) încă înglodat în imaginea de mahala sordidă, abia accidental descoperind urbanul (la propriu şi la figurat). Este, apoi, strania senzaţie a nepotrivirii crude între destinul bărbatului tînăr şi frumoasa femeie căzîndu-i în braţe. Psihanaliza freudiană ar descoperi în numitul decalaj între puterea încrederii şi revelaţia capriciului feminin, între funcţia de vîrf a dorinţei virile înaintea posedării ei căderea într-un „terminus" după ce s-a consumat idila, negarea supremei purităţi în amor, Jean Paul Sartre amintea într-un demers inspirat de Husserl că imaginarul lucrează avînd o structură intenţională care, odată clătinată, alterată, nu mai păstrează din procesul ce stăpîneşte „anima" decît o revelaţie subită, decodată cu pierderea raţiunii iniţiatoare.

În totul acest roman scris la nici 30 de ani * îl recomandă pe autor în necurmata lui căutare de subiecte-pivot proprii literaturii ce în Occident abia începea să se manifeste sub pana lui Aldous Huxley şi D. H. Lawrence. Literatura înflăcărării erotice şi a reversului acesteia sub semnul trecerii de la hedonism la nefericire, în accepţii mai mult sau mai puţin ostentative. Cu centrul în snobism şi cu punţile suspendate între real şi zeificare afrodisiacă.

În Alina, cea care asimilează toate sugestiile unui farmec vagant, investesc speranţe un careu de cavaleri ; naratorul, domnul Noe, prietenii Alinei, Nedelcu şi Giacomo şi un ziarist famelic, fiecare cu steaua lui în constelaţii epicureice, rătăcitoare după împrejurări. Apariţia Alinei în viaţa avocatului semicelibatar ia proporţii de avatar vizibil spulberat de metamorfoza afectivă a bărbatului copleşit de hazard. Alina nu-i merită fervoarea, Ali-

fragmente

Memorialistul Ion Petrovici (I)

L-am cunoscut în vara lui 1965, cred, cu ocazia unei conferinţe despre Titu Maiorescu, ţinută în sala casei de cultură din apropierea Cişmigiului, de pe strada Zalomit. Era un bătrîn încă viguros, deşi făcuse vreo 17 ani de puşcărie (ca fost ministru al Educaţiei Naţionale în guvernul Mareşalului Antonescu). A vorbit aproape două ore, stînd în picioare, fără să-şi arunce privirea pe un petec de hîrtie, fără să aibă vreo ezitare. Sala era arhiplină, populată mai cu seamă de oameni cărunţi, intelectuali ce tocmai scăpaseră din închisori şi care-l ascultau cu răsuflarea tăiată. Conferenţia profesorul Ion Petrovici, orator dintre cei mai reputaţi pînă la 23 august 1944, unul dintre ultimii străluciţi elevi ai lui Titu Maiorescu, firesc, eliminat din fişierele bibliotecilor, opera, ca şi numele lui fiind cu desăvîrşire interzise. Tinerii, mă refer la cei cît de cît avizaţi, abia dacă auziseră de el, necum să-i fi citit scrierile filozofice şi literare, intrate pentru multă vreme într-un foarte gros con de umbră. Las la o parte lucrările de strictă specialitate (**Teoria noţiunii. Probleme de logică**), dar nici paginile lui memorialistice, unele pline de farmec, nu mai aveau nici un acces la public. Ion Petrovici, scriitorul, e a, după cum şi este, în fapt, un necunoscut pentru generaţiile mai noi, deşi publicase o seamă de volume ce puteau, într-un fel sau altul, să atragă atenţie (**Amintiri universitare**, 1920, **Felurite**, 1928, **Impresii din Italia**, 1930, **Peste hotare**, 1931, **Figuri dispărute**, 1937, **Amintirile unui băiat de familie**, 1938, **Momente solemne**, 1943, **Raite prin ţară**, 1944). Două noi culegeri, **De-a lungul unei vieţi**, 1966 şi **Prin meandrele trecutului**, 1979, mai palide, prin forţa lucrurilor, n-au reuşit să-l aducă în circuitul literar şi să-l impună cu adevăratele sale valenţe.

Ion Petrovici este, mai presus de orice, un evocator şi un portretist remarcabil în ambele ipostaze, ce merită să-şi redobîndească locul ce i se cuvine în istoria prozei memorialistice româneşti. **Amintirile unui băiat de familie**, ca şi **Amintirile universitare**, cărora li se adauga fragmente răzlete din alte volume, alcătuiesc o veritabilă autobiografie, relevantă nu atît prin aceea că aparţine unui „om de seamă", cît prin darul de povestitor al autorului. Căci nu cronologia ne izbeşte (nici n-ar prezenta prea mare interes din punctul de vedere al artei), ci trăirile eroului şi atmosfera unei lumi apuse, a unui „autre fois" ireversibil, izvoritor fie de inevitabile melancolii, fie, pe alocuri, de cîte un zîmbet ironic pe care-l pune distanţa în timp.

Copil fiind, eroul naraţiunii era îmbrăcat „într-o rochiţă albă, crohmolită şi cu părul strîns într-un fiong", spre ciuda lui, cînd prietenele mamei glumeau afectuos : „Degeaba ne-ai spus că ai un băiat, noi vedem că ai o fetiţă..." Creşte, cuprins de plictiseală în compania oamenilor maturi, care-l poartă cu ei pînă şi la restaurant : „...după ce executam ritualul unei înghiţituri de bere, amară ca chinina, adormeam în bombăneala unor conversaţii, care nu mă interesau, cu capul pe masă, nederanjat pînă la ora plecării..." Mama, absolventă probabil a pensionului francez, vrea să-i dea o educaţie cît mai aleasă, dar copilul, foarte precoce, refuză exagerările, avînd repulsie pentru „maimuţăreala salonardă". Deocamdată, ia lecţii cu un profesor particular, continuîndu-şi apoi învăţătura cu popa Enache, a cărui pedagogie primitivă o aminteşte pe aceea a D-lui Vucea, din nuvela omonimă a lui Delavrancea : „Pe-acei mai uşori îi apuca ţeapăn de amîndouă urechile şi zgîlţîindu-i, îi ridica în văzduh pînă la trei ori, dezlănţuind chelălăieli deznădăjduite. Pe cei mai corpolenţi, îi apuca de «chică», le apleca pînă jos capul şi pe spinarea îndoită le căra la pumni, pînă ce trupul se lăsa inert pe podele" **(Popa Enache, în vol. Figuri dispărute)**.

Copilăria se consumă la Tecuci, oraş de provincie, care se afla în acută rivalitate cu Bîrladul şi Mărăşeştii. Cei din Tecuci nu voiau să admită ca regimentul de infanterie din Bîrlad să fie comandat de un colonel, pe cînd al lor de un locotenent-colonel. Nu puteau suferi, de asemeni, ca Mărăşeştii să fie nod de cale ferată şi să oprească acolo toate trenurile. Mai tîrziu, în urbea natală, s-au construit două gări (în timp ce Mărăşeştiul dispunea de una singură) şi două cazărmi, avînd chiar şi un general, comandant de brigadă. „În sfîrşit, Tecuciul era pe deplin răzbunat !" exclamă scriitorul, amintindu-ne schiţa **Un regiment de artilerie** de I. Al. Brătescu-Voineşti. Curînd, elevul e trimis la şcoli mai înalte, la Bucureşti. Plecarea în trăsura provincială ce-l va purta pînă la gară, e însoţită de pocnete de bici şi de urarea servitorilor : „Să te-ntorci sănătos, cuconaşule!" Urmează tristeţea despărţirilor, dezamăgirile provocate de micii satrapi didactici, care pretindeau o linişte mormîntală în clasă, dar şi evenimentul contactului cu Capitala, unde-l încîntă... tramvaiele şi Cişmigiul. Trăieşte acum un prim sentiment de orgoliu, de superioritate faţă de complexatul tîrg de provincie, notat peste ani cu o discretă autoironie : „O să pot lua aere grozave cînd mă voi întoarce de Crăciun, faţă de toţi aceşti provinciali, care mucezesc departe de Capitală, nevăzînd-o cu anii, ş-o să mă dezinteresez de micile ambiţiuni locale, ca de pildă, că nu avem decît un regiment de infanterie şi chiar acela comandat de un locotenent-colonel." **(Amintirile unui băiat de familie)**.

Familia Petrovici era una cu dare de mînă, avînd rude bogate. Printre ele pictorul Gh. Petraşcu şi poetul junimist Theodor Şerbănescu. Trecut spre adolescenţă, elevul îşi petrecea vacanţele la vreo moşie, unde învaţă să valseze, participă la cîte „o reprezentaţie cu bucluc", şi la cavalcade, unde nu se dovedeşte prea îndemînatic, odată căzînd de pe cal, fiind foarte ruşinat astfel în faţa tinerelor doamne şi a domnişoarelor. Atmosfera aceasta molcomă, cu plimbări singuratice, în care înmuguresc primii fiori ai dragostei, cu gesturi discrete şi cu primele şi sfioasele sărutări, e oarecum cea din **Viaţa la ţară** a lui Duiliu Zamfirescu. Nu lipsesc deniile şi împărtăşania de Paşte şi nici vilegiatura la Slănic, staţiunea „en vogue" a epocii. Încă de acum ia naştere pasiunea pentru natură şi pentru călătorie: „Cît mă priveşte pe mine personal, am adorat zborul cu trenul, instalat la un geam al vagonului, privind lacom schimbarea în viteză a peisajului, amuzîndu-mă cu deosebire cînd îmi părea

na este o femeie facilă care se oferă din capriciu, dăruirea fiind de ordin secundar, oricînd putînd fi substituită de alte motive de atracție.

Vom mai reține motivul țapului ca exponent al trezirii freneziei dionisiace, îndărătul căreia Aderca adaugă un altul, cel al procreației. Alina se eschivează din calea acesteia din urmă, iar deznodămîntul plutește în aer. Tîrziu, naratorul află că de la bunicul care o violase de timpuriu la nenumăratii ei admiratori, Alina răsucise în carnea ei infinite acceptări și respingeri. Treceri de la luminos, la întunecat prefigurează incerta virtualitate a feminității atașante și confuz tranzitorie spre împărtășiri care pot fi tot atîtea degradări. Să fie „Zeul iubirii" romanul „căderii îngerilor" ? Poate că da ; gestul dostoievskian al scoaterii Emei din mocirla bordelului sugerează o dilemă. Scena de dragoste a domnului Noe cu Ema în odăița scundă și rece pune în fața faptului împlinit un accident biografic pe care îl percepem nu animat de „rațiune seminală", de libidou, cît explicînd o sinteză rațională între un deziderat și macularea lui aproape hipnotică.

Distingem pe tot parcursul textual arta narației în care primează magnetismul realității curente. Repetiții pentru un spectacol muzical alternînd cu un itinerar prin partea insalubră a urbei, discuții de interior cu Ema, o mică petrecere domestică, așteptări la întîlnirea cu Alina, clipele de voluptate înșelătoare în tovărășia ei. Pe cale naturală întregul stă sub semnul fugitivului, al subitului și efemerului. Rareori un roman pronunță mai clar o judecată despre infiltrarea realului cu un atît de coerent derizoriu. Ficțiunea smulge nimicul chinuitor și îl pecetluiește în aglomerări episodice, străvezii anecdotic. Aminteam mai sus de D. H. Lawrence, poet de rară esență a problematicii erosului consumat ca un fel de lacună a rațiunii. Aș mai alătura numelui menționat și pe Vladimir Nabokov, cu fantezia reproductivă a frămîntărilor cărnii după dispoziții personale extravagante. Sau pe Henry Miller. Aderca le este, cumva, premergător. El aparține unei întregi familii de observatori ai plăcerii simțurilor.

Henri Zalis

[1] Vladimir Streinu, **Pagini de critică literară**, vol. II, București, E.P.L., 1968, pp. 223—224.

* Într-o epistolă adresată lui G. Ibrăileanu la sfîrșitul anului 1921, Aderca face pentru prima dată cunoscut titlul cărții, **Țapul**. Autorul își notează undeva, în corpul romanului : „Țapul frenetic din noi își schimbă măștile lui voluptoase și tragice". Anterior, pregătind tainul simbolic : „...și-mi spusei că pe-aci trebuia să vie și Zeul meu, Țapul meu, atotputernicul, atotstăpînitorul Dionisos..." Ca să adauge : „V-aș mai scrie ce am vrut să spun în **Țapul** (care a fost scris **înaintea** „Domnișoarei", dar a apărut mai tîrziu, din pricina editurii V.R. !)". Se pare că Ibrăileanu, după o logică strict personală, a preferat alt titlu. Fiind totuși o **forma mentis** a lui Aderca, a rămas în paranteză chiar și după ce i s-a găsit titlul definitiv. În manuscris redactarea este datată 1918—1919.

cu prefăcută amăgire a ochilor, că aleargă pomii înapoi" **(De-a lungul unei vieți).**

Dacă profesorii de liceu sînt abia amintiți (Ion Suchianu la limba română, I. C. Georgian, la Istorie), universitarilor li se dedică o carte întreagă : **Amintiri universitare.** Primul, cel mai important și cel mai iubit a fost, fără îndoială, Titu Maiorescu, „maestrul maeștrilor și zeul zeilor, al cărui cuvînt era o vrajă". I. Petrovici nu-și istovește niciodată entuziasmul în a scrie și a vorbi despre el, fiind probabil unul dintre elevii cei mai devotați, nedespărțindu-se niciodată de mentorul său, așa cum se întîmplase cu P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, Mihail Dragomirescu, spre a nu-i mai aminti pe Caragiale și Duiliu Zamfirescu. Mărturia lui I. Petrovici aparține efectiv unui discipol ce-și păstrează ingenuitatea, transmițînd o imagine pură, nealterată de vreun resentiment. Ce a însemnat marele profesor de Logică pentru el ? „A fi elevul lui Maiorescu îți apărea dinainte ca o fală, iar a fi distins de către dînsul, îți părea o mîndrie ce abia cutezai s-o visezi". Sălile unde vorbea criticul erau arhipline ; auditoriul venea cu o oră înainte pentru a ocupa un loc, se cărau scaune suplimentare. Profesorul își taie drum prin mulțime și ajungînd la catedră, impunător prin gestică și privire, face să se stingă ultimele zumzete, cu un singur cuvînt. Cu acesta el pune dintr-o dată stăpînire pe sală : „Încet, luptîndu-se cu valul, și pășind cu băgare de seamă, bătrînul profesor ajunge maiestuos la catedră, își rotește în sală o privire mulțumită, se proptește în mîini, își apleacă puțin trupul înainte și ceva capul pe spate și rostește potolind cu totul ultimele fîșîituri întîrziate, vorba : Domnilor".

Arta oratorică a lui T. Maiorescu, consta, după I. Petrovici, în alegerea expresiilor, elocvența gesturilor, desăvîrșita modulare a vocii, în sfîrșit în „o întreagă colaborare a tuturor fibrelor sale, care îți dădeau **senzația** lucrurilor ce nu se pot descrie." Celui de la catedră îi plăcea mai mult să vorbească decît să scrie. Ar fi spus-o el singur : „O ! moi je suis un mauvais écrivain !" Așa zisa „răceală" maioresciană e combătută ca fiind o legendă absurdă. „Era ceva olimpic, dar cîtuși de puțin rece. Dimpotrivă, mai ales în partea finală a lecțiunii, vorba era vibrătoare și caldă pînă la entuziasm. Cine a scornit-o cu răceala, sau n-a ascultat niciodată pe Maiorescu, sau era din acela care își imaginează că nu există căldură pînă nu e și neorînduială".

Mai puțin îi reține atenția memorialistului P. P. Negulescu, altfel, cel mai înrudit cu Maiorescu, C. Rădulescu-Motru, care i se pare un timid, și exagerînd, lipsit de flacăra apostolatului. Zăbovește ceva mai mult asupra lui Mihail Dragomirescu, spre a-i face însă un portret negativ, prin detașarea trăsăturilor care-l îndepărtau de maestru. Prelegerile lui erau cam greoaie și plicticoase : „completă lipsă de formă, fraze abstracte și împănate cu termeni tehnici pedanți, exprimare silnică, în sfîrșit, un glas strident — un fel de țipăt de păun — care, în anumite momente îți dădea senzația unui ascuțiș care îți străpunge creierii. Totuși lecțiunea îți intra foarte puțin în creier, cu rebarbativele veșminte în care se înfățișa". Aceasta este imaginea esteticianului, cam unilaterală, ce a continuat să circule ca atare în epoca interbelică.

Un profesor pe care l-a admirat, nu se putea altfel, a fost N. Iorga, puternic orator de „forum", un „fenomen", pentru care prelegerea universitară se dovedea parcă prea îngustă ; apariție grăbită și tumultuoasă, cu o impetuozitate ce se găsea la polul opus echilibratului Maiorescu : „Mai întîi, un om care n-are timp de pierdut, intră precipitat pe ușă și începe să vorbească, mai înainte de a se așeza bine în scaun. Năvală abundentă de cuvinte, fraze care se desfășoară în voie, fără preocupări de efect și fără strunire prea atentă. Lipsă aproape totală de gesturi".

Al. Săndulescu

corneliu mircea

Recviem pentru Timișoara

★

hău fără fund străfunda
genune
mormint fără pereți
cenușa trupului
scuturată-n cele patru vinturi
te-ai numit Vasile Petru Dumitru
sau Ioan
n-ai nume de-acum n-ai groapă nici cruce

doar glasul tău sună
devastator
peste cîmpuri

doar sufletul tău ne-nvăluie
tandru
de Dincolo

★

a impușca
sublimă artă
aseptic
act chirurgical
ținteșți orbita
(luneta scînteiază-n soare)
încovoiat te-ncordi
și brusc
apeși calm pe trăgaci
gata
finis coronat opus
splendidă performanță
minune-a tehnicii sofisticată
chintesență
un simplu orificiu
tunel subțire
vid
și creierii zburați

★

smintitul secol

în numele legii
fratele-și ucide fratele
dictatorul linșează mulțimea
în numele legii
pupindu-și victimele
de pe catafalcuri

același Dumnezeu Se spulberă-n propria-i neputință
același Dumnezeu ne soarbe
în Ochi-ui divin

îl urmăm fascinați
îl blestemăm cu înverșunare

O, mistuitoare iubire spasmul
luminii
și sîngele scurs pe trotuare nesfîrșitele
gropi comune

★

fețele noastre-nsîngerate,
vă vor urmări mereu
noapte de noapte ceas de ceas
pînă-n cutele blestemate
ale memoriei

veți fi duhuri
rătăcitoare duhuri
neîncetînd a plînge
clipa
suspendată-n hău

★

...S.O.S...S.O.S...S.O.S...
nici un colac de salvare
nicăieri

nici o navă
sub cerul spumegînd
doar marea încendiată
abisul
fără capăt

venim din beznă plonjăm în beznă
ne prăbușim
în vid
tot mai adînc
în vid

★

ați venit
la judecata de apoi
cu mîinile însîngerate
în sîngeria serii
lumină

vă priviți cu luare-aminte

stropi de sînge cald
picură
unul
cîte
unul
în sîngeria serii
lumină

ați trăit aevea ?
sau
viața voastră
născătoare de moarte de moarte de moarte
n-a fost decît un scuipat
pe fruntea
Nimicului ?

★

omul-marionetă
cu două patru șapte fețe
se lasă minuit și mînuie el însuși
cohortele de marionete
îl întărită
jocul nebunesc
se gudură pe lîngă bos
mieros îi linge mîna dă din coadă
se înconvoaie se culcă la pămînt
privește ascultător
privește țintă
la primul semn
un salt
și sfîșie cu colții prada
pîndind apoi viclean
chipul bicisnic ce-l comandă

dar iată
la momentul oportun
sare din lesă mușcă ocrotitoarea mînă
beregata
înhață sforile îndată continuînd
smintita piesă
scenă după scenă
fără a bănui o clipă
că e la rîndu-i minuit
și prins în plasa
subțire ca firul de păianjen
a sutelor de mii
de marionete

★

să nu ucizi
să nu-ți spinteci fratele
să nu-i smulgi unghiile
să nu-l arzi de viu
să nu ucizi
să nu ucizi

o, Cain smintitule Cain
unde e Abel
unde sînt pruncii împușcați pe străzi
în piețe pe treptele
Catedralei ?

încă mai simți
luminoasele umbre
plutind peste leșuri
puhoaie de sînge
te sorb în vîltoare

o, Cain smintitule Cain
fără popas rătăci-vei
aidoma norului
sfîșiat de vînturi
pe străzile
veșnic însîngerate

★

scapără arme sub stele
ochi injectați stau la pîndă
funiile spaimei încing
plasa ucigașă
leagă fedeleș orașul
asmuțind
nepotolita foame
de sînge

★

iartă-i Doamne că nu știu ce fac
pune-le degetele-ți de lumină
pe creștet
alungă duhul viclean
sperjur bicisnic

nu ne uita
nu ne uita pe noi
cei ce Te rugăm fierbinte
nu ne jertfi a doua
și a treia
și a cîta oară ?!

nu ne părăsi Doamne
nalță pretutindeni
lumina calmei
splendori

ne întoarcem fața
spre fața Ta fără contur
noi cei ce Te căutăm mereu
noi cei ce Te-am uitat
auzi-ne Doamne
pe noi păcătoșii
și iartă-ne

acum și pururea
și-n vecii vecilor
amin

ion andreiță

CERTIFICAT DE DECES

Cînd au adus-o la poartă, satul năboise ca la căluș, măcar că era iarnă, puterea lui decembrie. Locul nu mai încăpea de suflare de om. Se buluciseră care pe unde putuse : în șosea, în șanțul razant acum cu șoscaua, din cauza ninsorii, cu zapada pînă la briu ; ba, unii se azvîrliseră și-n niscai copaci de pe marginea drumului — și stăteau cloară-ciorchine, cu ochii pe mașina care răspindea încă un abur cald pe țeava de eșapament. Era o mașină neagră, înaltă, un **teveu** special, cu horbote negre la ferești, pe briul căreia, inscripția galbenă nu înviora cu nimic impresia copleșitoare ce se țesea treptat, dimpotrivă. „Pompe funebre", scria cu vopsea galbenă pe cerul ăsta negru, mic și lustruit — și oamenii silabiseau cele două cuvinte și nu înțelegeau, neam, ce va să însemne. Unii ziseră c-ar fi în legătură cu **peceiul**, paza contra incendiilor, altfel n-ar avea rost să scrie acolo cuvintul **pompe**. Alții, mai umblați, nu ! — se vede limpede că e vorba de un utilaj al **teceifului**, de la îmbunătățiri funciare, că și ăla umblă cu pompe. „Bă, ăștia deștepții — îl luase peste picior Lip, care nu făcuse un pas dincolo de sat, dar îi mergea vestea că citește mult — dacă tot vă pricepeți voi la pompe, spuneți, bă, de unde vine cuvintul ălălalt ?" — și-i privi cu superioritate vicleană, strînsă toată, cută, intre sprincene. După care adăugă sentențios : „Acu să vă văz !"

Celor din preajmă, iscoditorii, le adormi gura în mirare, cu ochii la desțeptul satului. Care nu-i lăsă să înțepenească așa, ca niște pari ursuzi înfipți în zăpadă, pin-or prinde bărbi de promoroacă, și-i dezlegă de taina zălogirii, insuflețindu-i. „Vedeți, bă — o luă Lip pe ocolite — degeaba pleci de-acasă, dacă te întorci cum ai plecat. Decît să stîrnești praf prin lume, cu labele tale scorojite de crăpături, mai bine în bătătura ta, neică, șofer la tîrn".

Oamenii suferiră mustrarea, o acceptară chiar ca pe o ușurare — dar se și citea pe ei că abia așteptau dezlegarea celuilalt cuvint, care-i pusese în această încurcătură. În sfîrșit, Lip catadicsi să dezlege greaua ghicitoare : „Funebre ăla, vine de la **funucide** ! termen, bă, ați auzit voi ce-i ăla **termen** ? — cum ne-a învățat pe noi înginerul Iorga la cursurile agro". Oamenii clătinară neîncrezători din cap ; dar pentru că explicația era prea savantă, dincolo de unde putea urca înțelegerea lor, o acceptară. Nu fără oarecare rumoare, însă. Lip îi lăsă să fiarbă în alambicul ăsta confuz, le întoarse disprețuitor spatele — și se apropie de mașina în jurul căreia se iscase mare vinzoleală.

Cînd coborîră coșciugul din cușca neagră, toți văzură că Vastina avea obrazul rumen și tînăr, chit că trecuse de șaptezeci. „Să juri că e vie, fa, nu alta !" — se izmeni o babă cu venin în spicul limbii ; dar nu apucă să muște a doua oară, că i-o luă alta înainte : „De, viața la oraș, fatălică, rubinet, privată-n casă, pîine la comandă — se oțări asta — nu ca noi, amăritele !"

Se stropși sau nu careva la ele, greu de ales în atita hărmălaie, că babele se puseră, după datină, pe jelit.

Casa în care fusese adăpostită Vastina — nu era casa ei. Era a unei nepoate de văr, o femeie miloasă și cu frica lui Dumnezeu, cam bolnăvicioasă din fire — și poate de-asta mai îngăduitoare, mai darnică. Vastina avusese casele ei, două rinduri de case, unele ridicate, altele moștenite — dar le vînduse după patrucinci ani de văduvie și se mutase la băiat, la oraș. El o îndemnase mai mult : „Dă-le, mamă, pe ce le-oi da, că și-așa mucezesc degeaba, și vino la mine, să aibă și copiii mei cui să zică **bunico**". Le dăduse. Cu stringere de inimă, dar le dăduse. Cum se făcuse, că se nimerise să le cumpere tocmai un orășean, care, zicea el, vrea să aibă aici loc de vară ; o **fermă**, zisese — și Vastina se minunase tare, că pînă atunci, după știința ei, fermă nu avea decît iaseul Buciumoni. Deasta ,mai lăsase și din preț, crezînd că omul o să facă aici sediul unei ferme de iase — și în felul ăsta, casa ei o să fie mai mult în vederea lumii.

La oraș, la fi-so, nici urmă de boierie. Locuia într-o căsuță pipernicită, cumpărată pe chitanță de mină, în **cartierul** Fundeni — mahala în regulă, odată sat în marginea orașului. Nu tu **rubinet** în perete, nu tu **privată** în casă. Iarna înfundau soba cu cărbuni — și putoarea care ieșea din mangal le îmbicsea pieptul cu gijiieli și somnul cu vise rele. Dar nimeni nu-i știuse. În sat veneau — cînd veneau, din cînd în cînd la **rude** — totdeauna gătiți cu haine bune, țineau coada pe sus și gîtu-n cravată, mirosind de la o poștă a lavandă iute.

Cu banii de pe casă, fiul cumpărase o mașină, care ruginea de doi ani în cartier : căzuse la toate examenele de conducere. Așa că în sat continuau să vină tot cu trenul — ceea ce le mai înmuia din cornul mindriei.

Duseră coșciugul în casă, îl suiră pe o masă lungă, peste care nepoata așternuse un macat cu alesătură. Gard în gard cu nepoata, era casa Vastinei — și fiul se rugase de orășean să-i îngăduie să țină aci măcar cîteva ceasuri sicriul cu bătrina, liniștindu-i astfel zbuciumul sufletului, dar ăla se opusese ; speriat de cine știe ce închipuire, zăvorîse poarta și se inculase în casă, urmărind prin perdele furnicăraia de alături. „Lasă, vere — îl asigurase vară-sa — tot e bine c-ai adus-o în sat, că tot acasă se cheamă că este, și are cine să-i pulе o luminare la cimitir".

Cu gîndurile mai liniștite, fiul dădu drumul la mașina mortuară și plecă spre primărie să vadă dacă mai trebuie îndeplinite ceva formalități, scoase ceva acte, în vederea înmormîntării.

Bătuse mai întîi la ușă, o deschisese apoi sfios, dar sesizînd că nu e observat își trase stingherit capul înapoi. Înăuntru, secretarul primăriei juca table cu contabilul șef : o litră de țuică partida — pe care o plătea cel ce pierdea, dar o beau frățește, dintr-un ulcior ce fierbea mocnit în soba de teracotă. „Care ești, mă ?" — întrebă contabilul, fără să-și ia ochii de pe zaruri. Neprimind răspuns, mai întrebă o dată, cu ochii tot în cutie : „Tu ești, Soldat ? — se adresă el presupusului om de serviciu al primăriei — răstoarnă mai repede kilul în ulcior și ai grijă, nu înteți focul, că pierdem bunătate de tescovină și mai și ardem, dracului, ca sobolanii".

„Nu sînt Soldat — se auzi un scîncet — sînt eu... altcineva". Cei doi ridicară automat capetele : cine le stricase tabietul ăsta de prînz, înaintea mesei ce-i așteptа acasă ? — și la care se gîndeau tot mai mult, cu pipotele frăgezite de alcoolul fierbinte. „Eu sînt... — consideră intrusul că e cazul să-și justifice îndrăzneala — fiul Vastinei. Am adus-o... moartă... și ziceam c-o mai trebui ceva acte, ceva formalități, că mîine am vrea s-o îngropăm".

Celor doi slujbași însă le sărise țandăra. Contabilul, care îl cunoștea pe fiu — făcuseră împreună primara ; pe urmă, drumurile lor se despărțiseră — i-o retează fără drept de apel : „Moartea nu s-a produs pe raza comunei noastre, moarta nu mai face parte din comuna noastră, nu mai are casă și rol la primărie, nu putem elibera certificat de deces".

Fiul nu pricepu mai nimic la început ; prea îl plezneau peste gînduri vorbele astea neașteptate. Cînd, totuși, alici cîteva înțelesuri și vru să spună, să întrebe ceva, îl izbi din nou glasul contabilului : „Ce dracu', mă, al Vastinii, ce-ai rămas așa, ca vițelul la poarta nouă ? N-ai înțeles ? Nu se poate ! Asta e ! Nu se poate, și gata !" Căutînd parcă un gînd anume — și negăsindu-l în cap îl scoci în ceașca de țuică, pe care o dete cu iuțeală pe git — contabilul se înseninа dintr-o dată :

„Iar acuma, mai caută-ne dumneata pe-afară !" — și rise gros.

Fiul nu luă în seamă batjocura — era la mina ăstuia, doar — și insistă : „Să încerc, totuși, după-amiază ? Poate o să aveți mai mult timp". „Încearcă" — rosti impăciuitor secretarul, care pînă acum se ținuse în umbră — și cu asta lucrurile se încheiară.

Acasă, vară-sa, cu vecinele și alte femei din sat puseseră la fiert mîncarea de pomană : varză și fasole ; erau în marțea dinaintea Crăciunului — și datina cerea să se facă pomană de post.

Nici după-amiază, nici a doua zi, fiul nu primi încuviințarea să-și îngroape mama. Oamenii căinau amarnic întîmplarea, așa ceva nu se mai petrecuse de cînd era satul sat, dar tot ei găseau și explicații : așa o fi, n-o mai avea dreptul, că doar ăia de la primărie știu ei ce știu, că stau toată ziua cu legea-n brațe.

A treia zi, după ce mîncară fierturile care nu apucaseră să devină pomană, fiul tocmi un tractor — nu era prea departe ; vreo patruzeci de kilometri — și-și duse mama înapoi, la oraș. „La **murgă**, măiculiță, la murgă !..." — se văitase o rubedenie mai de departe, o babă nelipsită de la nici o pomană, pe rază de șapte sate.

Într-adevăr, la morgă. Orașul are și el legile lui, severe, mai severe decît satul — și fiul trebui s-o lepede pe bătrînă, într-o cameră rece și întunecoasă, despuiată, pe o lespede de marmură.

Îi făcură autopsie, o injectară cu formol în vintre. „Poate să țină de-acum și-o lună — îi zise fiului un sifirog cu halatul plin de singe și rinjet în loc de gură — ți-am îmbălsămat-o ca pe regina Egiptului ; hai, scoate sutarul !"

Fiul își privi mama. Obrazul i se învenețise dintr-o dată, pielea se supsese între dinți, pomeții atîrnau ca două prune mari, de tăscă. Un camion de la fabrica unde lucra îi duse mama pînă acasă, în cartier. Tot drumul pipăise, în buzunar, țidula înhățată de la Morgă prin care se consemna... așa și pe dincolo... că mortul este în regulă.

Dar în regulă tot nu era. Orașu-i oraș, chiar cînd locuiești în **cartier** : n-ai loc de veci — definitiv sau pe șapte ani — stai cu mortu-n casă ! Și fiul nu avea loc de veci, nici nu se gîndise la așa ceva, era prea tînăr să-l ispitească gîndul morții — și nici nu bănuise vreodată că pentru o groapă de doi metri pe unu este nevoie de atîta alergătură. În sat, loc berechet, cimitirul era mare, îi putea cuprinde pe toți — și mai și rămînea. Dar la oraș, vezi treabă, nu putea să aibă fiecare groapa lui ; de-asta, vreo cîțiva inși mai vechi din cartier, cu buletin definitiv de oraș, nu flotant ca el, nu se îndurară să-și rupă brazda de veci și să i-o dea lui — mai bine ar fi cedat orice altceva, mai scump și mai abstract : un apartament, bunăoară.

Și din nou fu nevoit fiul să facă drum întors...

Peste sat pluteau ultimele guițături de porci înjunghiați ; a doua zi era Crăciunul.

Trecuse o săptămînă de cînd se afla cu bătrina moartă, pe drumuri.

În tot acest timp, zăpada se așezase mai groasă, sură și nepăsătoare.

„Știam cu c-o să vii înapoi" — îl întîmpinase vară-sa, mai puțin săritoare de data asta, dar înduioșată totuși de întîmplare. „Tot acasă e mai bine ca oriunde" — continuase, să se afle în treabă, fără să-și dea seama ce gogomănie spune, de parcă mortul venea viu și vesel, în plimbare prin satul în care copilărise.

Nu aci îi era însă gîndul ei. Se ridică la urechea vărului și-i șopti : „Vere, nu știu dacă știi, dar noi n-avem porc anul ăsta. E-n dulce, și nu mai putem face pomană cu de post — ne ride lumea. Prin sat nu prea ai ce cumpăra, așa că tot pe-acolo, pe la voi, pe la oraș, trebuie să se mai găsească cîte ceva".

Și fiul făcu alță cale întoarsă, spre magnetul orașului — de unde reveni cu douăsprezece găini la pungă.

Cînd îi e omului să-i meargă rău, atunci nici dracu' și nici dumnezeu nu-l mai pot scoate din capcana în care a căzut. Nu degeaba se zice că la omul sărac nici boii nu-i trag. Tocmai cînd să scoată moarta din curte, cu o cotigă la care erau înjugate două umbre de vaci, sosise Soldat, omul de serviciu al primăriei, cu poruncă să nu care cumva să se îndrepte spre cimitir, că nu sînt în regulă cu actele ; iar primăria, oricum, **nu și-a dat avizul** — rosti el cu gura plină, mulțumit c-a găsit un cuvînt cu care să-i înfunde pe neisprăviții ăștia de țărani.

Fiul flutură hîrtia obținută de la Morgă, dar omul de serviciu o ținu pe-a lui, țanțoș : „N-aveți avizul primăriei, stingamprejur ! Asta-i situația".

Preotul înjură de se clătinară căprioriii cerului ; țircovnicul îi ținu isonul cu strășnicie. „De ce nu spuneți, oameni buni, că nu sînteți în regulă — îi mustră preotul tălos, în timp ce-și scotea pe cap patrafirul — vreți să mă puneți rău cu stăpînirea ?"

„Fii cu noi, părinte — îl rugă un moșneag — păcatele noastre, că dacă și dumneata ne părăsești"...

Preotul o luase însă la sănătoasa, strigînd de departe : „Cînd oți fi cu toate-n regulă, veniți de mă chemați". Îi răspunse o femeie : „Fugi, părințele, fugi ! Ți-e teamă că pierzi lotul ajutător ? ! Ala pentru care nu iei o brazdă la **global**" ! Dar vîntul bătea invers, așa că pe popă nu-l ajunse sudalma femeii.

Oamenii dejugară. Băgară moarta înapoi, în casă. Obrazul mamei, din vineții, se făcuse negru-pămîntiu. Mîncară și cele douăsprezece găini — fiertură și friptură — care nici ele nu ajunseră să se cheme pomană.

Următoarea zi, fiul — după ce blestemă clipa în care își lămurise mama să plece din sat — se pregăti să se ducă la primărie, decis să se ia cu toți de piept, să cadă acolo, în luptă, decît să se mai întoarcă lîngă coșciugul bătrînei.

Dar nu mai fu nevoit să bată drumul pînă la slujbașii obștii : le bătu în poartă Soldat, omul de serviciu al primăriei, care le spuse că li s-a dat aprobare să **beneficieze** de cimitirul comunei. Fiul se zbătu în sine, se înfurie, scoase spume la gură, vru să sară la el — cum ? ce se petrecuse ? el avea acum acte doveditoare ! era-n regulă ! și tocmai acum ? — însă omul primăriei îi întoarse nepăsător dosul, și-și văzu de drum, liniștit și senin, ca cineva care și-a îndeplinit întocmai misiunea încredințată.

Se liniști, trebui să se liniștească și fiul.

...Și se făcu, în sfîrșit, pomană : de data asta, vară-sa se milostivi și-l împrumută cu doisprezece porumbei.

Carnea porumbeilor era neagră ca obrazul bătrînei, abia acoperit de pămînt.

(1987)

luminița mihaela oprea

„A"

a fi fals. a te mișca printre lucruri
cu greutate. prins între oglinzi
care refuză să te reflecte.
și geamuri prin care nu vezi.
lipsit de contur fără a avea frumusețea undei.
incețoșat fără a destrăma vidul
cu linia tremurătoare și fină de abur
de peștișor chinezesc de apă a ceții a
mirtului a guturaiului unei femei frumoase.

a-ți părea rău. a te compătimi. a muri de ciudă.
a fi greșit. a te întreba. a te diseca. a diseca a
întreba a greși a fi bolnav de răspuns și eroare.
a simula adevăruri.
a încerca să devii melancolic. a te visa
drept strălucirea unei nebuloase rare.
a te ascunde a te azvîrli a aiura
agonizîndu-l pe A.

Autobiografie f/eminentă

Am îmbătrînit mult. Lent, nu brusc.
Nu am încă prestanța unui schelet etrusc.
dar nici nu mai sînt, nu mai sînt, nu,
misterioasă precum prințesele din katmandu.

e ceva care vine de nicăieri.
acum este-aici, dar n-a fost și ieri.
oricum, pe atunci, vai, scufundato, ada kalé,
era timp. Acum nu mai, nu mai e.

hotărîsem că îl voi citi chiar și pe sartre.
trebuia apoi să pictez : aerul de pe montmartre.
Micul dejun cu-o broască țestoasă. Pe carapace
să fac tot, tot, tot ce-mi va place.

plănuisem chiar și copii.
(nici chiar așa frumoși nu știam că vor fi !)
decorativi, transparenți, ca o vitrină.
oarecum nemișcați, necoloranți și-n surdină.

pe undeva s-a rupt filmul. pe unde ?
prin ușa bucătăriei aer rece pătrunde.

Sfîrșit

ne despărțim încet încet de noi
ca de niște animale dragi atîrnînd pe pereți
aruncate la mai de sufluI unei explozii

acuma sînt vii
acuma sînt moarte
nu vii asemenea nouă
nu moarte așa cum vom fi

mai grasă mai grea dimineața coboară în mîini
scările ochiului nostru

bătrînii mai dorm mai respiră
bătrînele stau și veghează nisipul
nisipul
nisipul

noi
dacă vrem să mai
este vremea să

Constantin și Elena*

E 21 mai, a fost o zi foarte frumoasă după cîteva friguroase, cu ploi reci, un coșmar. Să faci marșuri pe vremea asta, noroaiele adunîndu-se pe bocanci ; un pas, doi pași, apa intrînd în manta, impregnînd-o. Ei, dar au trecut, o să le putem povesti copiilor, colegilor și civililor, ei n-or să aibă parte de asemenea experiențe... Colegii mei sînt, nu-i așa, cei mai buni dintre cei buni. Nimic nu e prea rău lîngă ceilalți, cînd ești singur lucrurile ți se par foarte complicate ; luni dimineața cînd plec de acasă, dimineața cînd nu sînt nu sînt dezlipit din somn... Din uterul somnului. Pe urmă, starea sentimentală se repară, se reface,... cîteva vorbe cazone, mustind de vigoare, cîteva tipete, urlete virile te pun pe picioare. Viața devine nu numai suportabilă ci și veselă, optimismul ne asediază din toate părțile : a început o zi nouă. Trebuie să ne facem frumoși, spălătorul ne încape aproape pe toți. Și nici nu e nevoie să ne încapă pe toți căci nu mergem acolo toți deodată. În prima zi cînd m-am ras acolo am avut o senzație ciudată, aproape un șoc ; cine e domnul care mă privește din oglindă ? Cei din jurul meu erau tineri, terminaseră facultatea cu 3—4 ani în urmă, nu eram toți o apă și-un pămînt ? Nu — nu— nu, cum să fim ? Fața mea nu-și afla locul acolo. Era aproape insuportabilă. Doamnelor și Domnilor, aproape insuportabilă. Orice am face, astăzi este 21 mai, aceasta este ziua. De la începutul concentrării au trecut 17, prea multe nu mai sînt. Zilele trecute am citit, după masa de seară (cum altfel ?) **Întoarcerea din rai** și **Huliganii.** Le-am citit și le-am recitit, lectura nu a fost dificilă, surpriza a fost suficient de mare. Din zvonuri, din recenziile publicate în antologiile alcătuite după 23 august, din unele citate ale „articolelor de sinteză" mi se părea că romanele ar fi foarte greu de recuperat... că o anumită opțiune ideologică le face inutilizabile azi ; fapte inavuabile ale unei tinereți agitate. **Surpriza lecturii :** Sartre sau Malraux pot fi descoperiți „ceva mai devreme" în extraordinară risipire de idei, de personaje a romanelor. Amestecul de „probleme tradiționale" și „moderne", de personaje obișnuite ale romanului românesc din deceniile trei-patru și de idei des întîlnite în eseistica anilor treizeci asigură cărților un public larg și o „poziție combatantă" în problemele literare ale vremii. Romanul românesc dintre cele două războaie mondiale, și nu numai acesta, nu poate fi bine înțeles dacă ignorăm experiențele românești ale lui Mircea Eliade. Am sentimentul unei descoperiri de proporții. Prin Mircea Eliade poziția lui Camil Petrescu se întărește, căpătînd o nouă justificare ; a lui Mihail Sebastian, a Cellei Serghi, a Anișoarei Odeanu, (etc. etc.) își găsesc un cadru nou. E 21 mai, vreau să spun că e ziua mamei mele, ar fi trebuit să-i trimit o telegramă : la 21 mai, prezența la Zăgujeni era obligatorie. Ne vom duce, întreg echipajul, duminecă. Vom fi acolo duminecă, dragi tovarăși.

•

Întoarcerea din rai pe care o am la dispoziție e ediția a II-a revizuită, apărută în 1943 la editura Cugetarea. Pe pagina a patra a cărții sînt cărțile scrise, pînă în 1943, **„De același autor : Isabel și Apele diavolului,** roman, 1930 (epuizat), **Soliloquii,** eseuri, 1932 (epuizat), **Maitreyi** (roman), 1933, (ed. a V-a, 1943), **Întoarcerea din rai,** roman, 1934 (ed. a II-a, 1943), **Lumina ce se stinge...,** roman, 1934 (epuizat), **India,** 1934, (ed. a II-a, 1935, epuizat), **Oceanografie,** eseuri, 1934, (epuizat), **Alchimie asiatică,** 1935, (epuizat), **Huliganii,** roman, 1935, (ed. a III-a, 1934), **Yoga, Essai sur...** 1936 (epuizat), **Domnișoara Christina,** roman, 1936, (ed. a II-a, 1943), **Șarpele,** povestiri, 1937 (epuizat). **Scrieri literare, morale și politice** de B. P. Hașdeu, 2 vol. 1937, (epuizat), **Cosmologie și alchimie babiloniană,** 1937, (epuizat). **Zamoxis, Revue des études...,** 1938. **Metallurgy, Magie and Alchemy,** 1938. **Nuntă în cer,** roman, 1939, (ed. a II-a, 1942). **Secretul doctorului Honigberger,** 1940, (epuizat), **Mitul reintegrării,** 1942, **Insula lui Euthanasius,** eseuri, 1943, **Os romenos, latines do Oriente** 1943, (Lisabona), **Comentarii la legenda Meșteruiui Manole,** 1943, **Ensayos luso-romenos,** 1943. (Lisabona). La 36 de ani, Mircea Eliade este autorul a 26 de cărți : ediții, reviste, eseuri, romane, jurnale. Douăzeci din acestea sînt scrise în deceniul al patrulea, între douăzeci și cinci și treizeci de ani. I-a egalat cineva ritmul de lucru ? Răspundem involuntar Iorga, dacă nu am ține seama că... De ce am putea ține seama ? De faptul că sînt contemporani sau că există, în cultura română, anumite „structuri creatoare" de o mare productivitate, enciclopedice prin definiție, multilaterale prin angajare ? În 1943 pe piața românească a cărții — în librăriile din România — Mircea Eliade e prezent cu șapte cărți ; un număr dintre ele sînt reeditări :**Maitreyi** (a cincea oară tipărită), **Întoarcerea din rai** și **Huliganii, Domnișoara Christina** și **Nuntă în cer** sînt elocvente pentru succesul public al prozatorului. Mircea Eliade este, în 1943, un autor aceptat și iubit de marele public. Ritmul de lucru formidabil al publicistului, al eseistului, al romancierului justifică (și presupune) obsesii, reluări, preluări de **modele.** Explică (și justifică) o anumită nerăbdare a scrisului. **Întoarcerea din rai** se află la începutul unei serii formidabile : în 1943 lui Mircea Eliade îi apar patru cărți... Scriitorul înregistrează tot, captează tot ; nimic nu trebuie pierdut, uitat, totul trebuie consemnat, **scris ;** integrat în TOT. **Maitreyi, Isabel...** înregistrau, ușor deformată romanesc, experiența indiană, **Șantier** transcria (selectiv) evenimentele perioadei în cauză. **Întoarcerea din rai** ar fi trebuit să deschidă o serie (o trilogie) în care scriitorul să „prelungească" jurnalele. Nu mă îndoiesc de faptul că recenzenții cărților au recunoscut, în momentul apariției lor, personaje ale vieții literare a momentului. **Întoarcerea din rai** și **Huliganii** sînt reportaje asupra unui moment cultural ; dincolo de „structura romanescă" înțelegem grija autorului pentru informare ; bănuim **transcrierile,** „citatele", mascarea „jurnalului". David Dragu sau Pavel Anicet ar putea fi Mircea Eliade, dar numai ei ? Polivalența autorului se manifestă și la nivelul personajelor ; autorul e **multiplu,** o seamă dintre ideile publicisticii sale se recunosc într-un eseu sau altul. Nu e vorba de ilustrare, sau de o ilustrare mecanică ; e vorba de o „experientare" a ideilor prin personaje literare. **Mitul reintegrării** (1942) poate fi redescoperit și în **Întoarcerea din rai.** O seamă dintre eseurile adunate în **Oceanografie** sau **Fragmentarium** de asemenea. Dacă scriitorul exersează în romane idei, nu înseamnă că romanele nu se susțin și printr-o structură proprie. Nu numai compozițională ; Mircea Eliade începe cu **Întoarcerea din Rai** cu ciclu epic [1]) sau, mai degrabă, descoperă posibilitatea ciclului epic după ce încheie romanul.

În **Întoarcerea din Rai** putem recunoaște o seamă de „fraze" din jurnalele de mai tîrziu ale lui Mircea Eliade. Obsesia biografiei, a biograficului, a personajului cu arbore genealogic e prezentă în tot ciclul. **Marile familii** sau familiile cu „un trecut" l-au preocupat întotdeauna pe Mircea Eliade, nu numai admirator consecvent (scriam altădată) al lui Balzac, ci mereu preocupat de **istorie,** de datele exacte care oferă șansa reflecției trainice. El nu

scrie roman fiindcă iubește ficțiunea, fantazarea, ci fiindcă e convins de **misiunea științifică** a operelor imaginare. De dreptul lor de a crea realitate. Scriind romane, autorul studiază realități. Tema **părinți și copii** e obsedantă, și ciclul **Întoarcerea din Rai** ar fi trebuit să vorbească despre „drepturile copiilor". Uneori replicile sînt luate din „romanele adolescenței", alteori înscrise în polemică cu acestea. **Părinți și copii,** bătrîni și tineri, familie și individ — iată simetriile fiecărei pagini.

În buna tradiție a romanului consacrat, **ciclul** (și cînd scriem ciclul **Întoarcerea din rai** ne referim la **Întoarcerea din Rai și Huliganii)** are în centrul ei două familii, Dragu și Anicet. Bineînțeles că aceste romane-mozaic nu au un **centru,** poate **prim-plan** e cuvîntul potrivit. Tinerii familiilor, David Dragu și Pavel și Petru Anicet, reprezintă polii care grupează „experiențele celorlalți", numesc „poziția specifică" a generației în timp. Există, la cei doi (dar și la alți eroi tineri ai lui Mircea Eliade) un adevărat **complex al tatălui.** Să încercăm să notăm cîteva dintre aspectele lui. Mai întîi — și nu fără semnificație, accentele cad asupra maiorului Dragu. Repetatele merite ale tatălui **nu trag ușor în cumpăna studiului.** Tatăl avusese un ideal : luptase pentru România Mare... [2]). Omul a făcut fapte eroice („de care vorbea întreaga Moldovă"). Este, deducem, un făuritor de istorie. Omul e mîndru de viața sa („Eu sînt a doua generație de la opincă și am ajuns maior. Ajungeam mai sus, dacă n-aș fi rămas cinstit."). Omul are o concepție despre viață („dacă viața are vreun rost, apoi acesta nu poate fi decît ridicarea, măririi cucerite, numele transformat în renume") pusă sub semnul întrebării de faptele fiilor săi. Eroul e derutat ; „urmașii" par a fi niște degenerați. Iată puse în alți termeni, cîteva dintre întrebările „eminesciene" ale literaturii : „Și totuși pacea există, eroii sînt dezarmați, și altele, altele multe nemaînădăjduite acolo pe front s-au împlinit. Toate acestea sînt atît de neînțelese. Nu există decît un lucru singur : că omul trebuie să mai înainteze, să cucerească poziție după poziție, să se impună în fața celorlalți oameni (...). Să ajungi o glorie a țării, un nume — să faci din numele familiei o mîndrie a neamului. O țară întreagă să tresară la numele lui David Dragu, fiul marelui erou, maiorul Ion Dragu...

Dar tinerilor acestora le lipsește vlaga ; nu mai au curajul să ceară, să rupă din dreapta și din stînga, să-și smulgă singuri dreptatea...

...Au alte idei în cap. **„Nu le mai place lupta..."** (s.n.).

Le lipsește celor tineri vlaga ? Generația celor dinaintea lor avea un țel clar : avea pentru ca să lupte, va spune Mircea Eliade în **L'épreuve du labyrinthe ;** idealul lor, România Mare, e realizat. David Dragu este fiul eroului, și neînțelegerea dintre „părinți și copii" este semnul sub care se desfășoară **Întoarcerea din Rai.** „Are s-o sfîrșească rău, ca Eminescu. Muncește prea mult, scrie și citește mereu și-și arde creierii" gîndește maiorul Dragu. Disprețul pentru efortul intelectual este elocvent pentru „situația" personajului în roman. David Dragu este, cu două licențe „abia corector" și bătrînul nu înțelege de ce fiul nu dorește succesul, integrarea în sistem. Pavel Anicet renunță la scris, alții renunță la operă și aproape fiecare la **dragoste :** la familie. Nimeni, în **Întoarcerea din Rai** nu acceptă Instituția, oficializarea, fiecare încearcă o cale a individualizării. Romanul e bipolar, trăind prin cupluri ; fiecare prezență „angelică" își are cuplul său „demonic", constestarea sa. Personajele se acuză mereu pe ele însele, le e silă de ele, și de gesturile lor ; între adorație și scîrbă nu există stări intermediare. „E atîta de făcut, sînt atîtea cărți care trebuiesc citite, atîtea gînduri care își așteaptă condeiul să fie scrise, — și eu, eu ca un prost, îi ascult pe ăștia vorbind", spune undeva David Dragu. Pavel Anicet își îndreaptă „tot dezgustul împotriva lui însuși". Însul renunță la scris dar își propune altă operă de creație — viața : „Să fie viața mea o creație, să o împlinesc din toate părțile, să o rotunjesc : ăsta să-mi fie țelul. Dar de ce să o fac operă de artă cînd e atît de greu să rămînă viață liberă, viață simplă ?" Fiecare negație atrage după sine afirmația, fiecare „viciu" al personajului presupune o virtute nu întotdeauna evidentă. În **Întoarcerea din Rai,** David Dragu își păstrează cu încăpățînare „virginitatea", curățenia trupească. Nevoia de vulgaritate este una dintre trăsăturile personajului, altfel ascet. „Vulgaritatea e o caracteristică a generației noastre (...). Asta înseamnă sănătate, vînă de plebei", exclamă undeva romancierul Lazarovici. Tinerii contes-

tă haotic, refuză anarhic. Discuțiilor de idei le sînt opuse cele „Vulgare". Însăși romanul trăiește „despicat", pe de o parte, dezbaterile de idei, șirul de teorii ale generației și asupra generației, și pe de alta relatarea, în spiritul romanului, al faptelor (biografiilor) personajelor. „Dacă vrei să fii real, admite că trebuie să fii complet, adică brută", exclamă Emilian, alt romancier al generației. Programul său e mai degrabă antiliterar. „Dar tocmai ca să-mi bat joc de literatură scriu. Iar dacă voi fi închis, cu atît mai bine pentru vînzarea cărții" Putem descoperi în „programul literar" nu numai manifestările unui furios, și o „estetică a romanului", ci și o **biografie** de „creator" al generației : „Emilian scrie aprins și zîmbește, filmîndu-și zarva pe care o va stîrni romanul ! real, real, fără nici o reticență, așa cum e, așa cum fac toți. Cînd se vor citi toate acestea, cînd realitatea va fi cunoscută de toți, se vor supăra bătrînii, esteții. „Evident, un program literar cum sînt atîtea în deceniile trei și patru ; ideile sale nu sînt totuși de puțin „originale" sau neobișnuite pentru cel ce citește revistele culturale ale epocii : „Cum aș putea fi pur în societatea voastră ? **Tatăl** (s.n.) e alături, peste masă, și dl. Cucu (profesor al său n.n.) : imaginea d-lui Cucu îl îndeamnă să gîndească violent, obscen, să polemizeze cu dascălul. Ei l-au împiedicat să rămînă singur, puternic, nepăsător. M-am născut în viciu, mi l-ați dat pe gură, pe nas, cu biberonul, cu parfumurile voastre, cu literatura voastră, cu ideea de libertate." Și Emilian polemizează cu părinții și visează un „roman social" : „Despre șansa părinților de a muri pentru un ideal și a ajunge eroi". Părinții „ar fi ars totul în mîna lor". Ca orice operă a unui erou al lui Mircea Eliade, romanul lui Emilian ar trebui să fie monumental. Prozatorul a scris peste două mii de pagini și „cîte nu i-au rămas de spus". David numește manuscrisul „Monstrul", altul „Zibaldens" și altul „Ulysse", după numele cărții lui Joyce; titlul e păstrat secret (e o „bombă") de autorul furios. Cum e scris „romanul"? „Sînt luni de zile de cînd se adună, cîteodată sute de foi scrise mărunt, fără nici o despărțire în paragrafe, în capitole. Scrie tot ce-i trece prin minte și mintea lui nu primește nimic ce nu e intoxicat de ură, palpitînd de senzații". Nu numai Emilian scrie așa, ci și David Dragu : „Scrisul lui era de o cruzime plebeie, greu de imaginat." Scrisul cu pagini „de o cruzime plebeie, greu de imaginat" caracterizează o seamă de pagini ale ciclului (care ar fi trebuit să fie) **Întoarcerea din Rai.** Autorul nu își cruță personajele, nu încearcă să le „împace" cu cititorul. Agonia, moartea disperarea personajelor nu provoacă (în mod necesar) celor de lîngă ele — celor din imediata lor apropiere — milă. Participarea afectivă a fiilor la suferințele părinților sînt, nu o dată, **nule.** Înainte de **Greața** și de **Străinul,** Mircea Eliade introduce în literatura europeană personajul absurd, eroul înstrăinat pentru care absența **relației** reprezintă o trăsătură definitorie. Absența relației, adică incapacitatea de a trăi în interiorul **legii ;** de a reacționa **logic** față de stimulii realității imediate.

Radna, 21 mai 1980

Cornel Ungureanu

*) Din „Șantier" II. **Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade.**

[1]) Romanul poartă epigraful: Aici se încheie primul popas al „Întoarcerii din Rai", scris în anii 1931—1935 și începe „Huliganii". **Huliganii** presupunea o continuare. În finalul romanului, scriitorul nota : „Aici se sfîrșește al doilea epizod din ciclul «Întoarcerea din Rai»".

[2]) **Vezi L'épreuve du labyrinthe.**

eseu

Recuperarea tăcerii elocvente

Semnificația originară a mitului orfic a fost „întemeierea" ființei prin cuvînt. Poezia și muzica fiind profund legate în misterul arhaic, reconstituim, din „tăcerea" cuvîntului, izvoarele poeziei însăși în spațiul orfic. Printr-o pliere a viziunii orfice, în cîntecul lor poeții tac sau exprimă sentimente mute, pentru că ei slujesc un grai pierdut, în care omul, după canoanele inițierii în sensurile tăinuite ale cuvîntului, pentru a vorbi trebuie să fie un „inițiat" în taina contopirii „ființei" și „neființa" — taină a „începutului" care, prin cîntecul orfic, dă un nou înțeles lumii. Poeții tac fiindcă, într-o dialectică a tăcerii și a cîntării, încifrată în misterul orfic, ei cîntă Viața în veșnică mișcare, prin opoziția contrariilor, după un ritm interior pe care inima poeților îl simte în inima naturii, desprins din fondul unei religii naturiste.

La greci, pentru care țesătura de armonii alcătuia vălul aruncat peste fața crispată a destinului, muzica era o trăsătură a misterelor, cu Orfeu în rolul de inițiator al acestora prin dotarea sa cu puteri magice, încantatorii, care se exercitau asupra omului privat de libertatea acțiunii. Orficii pretindeau că muzica delirantă cîntată de ei smulgea măcar parțial sufletul din determinările temporale. Vorbind, poeții sînt „muți" pentru că graiul pierdut de mult, pe care ei îl slujesc, este graiul firii, care crește în tăcerea pusă de metafora mitică sub misteriosul semn al Infinitului. Se simbolizează astfel, într-o viziune orfică a lumii, imensitatea și nedeterminarea. Orfeu rămînînd astfel simbolul unității dintre imaginație și speculație, într-o dialectică specifică oricărei întreprinderi spirituale. Mitul lui Orfeu este mit al magiei poetice, dar și al crizei acesteia. Dacă poezia s-ar identifica cu muzica, ea ar fi o voce pură la nivelul sonor, dar poezia este o artă a tăcerii și nu a rostirii, poetul fiind un cîntăreț care și-a pierdut vocea în împrejurări „originare", pe care criticii, conștient sau nu, se străduiesc să le dezlege. Poezia este, înainte de toate, muzică în gînd. „Melodiile pe care le auzi sînt frumoase, / dar cele pe care nu le auzi sînt și mai frumoase". (J. Keats, **On a Grecian Urn**). Muzica însăși își pierde anatomismul primordial și așa se explică de ce, ca artă autonomă, ea a apărut relativ tîrziu, numai trecînd printr-o adevărată experiență a tăcerii.

Destinul poetic al ființei a fost dictat de încifrarea complexului Narcis în cel orfic. Muzica — gînd inefabil iar nu expresie a sentimentelor — deschide spațiile limitate, este comparabilă cu reveria, cu care adesea se și asociază, și este mai eficientă, sub acest aspect, decît oglinda. Asemenea muzicii, poezia are o fază simbolică prenatală cînd căutarea unei teme corespunde, într-o manieră cu totul inefabilă, substratului semiologic al individului, într-o anume situație în act. Abia deslușit, nucleul creator va cere să aibă o viață proprie, nu va fi un limbaj al sentimentelor, ci structură care se exteriorizează cu o dialectică a sa **in praesentia**, printr-un cod.

Nu există poezie fără ecou răsfrînt în interioritate, perceperea auditivă cucerindu-ne numai dacă ea este pronunțată pe un ton reținut. Caracteristica poeziei este solitudinea sufletească, al cărei efect este distrus prin declamație, care nu atinge acorduri adînci. Aspectul melodic nu este provocat de sentimente exterioare, cît de o punere în vibrație nemijlocită a interiorității, ce corespunde caracterului de imanență al poeziei. Rostită cu glas tare, poezia este amenințată să se degradeze într-un simptom al **kitsch**-ului (marea critică strălucește în analiza ne-muzicală a poeziei). Obscuritatea oraculară a enunțării este intrinsec poetică, deoarece absconsul muzical este întotdeauna încărcat de o certă putere magică. Muzicalitatea internă o poeziei narcotizează conștiința pentru ca fluidul care circulă în subteranul ei să ne transpună în ritmurile cosmice. Funcția mitică se exercită în planul ei sub voalurile încantatorii ale rostirii. Însuși cuvîntul are valori magice ; tot așa tăcerea, sufletul cuprins de tăcere (curmare a contradicției gîndurilor) produce liniștea în care pot apărea iluminările noastre inconștiente.

Tăcere și Cuvînt sînt două sfere ontologice distincte : prima, un topos al Increatului, zonă de pre-existență indeterminată, spațiu cvasiparadisiac în care ființa posedă starea de grație ; a doua înseamnă intrarea omului în temporalitate și determinare, „căderea" lui „în păcat" adică supunerea la condiția de muritor. Această situare este depășită printr-o mutație către resorturile intime, unde se poate descoperi un alt gen de muzică străpungînd cu o materialitate slăbită structura de suprafață a poeziei. Dar, în același timp, pe lîngă vraja încantatorie a lui Orfeu, se deschide drumul spre dematerializarea cuvîntului, continuat prin reducția muzicalității interioare pînă la zonele tăcerii sufletești, unde se deschid noi răspîntii în poezie. În ordinea dematerializării corporalității cuvîntului, primul dublet al „simbolisticii" spiritului este Vis-Muzică. Visul închide în sine sugestia muzicalității ca potențialitate divină a armoniei, iar intuiția poetică, ce percepe miezul lucrurilor, asociază hipnotic muzica materiei cu visul.

Desigur, aceste simboluri nu apar în versuri cu o claritate carteziană, deoarece au încă acea încărcătură originară, purtînd negurile creației și polenul pe care le-a pulverizat adierea onirică.

haiku

Neaua se duce
unde ciupercile
își sfîrșesc forma.

Constantin Abăluță

Lira lui Orfeu, poezie însoțită de muzică, reafirmă puterea magică a Versului, restituie Logosului echivalența unei acțiuni benefice asupra realului prin restaurarea, stăpînirea și restituirea unor sensuri pierdute. Adevărul artistic este astfel o replică la real, nu o concurență a lui ; opera se separă de realitate nu pentru a o respinge, ci pentru a-i restitui un nucleu viabil. Excluderea ideilor, a abstracțiilor din sfera poeziei favorizează modalitățile gîndirii arhaice, mitice, sau arhaice. Gîndirea și fantezia mitopoetică (mai mult chiar decît sensibilitatea metafizică) generează și in-formează liricul. Mitul este o constantă ce răspunde unei permanențe umane, iar nu un dat arhaic transmis prin tradiție. Poetul proiectează și creează mituri, îndeplinind o funcție mitopoetică, favorizată de matricea spiritului mitic, întrucît el își întemeiază proiecțiile pe analogie, tinzînd să integreze lumea dată în viziuni construite din elemente ale experienței revitalizate.

Dacă poezia este dionisiacă prin originile sale, ea este apolinică de îndată ce se constituie ca atare. Exuberanța cuvintelor, fervoarea elanului nu creează ritm decît prin prisma unei inteligențe ordonatoare. Nu există tipare ritmice expresive prin ele însele ; ritmul devine expresiv în momentul în care ideea se pretează la așa ceva. Muzica atinge marile ritmuri și unduiri ale absolutului afectiv ; ea rafinează, schematizează, abstractizează și generalizează sentimentele. În fondul dionisiac, expresia poetică și expresia muzicală au rădăcini comune. Dacă pentru Nietzsche fondul inemorial și tainic ce poate fi numit Natură sau Dionysos este o dovadă că muzica se află la originea mitului, pentru Lévy-Strauss, mitul este, dimpotrivă, la originea muzicii. După Nietzsche, mitul se exprimă mai bine în muzică ; după Lévy-Strauss — în limbaj verbal. Cele două direcții mai stîrnesc și azi discuții contradictorii, dar nici studiile despre mit n-au stabilit primatul sunetului sau al cuvîntului. Oricum, păcatul nu este chiar așa de mare, din moment ce atît poezia cît și muzica au șansa unei perfectabilități, a unei reîntoarceri spre spațiul interior și invizibil al inimii, spre plenitudinea Vieții ce risipește tăcerea spritului.

Poezia și muzica se întîlnesc la punctul de convergență a două unități. Una vine din străfundul sufletului, din zonele spirituale și inefabile unde sălășluiește forma unei magme tăcute. Cealaltă urcă din timp, din învelișurile materiale ale sensibilității. Printr-un dublu efort de abstragere, ele ajung să se detașeze și să se contopească în zona intelectuală a ordinii, unde suportă efortul unui act mental fără de care n-ar putea exista. Prin această dublă elaborare a lumii sonore și a lumii afective se construiește, cu plenitudinea lui de semne, simbolul spiritului creator. Cuvîntul poetic conține mai mult decît o promisiune de muzică — o muzică spontană. A readuce poezia la izvorul său, dincolo de scriitura care face din ea un simbolism vizual și, prin aceasta, conceptual, a reveni la acel moment al cuvîntului în care eul se angajează plenar pentru că matricitatea este un mod originar al intenționalității, înseamnă a restitui poeziei muzica imanentă de care este susceptibil*. Se încearcă unirea cu acel Cuvînt arhetipal, neadulterat de concept, cu acel cuvînt care întruchipează prezența umană (vocea fiind **medium**-ul estetic universal, toate instrumentele nu sînt decît „măști" ale vocii și ale „urechii interioare" a imaginației, care este Steaua Polară a muzicianului). Chinuit ca Nessus de sunete, captivul cuvintelor pornește din nou pe vechiul drum, încercînd să împlinească cu sine o trăsătură, prin caligrama lirică, a poeziei, etosul general uman, fiind convins că limbajul uman a ieșit dintr-un fel de nebuloasă muzicală în care elemente figurate ale vorbirii s-au condensat puțin cîte puțin. Sunetul și Cuvîntul sînt insule plutitoare în nemărginitul ocean al tăcerii ; gîndul unuia trimis pe deasupra teritoriului celuilalt se întoarce îmbogățit cu valențe noi. Vecinătatea împletită în rădăcini dintre Sunete și Cuvinte vor naște mereu Ideea, lumina regală care le împacă logodindu-le.

Vasile Spiridon

paul purea

În scorbura unui sărut

Ah, mi-a zis
Lasă-mă lîngă tine
Și ai să rămînem
În picioare să stăm
În genunchi să cădem
Pînă la briu să visăm
Pînă la gît să cîntăm
Pînă în gînd
Iubiri numărate, iubiri numărînd.

Lasă-mă lîngă tine
Mi-e frig, mi-a zis
Știu, te ascunzi
În cîntec te pierzi, în cîntec te duci,
Lasă-mă lîngă tine, os lîngă os
Și ai să rămînem, și ai să murim
În scorbura aceluiași sărut ilicit
Mi-a mai zis...

Scorburi

În fiecare din noi e o scorbură
În scorbură o altă scorbură
Într-o astă de găoace o alta
Și tot așa carne din carne,
Vorbă din vorbă, scorbură din scorbură.

Sînt nevoit să mai strig
O dată, de două ori, de-atîtea ori ;
Spune-mi, spune-mi, spune-mi —
O, doamne !
Cîți de noi și cîte de scorburi ? !

Biblică

La început a fost cuvîntul
Din el s-au vrut gravide
Și stelele și apele și pămîntul.

La sfîrșit va fi... egal ce va fi.
În el se vor reîntoarce
Și licuricii și scoicile și poeții
În numele cercului și-al mlaștinei
Din noi, Amin ! !

Contemporani

Trupul urlă cu ochiul...

Spuneți-mi că Soarele e o piatră
Roșie de minie
Și vă cred,

Sufletul plînge cu plînsul...

Spuneți-mi că Luna e o văduvă
Palidă, căutîndu-și bărbatul
Noapte de noapte, prin ramuri
Și vă cred,

Spuneți-mi că eu m-am dus
M-am tot dus aiurea
ca să pot naște o putoare de seu
Și vă cred —

Vă cred pe cuvîntul vostru
De contemporani atotștiutori
Mirosind a vreme în urme de bour,

Vă cred pe voi, prietenii mei,
Vinători...

Eu

Așa sînt eu — un copac
Din care
cu fiecare plecare
Se rupe un ram.

Așa sînt eu — un ram
Din care
Cu fiecare cădere
Crește un copac

Așa sînt eu — o frunză
Fără de trunchi, fără de ram.

Un pictor de aici

Un alt artist român drapat în vălurile uitării noastre este **Ştefan Dimitrescu.** Contemporan cu Tonitza, Şirato, Lucian Grigorescu, Ressu, Steriadi şi alţii din marea pleiadă a picturii noastre de dinainte de războiul al doilea mondial, Ştefan Dimitrescu n-a fost ceea ce se numeşte un artist de formulă, dar nici de fundal-neutru. Fire retrasă şi meditativă, cu timidităţi şi candori juvenile în contactele sociale, atîtea cîte îşi îngăduia, pictorul şi-a clădit un univers propriu existenţial, în care culorile ocupau locul dominant. Întreaga lume înconjurătoare, atît cea concretă, exterioară, ambientală, cît şi cea lăuntrică, animată de fluxurile reveriei poetice şi ale unei sensibilităţi adesea dramatice, era trecută prin grilele impresiunii cromatice, pe care artistul o socotea **materia germinantă capitală a realului. Lumina şi forma** au în culoare, considera el, temeiul unic. Şi a pictat cu acest crez estetic foarte simplu, convins de adevărul revelaţiei sale.

A fost unul dintre puţinii pictori români necontaminat de frisonul impresionismului, deşi pelerinajul său la altarul parizian al artelor s-a petrecut în vremea, cînd curentul avea deja o consolidată poziţie şi un viguros ecou european. Amănunt interesant, care confirmă natura particulară a structurii artistice a lui Ştefan Dimitrescu, mult mai îndatorată caracteristicilor spiritualităţii autohtone, ale tipologiilor acesteia. De aceea, el ni se relevă azi ca un important artist al acestor locuri, un pictor de aici ! Nu a fost ceea ce s-ar putea numi un spirit cercetător, demersurile lui creatoare inspirate din viaţa şi mediul rural avînd mai mult pecetea unor **restituiri afective** decît a unor restaurări descriptive şi decorative. Pictorul percepe realul cu o disponibilitate statornică şi intensă a stărilor poetice ; adică, a acelui fond sensibil ce-l situează pe creator în postura emiţătorului unic, viziunea şi plămada sa fiind expresia unei subiectivităţi totale. Ştefan Dimitrescu nu a pictat ca nimeni, cu toate că, un timp, păruse cucerit de „imperiul Cezanne", într-o tinereţe în care revelaţiile picturii renascentiste ori cele ale picturii murale prerafaelite contribuiseră esenţial la conturarea personalităţii sale creatoare. Un gust artistic sigur şi flexibil, permeabil la valorile definitive ale artei universale, l-a ajutat să devină ceea ce a dorit cu ardoare să fie : pictor. Fără alte epitete ! A fost un artist onest, înrîurit în bună măsură de propria sa biografie, deloc însorită, ce i-a deschis accesul spre labirintul umanului, ca dimensiune supremă a universului material. Formele şi culorile care îi populează pînzele exprimă un asemenea mod de înţelegere a vieţii şi a realităţii, peisajele, interioarele ţărăneşti, compoziţiile de gen din lumea satului (să ne amintim de seria „Sălişte" a picturii sale, de exemplu) sînt un fel de radiografii sentimentale, deloc retorice, nici măcar pitoreşti. Pictura sa emană căldură şi intimitate. Culoarea este vie, fără a fi excesiv tonică. Pînă şi roşul capătă la Dimitrescu o consistenţă materială tactilă, catifelată. Acordurile de culoare sînt necontrastive, deşi sînt pline de relief. Pasta colorată încarnează forma, fără a fi senzuală. Are, însă, întotdeauna o justificare materială distinctă. Dimitrescu „a respirat" în real, nu şi-a îngăduit nici o abatere de la rigorile pe care logica elementară a existenţei acestuia i-o dicta. El nu şi-a permis nici un gest tălmăcitor, construcţia plastică urmînd sintaxa dialogului vizual, direct şi mereu sensibil, cu elementele realului.

Natura, pentru Ştefan Dimitrescu, a fost o permanentă sursă de meditaţie plastică, indiferent dacă ea cuprindea teritoriile vegetalului ori ale mineralului sau cele, mai subtile şi mai complexe totodată, ale umanului. Portretistica sa se constituie într-o generoasă şi deosebit de expresivă galerie de tipologii umane, generic-caracteristice şi în plan socio-psihologic, dar şi în sens pictural, chiar şi astăzi. Ţăranii, tîrgoveţii, meşterii, sătencele sale au pregnanţă plastică, distincţie formală şi expresivă şi, mai ales, o **frumuseţe a firescului de a fi,** pe care nu a egalat-o decît, mulţi ani după aceea, pictura unor Ghiaţă şi Baba.

Un pictor ce continuă să tacă, precum măreţia ce-l nimbează opera peste vreme.

Corneliu Antim

Climate

Parafrazînd ceea ce a fost prea mult parafrazat, aş spune că secolul XXI va fi unul cultural, sau nu va fi. Iar dacă am accepta ceea ce mărturisea Cioran despre muzică (e singura artă în afara minciunii, mai mult chiar decît deznădejdea sau speranţa), artei sonore îi va reveni un rol important în echilibrarea noii lumi. În regăsirea ei. În pofida agresiunii tot mai marcate a „vizualului", a comodităţii şi „consumismului". Deocamdată reculul ideii iniţiale este, din păcate, evident. Se abdică prea uşor de la contemporaneitate (o orchestră de mare prestigiu se declară a fi „de tip romantic" şi repertoriul îi este alcătuit în consecinţă). În alt plan, te întrebi ce valoare poate avea un critic (din orice domeniu) preocupat doar de „restaurarea" certitudinilor ? Nu poţi ieşi din climatul prezentului fără a fi pedepsit în viitor.

Una dintre puţinele orchestre simfonice care mai îndreptăţesc în acest sens, speranţe, este cea a Radio-ului. Tot aşa cum unul din dirijorii constant preocupaţi de muzica contemporană este Ludovic Baci. Muzician complex, artizan al „detaliului", dar avînd şi suflul, ştiinţa „întregului". Un artist capabil să „rişte" (a făcut-o de multe ori) lansînd piese în primă audiţie şi autori tineri, mai puţin cunoscuţi. „Credibilitatea" sa în faţa orchestrei este, desigur, un atu important. Nu e uşor să învingi rutina, „rezistenţa" unor instrumentişti, hrăniţi ani de-a rîndul cu multe producţii impuse. O reaşezare a valorilor scenei de concert, ca în mai toate artele, e cu atît mai necesară. Ultimul concert dirijat de Ludovic Baci, cel al Orchestrei de cameră Radio, a prezentat alături de fragmente din Simfonia a V-a de Mahler, doi compozitori români aparţinînd unor generaţii diferite. Mai tînăra Maia Ciobanu prezentă cu Simfonia I-a „Jurnal" şi liderul prestigiosului ansamblu clujean Ars Nova — Cornel Ţăranu cu „Mémoires pour Celan". Simfonia Jurnal este o piesă a unui anume climat al „discontinuităţii" memoriei (colaje de vals, romanţă, bine încastrate în formă) scrisă cu o bună percepţie a „inefabilului", dar, ceva mai puţin convingătoare în finaluri. Cît despre posibila întrebare : este sau nu este o simfonie, m-aş ralia afirmaţiei făcute de Bogdan Lefter. Formele sînt în mişcare. Este roman tot ceea ce se **intitulează** roman. „Mémoires pour Celan" este, dimpotrivă, o muzică a „continuităţii", a densităţii structurilor, a formei decise. Felul în care este expus textul poetic nu mi se pare a fi la înălţimea muzicii. Am nu numai respect ci şi admiraţie pentru basul Gheorghe Roşu. Modul său de recitare, însă, prea „obiectivat", chiar patetic, insuficient „prelucrat" lasă o impresie (cel puţin mie) stînjenitoare. Recitarea, în muzică, trebuie „compusă" nu lipită. Oricum, concertul în ansamblul său a fost, fără îndoială, unul de bună ţinută.

Valentin Petculescu

Opoziţia persecută telespectatorii!

Cunoscutul şi distinsul critic literar Valeriu Cristea, frecventator (sporadic) al scării de serviciu de la Uniunea Scriitorilor (după propria declaraţie din ziarul „Adevărul"), publică în pagina 1 a cotidianului independent condus de Darie Novăceanu un articol intitulat „A treia cale" (1 martie). Am crezut că este un articol de direcţie pentru viaţa socială şi politică din ţara noastră. L-am citit cu deosebit interes şi am constatat că m-am înşelat. Nu era nici cronică TV, deşi autorul ajungea la concluzii tulburătoare, tot ce este rău în televiziune se datorează forţelor opoziţiei „cu tot mai multă influenţă, pare-se, în cadrul instituţiei" (?!?), nu era nici cronică cinematografică, ci cu totul altceva. O să spun în ultimul rînd al prezentelor însemnări ce este de fapt articolul „A treia cale".

Deocamdată o să observ că dl. Valeriu Cristea este ferm convins că undeva la TVR există un program de pedepsire a publicului pentru „nivelul politic scăzut dovedit de cei mai mulţi dintre noi la 20 mai (după cum aţi votat nici nu meritaţi altceva !)" program întemeiat pe convingerea TVR că emite pentru „nişte imbecili". Concluzia dlui Valeriu Cristea se bazează pe studierea atentă a şirului de filme americane şi franceze difuzate.

Ne permitem să-i sugerăm dlui Valeriu Cristea să studieze chiar şi superficial conţinutul emisiunii **Actualităţi,** alcătuită nu de americani sau francezi, ci de autohtonii noştri redactori şi să-şi facă publică părerea. S-ar putea să constate cam acelaşi lucru. Dar nu această afirmaţie ne-a îndemnat să întîrziem asupra textului domniei sale ci o alta.

Anume că lumea pre-revoluţionară a Rusiei „o lume feroce, lumea negustorimii de provincie, a capitalismului rus în plin avînt, o lume în care domnesc făţărnicia, depravarea, spionajul, delaţiunea, crima, cinismul, setea de bani, de cît mai mulţi bani" este o „lume care merită să dispară, care trebuie măturată de pe faţa pămîntului. Şi care chiar va dispărea, va fi măturată".

Dacă n-ar fi introdus o sintagmă împrumutată din prost ascunsa limbă de lemn „capitalismul rus în plin avînt" am fi considerat că dl. Valeriu Cristea generalizează. Cum altfel a fost lumea românească pînă mai an ? Nu în ea făţărnicia, depravarea, spionajul etc. ?

A fost cumva măturată de pe faţa pămîntului românesc ? O lume este ea **în totalitate** vinovată încît să merite un sfîrşit apocaliptic ? În continuare, dl. Valeriu Cristea spune pe drept cuvînt că după măturare a urmat o altă „lume la fel de feroce, mai feroce". Ambele lumi i se par de nesuportat. Ambele merită să fie măturate şi dacă n-au fost, vor fi.

Dlui Valeriu Cristea îi trebuie „o a treia cale", dacă vreţi să vă urmez. „Nu voi accepta niciodată o lume feroce în locul alteia". Perfect. Nimeni de bună credinţă n-o doreşte. Din două rele trebuie ales cel mai mic, dacă nu avem încotro. Are cele mai multe şanse de a fi cît de cît îndreptat. Nu se aruncă din albie şi copilul odată cu apa murdară, parcă aşa se spune. Să păstrăm ce e de păstrat, să îndreptăm ce e de îndreptat. Asta ar putea fi ce-a de-a treia cale. Altfel, articolul dlui Valeriu Cristea e un fel de aiureală.

Eugen Uricaru

cartea străină

Viciosii anonimi și laxativul psihologic

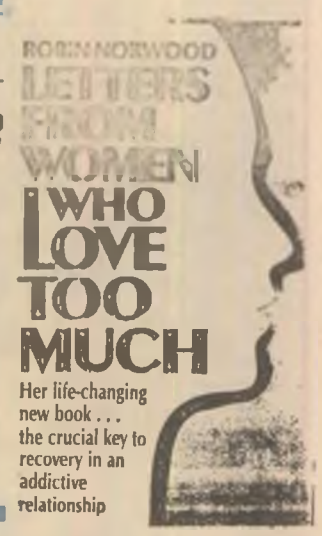

În Occident, în ciuda numărului imens de titluri care apar anual, beletristica nu deține — cum s-ar putea crede — partea leului. Cel mai mare procentaj aparține așa-numitelor genuri **non-fiction**, care mixează și remixează la infinit „the facts of real life" (fapte și întîmplări din viața reală), urmărind, cu sensibilitate de barometru, gusturile și răsturnările de gusturi (mai ales !) ale marelui public. Biografiile vedetelor și oamenilor politici, anchetele sociale, cărțile avînd ca subiect cele mai diverse hobby-uri invadează periodic librăriile, aducătoare fiind ale celor mai mari beneficii (lucru ce se reflectă corespunzător și în tiraje). Există, însă, și un domeniu al non-ficționalității literare, unul dintre cele mai reprezentative exemple constituindu-l, de pildă, romanele lui Tom Wolfe (**The Kool Acid Test** și celelalte), care transformă reportajul într-o specie post-modernă extrem de sofisticată în ciuda aparentei sale simplități. Rezultă cronici foarte personale ale diferitelor valuri emoționale care au bîntuit America dinspre '60 încoace (drogurile, rock-ul ș.c.l), autorul metamorfozîndu-l pe un Dos Passos într-un afin al lui Barth, Barthelme, Vonnegut & Comp.

De data aceasta, totuși, mă voi ocupa de un non-fiction ne-literar, fiindcă el acoperă o felie extrem de copioasă din tortul unei anumite sociologii contemporane, atît de împănată de psihologie, psihanaliză și alte psihisme coborîte, mai mult sau mai puțin, în sfera vulgarizatoare a kitsch-ului. Este vorba de popularele culegeri de scrisori — comentate științific (cu sau fără ghilimele) — primite de la cititori. Ele tratează, de regulă, felurite obsesii de masă și oferă o pîine din cele mai albe și pufoase psihiatrilor sfătoși de mina a doua (în special atunci cînd sînt dublați de „scriitori din umbră" — **shadow writers** — dotați cu un foarte cinic instinct comercial). Acum cîțiva ani, mi-a picat în mînă o „carte" care, se zicea, a zguduit America și pe gospodinele ei, care feministe, care emancipate, care... Opul se numea **My Secret Garden** (Grădina mea secretă) și colaționa fantasmele erotice ale femeilor de diferite vîrste. Impactul la cititoare a fost atît de mare încît MSG (cum era abreviată cu alint) a fost imediat urmată de **Forbiden Flowers** (Flori interzise) și e lesne de dedus cam care era conținutul. Am acum în mînă ceva ce se ambiționează să depășească standardul comercial convențional al epistolarelor colective menționate, anume **Women Who Love Too Much** (Femei care iubesc prea mult) și perechea ei inevitabilă **Letters from WWL2M** (am introdus deja în acest al doilea titlu alîntul corespunzător, care intimizează — citez — această „cheie a terapiei în relațiile de tip vicios").

Dilogia aparține unei psihiatre, pe numele său Robin Norwood (o doamnă... Robin Hood ce luptă cu viciile din Nottingham Forest și arealul larg înconjurător). Teoria sa atestă faptul că viciul, sub toate ipostazele sale, este o **boală**, ca și TBC-ul sau hepatita, care poate fi tratată și vindecată. Două principii sînt esențiale în acest tratament : 1) viciosii să fie considerați bolnavi și nu ființe anormale ori excrescențe maligne ale societății și 2) tratamentul să debuteze prin conștientizarea de către bolnav a maladiei sale. Cea mai indicată pare a fi terapia de grup, desfășurată, bineînțeles, sub îndrumarea unui psihanalist terapeut. Odată conștientizat viciul iar viciosul avînd posibilitatea să și-l analizeze în public, în prezența altor viciosi, boala poate fi privită ca ceva firesc, natural aproape, iar bolnavul capătă un statut social, încetînd să mai fie un **caz**. El se poate defula în deplină libertate, fără a se mai simți stingherit de „boala" sa. Patologia se preschimbă în fiziologie, indiferent de virulența perversiunii. A avea un herpes sau a comite un incest, a avea lumbago sau a te droga, a suferi de reumatism sau de delirium tremens, a-ți bate nevasta sau a minca prea mult — toate acestea sînt boli, ele pot fi tratate în consecință.

Dar, cum spitalele obișnuite se ocupă numai de unele din aceste boli, s-au instituționalizat alte formule curative, cele mai multe sub forma asociațiilor anonime, care regrupează pe viciosi și pe rudele lor apropiate. Există, astfel, **Alcoholic Anonymous** (prescurtată **Al-Anon**), **Al-Anon Family Groups, Women's Aid Federation** (destinată femeilor care sînt maltratate, ele și copiii lor), **Rape Crisis Centre** (serviciu nonstop pentru victimele violurilor), **Overeaters Anonymous** (organizația celor care mănîncă prea mult — „Gurmanzii Anonimi"), **Narcotics Anonymous**, **In Support of Sexually Abused Children** (pentru mamele copiilor victime ale abuzurilor sexuale), **Stepfamily** (pentru familiile cu copii din mai multe căsătorii) ș.a.m.d.

Cartea d-nei Robin Norwood comentează scrisori primite de la femei care și-au conștientizat condiția vicioasă sau care suferă de pe urma viciilor soților, prietenilor și copiilor. De cele mai multe ori, nu este vorba de un singur viciu, ci de o combinație de vicii, pe fundalul unei ereditări încărcate și al unei instabilități cronice a cuplului. Adesea, viciul adultului este urmarea logică a agresiunii vicioase asupra copilului, același bolnav putînd fi, pe rînd, în diferite etape ale vieții, victimă și agresor. De asemenea, alcoolismul predispune la abuzuri sexuale, iar combinația droguri + alcool, practic, la orice. Lucrurile sînt, în general, cunoscute, chiar banale, însă defularea ușurează aidoma unui laxativ psihologic. A ține ascuns viciul, a-l păstra „sub pecetea tainei" poate fi mult mai periculos decît boala de viciu în sine. Sadismului, agresiunii verbale, fizice și emoționale i se adaugă masochismul psihotic. Mărturisind simptomele unui specialist și făcîndu-și anamneza în public, bolnavul (vicios sau victima unui viciu) își depășește condiția de bolnav închipuit și devine un Monsieur Jourdain, care începe să facă „literatură" (deh, non-fiction !), reiterînd kitsch avatarurile Lolitei lui Nabokov :

„Dragă d-nă Norwood. Am 21 de ani și studiez psihologia. Pînă acum un an am suferit de pe urma traumelor din copilărie, cînd tata a abuzat sexual de mine. Înainte, încercam să elimin această perioadă din memoria mea. De un an însă, supun unui serios examen relațiile mele cu bărbații. Din nefericire, mi-am dat seama că toate relațiile vicioase urmau același model din copilărie. Citind WWL2M, am realizat acest lucru. Presupun că, subconștient, n-am vrut să-l leg în nici un fel pe tata de legăturile mele vicioase. Nevrînd să-l învinovățesc pe el, mă blamam pe mine. (...) Discutînd acest lucru cu sora mea, am aflat că și ea fusese victima aceluiași abuz. Apoi, am început să-mi împart secretul cu toți ceilalți membri ai familiei : mama, fratele și celelalte două surori (...) Tata era preot, ca și doi din cei trei frați ai săi. (...) Într-o zi, l-am luat deoparte și am discutat cu el despre incest. El nu a negat faptul și mi-a arătat că nici n-a încercat să îl elimine din memorie. (...) Cel mai ciudat lucru este că, deși îmi exprimam teama față de el, eram capabilă încă să-l iubesc. Oricum, a fost ultima oară cînd am încercat acest sentiment. Acum, teama alternează cu dezgustul și cu mila. (...) Conștientizîndu-mi sentimentele, cred că totul va fi bine de azi înainte. Cu prietenie, Amy M." Dacă d-na Norwood scria ea singură scrisoarea asta, cred că era mult mai interesantă. Britanicele par să nu fie de aceeași părere...

Dan-Silviu Boerescu

EUGEN IONESCU

A ÎNDRĂZNI SĂ NU GÎNDEȘTI CA CEILALȚI.

Mentalitatea intelectualilor francezi s-a schimbat mult. Metamorfoza s-a produs în ultimii doi sau trei ani. Chiar în 1967, sub pedeapsa de a fi acuzat de fascism sau nazism, nu se putea obiecta nimic regimurilor din țările socialiste. O prietenă, citind unul din manuscrisele mele, m-a sfătuit imediat să nu-l critic pe Lenin. «O să vă faceți dușmani. Toată lumea ar fi împotriva dumneavoastră». În realitate, erai foarte prost văzut, de inteligența fiind socotit «anticomunist primar sau visceral.» Din 1968, era îngăduit să fii anticomunist sovietic [sub condiția de a te declara «goșist»] ; dar trebuia să fii maoist. De cînd au apărut lucrările lui Simon Leys ți-era de asemenea permis să nu fii maoist. Trebuie spus că intelectualii n-au făcut decît să se înșele în ultimii treizeci de ani.

Soljenițîn și scriitorii ruși exilați au contribuit mult la această schimbare. Este adevărat, au existat totdeauna Raymond Aron și Fejto, Thierry Maulnier și Revel ; pe urmă au fost Pierre Dai, Suffert și destui alții ; înainte, Jannine Hersch pentru a scoate în evidență depărtarea ce exista de țările comuniste, depărtarea și contradicția între ideologie și realitate ; însă a existat mult timp la intelectualii occidentali, un refuz rațional de a accepta evidența. Ei care se credeau demistificatori se complăceau în automistificare. Mai fusese înainte, existaseră încă de mult timp, avertismente serioase : André Gide, André Breton, Panait Istrati, ca să nu-i citățm decît pe aceștia care atrăseseră atenția asupra ravagiilor și crimelor totalitarismului. Charles Maurras, înainte de război și deci mult înainte de a se angaja în colaborare, subliniase identitatea ce exista între colectivismul nazist și colectivismul comunist. Imediat după ultimul război, oameni precum Kravcenko și Koestler au vrut să avertizeze pe occidentali că pericolul era mare, că amenință Estul. Koestler și Kravcenko fuseseră insultați, calomniați, considerați trădători, în timp ce americanii care ne scăpaseră de nazism au fost atacați în piesele lui Jean Paul-Sartre. L-am dezavuat pe Jean-Paul Sartre mult timp pentru că înșelase inteligența franceză. Mi-am dat seama, nu de foarte mult timp, că nu fusese un îndrumător, un promotor de gîndire, ci un simplu reflect al unei mentalități generale. Totuși fuseseră Camus, David Rousset. N-au fost crezuți pentru că spuneau adevărul. Adevărul să fi fost incredibil ? Astfel, acum cîțiva ani, Jules Roy scrisese o lucrare critică despre China. Cartea l-a compromis. În realitate, nu trebuia „deranjat" visul ideologic. În timp ce Sartre era ridicat în slava cerului pentru îngăduința sa față de propaganda ideologică, un om lucid ca Denis de Rougemont era ținut la distanță. Nu se mai citea Denis de Rougemont care, cu Jean Grenier, puteau fi autentici îndrumători de gîndire ai epocii noastre. Între crudul adevăr și ideologie s-a preferat ideologia și minciuna.

Da, intelectualii au început să se trezească din visul lor. Mi-e teamă să nu fie prea tîrziu. Cinsprezece sau douăzeci de spirite lucide nu pot să învingă într-o zi răul făcut în douăzeci sau treizeci de ani. Pînă cînd un nou spirit va stăpîni pe profesorii de liceu, pe studenții și intelectualii obișnuiți, vor avea loc multe evenimente ce vor fi dificil să fie remediate. Reaua credință, minciuna vor prevala puterea pînă atunci. Numai dacă nu va exista un miracol. Acest miracol nu poate veni decît din prăbușirea totdeauna posibilă, improbabilă însă posibilă, a societății sovietice.

Am satisfacția amară de a nu mă fi înșelat. Dacă public această carte o fac doar pentru a se vedea, o dată în plus, cît erau de simple adevărurile care trebuiau spuse, în ce măsură oamenii puteau fi orbi, în ce măsură spiritul atîtor oameni era confuz.

A nu gîndi ca ceilalți te pune într-o situație foarte dezagreabilă. A nu gîndi ca ceilalți, aceasta vrea să spună pur și simplu că în adevăr gîndești. Ceilalți, care cred că gîndesc, adoptă, în realitate, fără a reflecta, sloganurile care circulă sau mai degrabă sunt pradă pasiunilor devorante pe care refuză să le analizeze. De ce refuză ceilalți să demonteze sistemele de clișee, cristalizările de clișee ce constituie filosofia lor gata făcută, ca straiele confecționate ? În primul rînd, pentru că ideile primite servesc interesele sau impulsiunile lor, fiindcă le lasă impresia că au conștiința curată și le justifică acțiunile. Toți știm că se pot comite crimele cele mai îngrozitoare în numele unei cauze «nobilă și generoasă». De asemenea există cazul acelora, numeroși, care n-au curajul să aibă alte «idei ca toată lumea sau reacții obișnuite» . Aceasta este cu atît mai plicticos, întrucît, aproape totdeauna, solitarul are dreptate. Cîțiva oameni necunoscuți, izolați la început, schimbă fața lumii. Minoritatea devine majoritate. Cînd acei «cîțiva» au devenit cei mai numeroși și cei mai ascultați, tocmai în acest moment adevărul este falsificat.

De totdeauna, am obișnuit să gîndesc împotriva celorlalți. Licean, apoi student, polemizam cu profesorii și camarazii mei. Încercam să critic, refuzam „marile gîndiri", ce voiau să mi se vîre în cap și stomac. Existau pentru aceasta, fără îndoială, motive psihologice de care sunt conștient. Oricum sunt fericit că sunt așa cum sunt. Astfel, așadar, sunt în adevăr un solitar pentru că nu accept să am ideile celorlalți.

Dar cine sunt „ceilalți" ? Sunt singur ? Există oare solitari ?

În realitate, ceilalți sunt oameni din mediul vostru. Acest mediu, poate chiar să constituie o minoritate ce înseamnă, pentru voi, toată lumea. Dacă trăiți în această «minoritate», această «minoritate» exercită asupra aceluia care nu gîndește ca ea, un dramatic terorism intelectual și sentimental, o opresiune aproape insuportabilă. Mi s-a întîmplat uneori, din cauza oboselii, a angoasei, să doresc și să încerc «a gîndi» ca ceilalți. Pînă la urmă, temperamentul m-a împiedicat să cedez acestui gen de tentație. Aș fi fost zdrobit, pînă la urmă, dacă n-aș fi observat că în realitate, nu eram singur. Mi-era de ajuns să schimb mediul, adică țara, pentru ca să găsesc acolo frați, solitari, care simțeau și reacționau ca mine. Adesea, rupînd cu «toată lumea» mediului meu restrîns, am întîlnit foarte numeroși «solitari» aparținînd la ceea ce denumesc, pe bună dreptate, majoritatea tăcută. Este foarte dificil să știi unde se găsește minoritatea, unde se găsește majoritatea ; la fel de anevoios să știi dacă se află înainte sau în urmă. Cîte persoane din clasele sociale cele mai diferite, nu s-au recunoscut în mine ?

Așadar nu suntem singuri. Afirm aceasta pentru a-i încuraja pe solitari, adică pe acei care se simt rătăciți în mediul lor. Dar atunci, dacă solitarii sunt numeroși, dacă există poate chiar o majoritate de solitari, această majoritate are oare totdeauna dreptate ? Acest gînd îmi provoacă amețeală. Rămîn totuși convins că are dreptate de a se împotrivi mediului său.

În românește de Alexandru Baciu

● LE FIGARO LITTÉRAIRE : pp. 15—18 din 17—18 sept. 1977. Ulterior acest eseu a fost inclus în volumul „Antidotes" — ed. Gallimard — 1977.

GERARDO MARIO GOLOBOFF

Scriitorul argentinian G. M. Goloboff s-a născut în 1939 într-o familie de emigranți evrei de ascendență basarabeană. Trăiește în exil în Franța și predă literatură hispano-americană la Universitatea Paris X. A publicat pînă în prezent trei volume de poezie, patru romane și două extinse eseuri (dintre care unul despre Borges).

V.I.

Bănuială

Nu e grav cînd un vis te trezește din somn și rămîi pe gînduri neștiind dacă te afli aici sau acolo.
Nu-i mare lucru că rătăcești pe străzi plimbîndu-ți ochii peste chipuri și ascultînd voci din vreun obscur colț de planetă unde te-ai înfundat pe vecie.
Nici nu-i peste măsură, cred, de dureros să mîngîi peretele acela fără să-ți regăsești mîna copilărească.
Toate acelea au fost cît au fost timpul și spațiul tău pierdut, acest gigant pe care îl numești trecutul.
De ne'ndurat și crud cu-adevărat, distrugător, e că aceia o presimt, o intuiesc și poate chiar o știu.

1980.

Înotătorul

Eu care mă pierd în valuri de lume
și cu fiecare pas scap din năvod.
Eu care șoval între melc și harpon.
Eu care fug de cîrlig și de cataig

voi înota
fără să mă trezesc
prin toate mările

oi înota
pînă ce brațele-mi vor amorți

iară din coastă
nu va rămîne decît doar un punct :

Acesta, unde mă aflu acum
privind cum înoată
cei ce șovăie în fața harponului
și privesc
un punct al patriei
în care eu mă pierd.

Drapel

Un petec cenușiu de cîrpă.
O fișie de cearceaf pe care somnul meu o flutură.
Fire urzite la-ntîmplare într-o noapte.
O pînză obedientă care-mi va șterge gura
mîhnită de țărînă și cuvinte
de cuvinte și buze
de vin și de buze
șterse
pe liniile
din palmă
de febra lumii cea destrămătoare.

Nicovală

Prin oamenii pe care n-am să-i mai cunosc.
Prin istoriile ce nu-mi vor mai fi povestite.
Prin înșelările pe care n-am să le mai sufăr.
Prin înfrîngerile care n-au să mă apese.
Prin victoriile pe care nu le voi sărbători.
Prin stindardele ce nu le voi vedea fluturînd.
Prin toate acestea trăiesc.

În românește de
Victor Ivanovici

Urmare din pag. a 16-a

RECORDUL

„Asta-i minciună, se înfurie Lisicky, eu am fost". — Atunci dovedește, îi spun eu, dovedește că ești în stare să arunci piatra atît de departe ! Parcă-l văd, domnule judecător, cum sta și se scărpina după ceafă și se hlizește la mine ca prostul : „Știți, domnule vagmistru, îmi spune, așa în gol eu nu mă pricep, dar în cîinele ăsta de Pudil nimeresc oricînd, că am o boală pe el ! — Ascultă Vașek, îl iau eu cu binișorul, dacă arunci piatra pînă dincolo, îți dau drumul ; de nu, intri la zdup pentru vătămare gravă a integrității corporale ; tu știi că l-ai schilodit pe Pudil ? Pentru treaba asta, iei cel puțin o jumătate de an, aiuritule. — Nu-i nimic, îmi răspunde Vașek, foarte liniștit, stau la iarnă ; iar eu, văzînd că n-o scot la capăt cu el, l-am arestat în numele legii... Acum stă pe coridor și așteaptă, tare bine ar fi, domnule judecător, să scoateți de la el dacă într-adevăr a aruncat piatra aceea, sau dacă face numai pe nebunul ! Eu unul, sînt încredințat că băgați spaima în el și retrage declarația ; pe urmă însă, ar trebui să-i dați puștamalei cel puțin o lună pentru inducerea în eroare a autorităților sau pentru înșelătorie ; în sport, domnule judecător, nu-i voie să minți, pentru asemenea ispravă ar trebui să existe pedeapsa cea mai aspră. Și-acu, să vi-l aduc.

— Așadar dumneata ești Václav Lisicky, îl întîmpină judecătorul districtual, cercetîndu-l cu severitate pe delicventul cu păr bălai. Vasăzică dumneata recunoști deschis că în intenția de a-l lovi, ai aruncat cu această piatră în Frantișek Pudil, provocîndu-i o rănire gravă. E adevărat ?

— Mă rog frumos, domnule judecător, începu învinuitul, lucrurile s-au petrecut așa : dînsul, Pudil, dădea fără milă într-un puști, și eu i-am strigat peste apă să-l lase în pace ; în loc de asta, dînsu a început să mă înjure...

— Ai aruncat în el cu piatra asta sau nu ? se deslănțui judecătorul.

— Aruncat, mă rog frumos spuse învinuitul cu sfială ; dar știți, dînsu m-a înjurat și atunci eu am pus mîna pe piatra asta...

— Ei drace, izbucni judecătorul. De ce minți, omule, de ce ? Dumneata nu știi că pentru înșelarea autorităților e pedeapsă mare ? Noi știm foarte bine, că nu dumneata ai aruncat piatra !

— Ba am aruncat-o, mă rog frumos, bîigui tînărul cărămidar ; dar știți, dînsu, Pudil, mi-a spus să-l pup undeva...

Judecătorul se uită întrebător la jandarmul Hejda, care ridica din umeri descumpănit.

— Dezbracă-te, se răsti judecătorul la înspăimîntatul delicvent. Hai, repede — și nădragii ! S-aude ?

Acum, tînărul uriaș stătea în fața lor așa cum l-a lăsat dumnezeu și tremura din tot trupul ; de bună seamă se temea că va fi torturat socotind că asta ține de procedură.

— Privește, domnule Hejda, acest deltoides, spuse judecătorul Tuček. Și acest biceps — ce părere ai ?

— Mha, ăsta ar merge, opină jandarmul, cu un aer de cunoscător. În schimb mușchii abdominali nu sînt destul de dezvoltați. Și știți, domnule judecător, că la aruncarea greutății e nevoie de mușchii abdominali, mă înțelegeți, nu ? Atunci cînd se răsucește trunchiul... Dacă v-aș arăta mușchii mei abdominali !

— Lasă asta, mormăi judecătorul, nu vezi ce burdihan ai ? Uite mai bine aici, la toracele ăsta, spuse împingînd cu degetul în tulei aurlí de pe pieptul lui Vașek. Picioarele, însă, ce-i drept, sînt slabe ; în general, țăranii ăștia n-au picioare bune.

— Pentru că nu le îndoaie, domnule judecător, își spuse observația sa critică, jandarmul Hejda. Astea, într-adevăr, nu-s picioare ; un aruncător de greutate trebuie să aibă picioare, nu glumă !

— Întoarce-te, se răsti judecătorul la tînărul cărămidar. Dar de spate, ce zici, domnule Hejda ?

— Aici peste umeri e bine, fu de părere domnul Hejda, dar jos, e egal cu zero ; flăcăul ăsta n-are trunchiul bine format. După mine, domnule judecător, nu el a aruncat piatra.

— Îmbracă-te, se răsti judecătorul la cărămidar. Și bagă de seamă, omule, te întreb pentru ultima oară : ai aruncat piatra sau nu ?

— Aruncat, bolborosi Václav Lysicky, cu o încăpățînare de berbec.

— Măgarule, explodă judecătorul, dacă e așa, înseamnă că te-ai făcut vinovat de vătămare gravă a integrității corporale ; pe chestia asta te înaintez tribunalului regional și te alegi cu cîteva luni, pricepi ? Dă-o dracului de îndărătnicie și mărturisește că toată povestea cu piatra asta ai născocit-o ; îți dau numai trei zile de arest pentru înșelarea autorităților și poți pleca. Ei spune, ai aruncat cu piatra asta în Pudil, sau nu ?

— Aruncat, spune Václav Lysicky, cu îndîrjire. Știți, dînsu m-a înjurat de dincolo și...

— Luați-l, zbieră judecătorul districtual. Șarlatan afurisit !

La cîteva clipe după aceea, în ușa întredeschisă apăru, încă o dată, capul jandarmului Hejda :

— Domnule judecător, spuse răzbunător ; ce-ar fi să-i mai dați ceva și pentru deteriorarea bunului public ; știți, piatra, dînsul a scos-o din digul acela și acum din tot digul n-a mai rămas nimic.

moda, altfel

Fără muzică nu există iubire

Note : Ei între ei, despre ei

Pe George Sand, Mérimée o dezgustase de „bărbații puternici« — „Loin de moi les forts !, vreau să văd artiști : Liszt, Delacroix, Berlioz, Meyerbeer". I-a văzut... dar un tînăr polonez, care era **la mare modă** în saloanele **cele mai la modă** ale timpului, care cînta „dumnezeiește" la pian, i-a atras atenția : „un **enfant**, un pauvre ange bien triste !« A scris chiar o Sonată în Si minor, zisă **Sonata funebră**, din cauza marșului din partea a treia. Ea a fost apreciată, atunci, ca fiind compusă „par dissonance, de dissonances en dissonances". „Ce n'est pas de la musique !" Acestea au fost părerile lui Schumann. **Marșul funebru** e foarte cunoscut. De la prima audiție a devenit foarte cunoscut. Ganche (dicționarele cercetate nu-l înregistrează) îl consideră „un cînt sublim al tuturor durerilor, imnul disperat al unei lumi agonizînd". În locul lui, Schumann ar fi preferat un **adagio** de tip clasic. Despre Scherzo, tot el spune că fondul polonez a dispărut și că Chopin, „pardessus l'Allemagne" înclină spre Italia Totuși, „acest vals de umbră, cu melodia sa un pic trenată, prinde ceva insolit, „ce côté un peu funèbre... Tînărul și Moartea !... Goana spre abis ? Sarcasm ?" Soluția scăpa comentatorilor.

Cu Balzac să nu se pună nimeni... ! Dorința de a fi „cel mai" nu-i era doar epiderma ci întreaga sa structură umană. În 1835 se duce la Conservator să asculte **Simfonia a V-a** de Beethoven și, în sfîrșit, își recunoaște egalul, „pe fratele său". „Nu invidiez decît răposații ilustri : Beethoven, Michelangelo, Rafael, Le Poussin, Milton, în sfîrșit, mă emoționează tot ce a fost măreț, nobil și însingurat. Nu s-a spus totul despre mine ; mă aflu de abia la micile detalii ale unei opere mari". Către doamna Hanska : „M-am dus ieri să ascult **Simfonia în do minor** de Beethoven. Beethoven e singurul om care mă face să știu ce-i invidia. Aș fi dorit să fiu mai curînd Beethoven decît Rossini sau Mozart. În omul ăsta se află o putere divină... Nu, mintea scriitorului nu îngăduie asemenea desfătări, întrucît ceea ce zugrăvim noi e mărginit, determinat, iar ceea ce-ți aruncă Beethoven e nemărginit !..." Dintre toți „comentatorii" (ce cuvînt vulgar !, dar ce să facem ?), Balzac, ca un „Moș Teacă", ca un „Moș Ion Roată", ca un „superman" a zis : **...ce-ți aruncă Beethoven e nemărginit !** La Balzac, sfătoșenia exista dar co-existau antenele pentru valoare, pentru „nemărginirile valorii". Care sînt nemărginirile valorii ? Răspunsul e la singular : ARTA.

Și acum, prietenul nostru comun : Hector Berlioz. Nimeni nu l-a iertat, niciodată, atunci și astăzi, că a scris **Simfonia fantastică**. Lui, puteai „să-i fluturi și un vapor" (iertați-mi vulgaritatea) că el, cu toate cronicile muzicale pe care le-a semnat, îl diviniza pe Gluck. Nimic nu e rău în asta. El însă,

a scris un **studiu**, remarcabil și astăzi : **Simfoniile lui Beethoven. Despre moda timpului** ne dă, însă, o imagine la fel de fantastică, de neașteptată, ca simfonia domniei sale : „...se prezenta tocmai **Elixirul dragostei**, de Donizetti. Sala era plină de spectatori, care vorbeau tare și întorceau spatele scenei ; cîntăreții gesticulau mereu și își scuipau plăminii, pe întrecute. Cei puțin aceasta mi-a fost impresia, văzîndu-le gurile larg căscate, pentru că — din pricina gălăgiei făcute de spectatori — nu se auzea decît toba mare. Prin loji se jucau partide de cărți, se mînca etc., etc. În consecință, cînd mi-am dat seama că nu voi putea auzi nici o notă din această partitură încă nouă pentru mine, m-am retras..." „Cîte ocolișuri sînt silit să fac spre a evita rostirea adevărului întreg ! La cîte concesii nu sînt obligat de dragul releațiilor de societate, ba chiar și al opiniei publice ! Cîtă furie reținută ! Cîtă rușine înghițită ! Și, cu toate acestea, sînt socotit violent, răutăcios, batjocoritor ! Ehei, voi care mă socotiți astfel v-ați dat seama dacă mi-ați putea ghici cele mai ascunse gînduri că patul de urzici pe care pretindeți că vă fac culcuș este, de fapt, un așternut de roze în comparație cu grătarul pe care v-aș frige...!?"

Corina Cristea

KAREL ČAPEK

RECORDUL

—Domnule judecător, îi raportă șeful de post Hejda judecătorului districtual Tucka ; am aici un caz de vătămare gravă a integrității corporale. Uf, doamne, că tare e cald !

— Fă-te comod, omule, îl sfătui domnul judecător.

Jandarmul Hejda își sprijini pușca într-un colț, dădu cu casca de pămînt, își desfăcu centironul și își descheie nasturii de la tunică.

— Uf, exclamă. Pușlama afurisită ! Asemenea caz n-am mai avut, domnule judecător. Uitați-vă și dumneavoastră. Și spunînd acestea, ridică de jos ceva greu legat într-o basma albastră pe care la început o lăsase lîngă ușă ; desfăcu nodurile și despachetă o piatră cît un cap de om. Uitați-vă și dumneavoastră, repetă cu insistență.

—Și ce-i cu asta ? întrebă judecătorul ciocănind cu creionul în piatra cu pricina. Asta-i cremene, nu-i așa ?

— Este, și încă o bucată serioasă, confirmă domnul Hejda. Așadar, vă raportez domnule judecător : Lisicky Václav, muncitor cărămidar, nouăsprezece ani, cu domiciliul la cărămidărie, ați notat ? a lovit sau a aruncat cu piatra anexată în greutate de cinci kilograme nouă sute patruzeci și nouă de grame, în Pudil František, fermier, Dolní Ujezd, numărul 14, ați notat ? nimerindu-l în umărul stîng, drept care a avut de suferit următoarele : fractura osului umerus și a claviculei, o rană sîngerîndă în mușchiul umărului, ruperea tendonului și a învelișului muscular, ați notat ?

— Notat, răspunse judecătorul. Și, mă rog, ce vedeți așa, mai deosebit, în povestea asta ?

— Stați, să vedeți, domnule judecător, rosti jandarmul apăsat. Aveți puțină răbdare, să vi le spun pe toate, în ordine, așa cum s-au petrecut. Așadar, au trecut trei zile de cînd Pudil a trimis după mine. Dumneavoastră, îl știți, domnule judecător ?

— Îl știu, spuse judecătorul. O dată a fost aici pentru caniotă, iar altă dată... hm...

— Pentru povestea aceea cu jocul de cărți. Asta e. Știți, acest Pudil are o livadă de cireși care se întinde pînă la malul rîului ; chiar acolo Sazava face un cot și de aceea e mai lată decît în altă parte. Și cum vă spuneam, dumnealui, Pudil, trimite dimineața după mine, că i s-a întîmplat ceva. Mă duc și-l găsesc în pat gemînd și înjurînd de mama focului. Înainte cu o seară, zice el, s-a dus să-și vadă vișinile lui și într-un pom a văzut un puști care-și îndesa buzunarele cu cireșe. Știți, Pudil ăsta e cam iute de mînie ; și-a scos cureaua, l-a apucat pe puști de picior, l-a tras jos din copac și s-a apucat să-l croiască în toată legea. Deodată, de pe malul celălalt cineva strigă la el : „Ascultă Pudil, lasă băiatul în pace !" Pudil ăsta nu prea vede bine ; știți, beleaua asta cred că i se trage de la băutură ; și cum zicea dînsul, a zărit doar atît că cineva se chiora la el de pe malul celălalt. De aceea, pentru mai multă siguranță a strigat : „Ce te amesteci, nătărăule" și s-a apucat să-l croiască și mai zdravăn pe puștiul acela. „Pudil, a zbierat atunci omul de pe celălalt mal, lași băiatul în pace sau nu ?" În gîndul lui, Pudil și-a spus : ce poți tu să-mi faci și i-a strigat în gura mare : „Pupă-mă undeva, blegule !" Atît a apucat să spună și s-a trezit la pămînt cu dureri în umărul stîng ; iar pe omul de dincolo de rîu l-a auzit spunînd : „Îți arăt eu ție mameluc îmbuibat !" Auziți, domnule judecător ? Pudil ăsta nici să se ridice n-a mai fost în stare, au trebuit să-l ducă pe sus ; și lîngă el zăcea pietroiul ăsta. În aceeași noapte oamenii lui s-au dus după doctor ; acesta a vrut să-l transporte pe Pudil la spital, căci oasele lui sînt toate ferfeniță ; zicea că mîna stîngă îi rămîne țeapănă. Numai că vedeți, lui Pudil nici prin gînd nu-i trece să se bage în spital, tocmai acum în timpul secerișului... Și, cum vă spuneam, a doua zi dimineața a trimis după mine, și mi-a spus că pe boul acela nenorocit care i-a făcut de petrecanie, trebuie să-l arestez. Bine, zic.

Domnule judecător, cînd mi-au arătat pietroiul ăsta am rămas cu gura căscată ; e o cremene amestecată cu pirită, așa că e mai grea decît pare. Luați-o în mînă și cîntăriți-o ; eu numai dintr-o privire am zis că are șase kilograme. Și ce credeți ? nu-i lipsesc decît cincizeci și unu de grame. Ehei, cu așa piatră trebuie să știi să arunci... Pe urmă, m-am dus la locul cu pricina. Pe unde se zvîrcolise Pudil, iarba era culcată la pămînt ; de acolo pînă la apă mai erau doi metri ; iar rîul, domnule judecător, rîul are acolo așa, la prima ochire, o lățime de paisprezece metri buni, pentru că așa cum vă spuneam, tocmai acolo face un cot. Drept să vă spun, domnule judecător, m-au apucat toți dracii, am început să strig, să sar în sus, și pînă la urmă am spus să mi se aducă repede o sfoară de optsprezece metri. Am înfipt un țăruș în locul în care se zvîrcolise Pudil, am legat sfoara de el, m-am dezbrăcat și cu celălalt capăt al sforii în gură am trecut rîul înot. Ce credeți, domnule judecător : sfoara aceea a ajuns doar pînă la malul celălalt. De acolo mai vine o bucată de dig și abia sus de tot e o cărăruie. De trei ori am măsurat distanța : între țărușul acela și cărăruie sînt nouăsprezece metri și douăzeci și șapte de centimetri, la centimă !

— Ascultă, domnule Hejda, intervenî judecătorul, asta e cu neputință, nouăsprezece metri nu-l jucărie ! Spune-mi, nu cumva omul acela a stat în apă ? Vreau să spun în mijlocul rîului.

— M-am gîndit și eu la treaba asta, replică domnul Hejda. Numai că vedeți, domnule judecător, acolo, de la un mal la celălalt, apa are o adîncime de peste doi metri, pentru că așa cum vă spuneam, tocmai acolo face un cot mare. Și apoi, de pe urma pietroiului a rămas în dig o gaură mare ; știți, malul celălalt a fost puțin îndiguit ca să nu-l mănînce apa. Omul ăsta a smuls pietroiul din dig, dar de aruncat n-a putut să-l arunce decît de pe cărare, pentru că în apă s-ar fi cufundat pînă peste cap, iar de pe dig ar fi alunecat. Asta înseamnă că a aruncat nouăsprezece metri și douăzeci și șapte de centimetri. Știți, ce înseamnă asta ?

— Poate că a avut o praștie, își dădu cu părerea judecătorul nesigur.

Domnul Hejda îi aruncă o privire plină de reproș :

— Se vede, domnule judecător, că dumneavoastră n-ați tras niciodată cu praștia, nu-i așa ? Încercați să azvîrliți cu praștia o piatră de doisprezece pfunzi, pentru așa ceva v-ar trebui un catapult. Ce să vă mai spun : m-am chinuit cu piatra asta două zile în șir ; am încercat să fac un lat și să-l învîrtesc, știți, ca la aruncarea ciocanului ; pot să vă asigur, că piatra asta alunecă din orice lat. Adevărul e că în cazul de față a fost vorba de o aruncare a greutății, în toată legea. Și știți, giftî tulburat, știți dumneavoastră ce înseamnă asta ? Record mondial, domnule judecător ! Da !

— Nu mai spune ! rămase uluit judecătorul.

— Record mondial, repetă jandarmul Hejda, cu un aer solemn. E drept că greutatea de concurs e mai grea ; cîntărește șapte kilograme, dar recordul mondial, din acest an, la aruncarea greutății, e de saisprezece metri fără cîțiva centimetri. Timp de nouăsprezece ani, domnule judecător, recordul mondial a fost de cincisprezece metri și jumătate, abia anul acesta, un american, cum dracu-l cheamă, parcă Kuck sau... Hirschfeld, a aruncat aproape șaisprezece metri. La o greutate de șase kilograme asta ar putea face optsprezece sau cel mult nouăsprezece metri. Dar noi avem aici o depășire de cel puțin douăzeci și șapte de sutimi ! Domnule judecător, după toate socotelile, omul ăsta ar arunca greutatea normală de concurs la șaisprezece metri și un sfert, și asta, fără antrenament ! Dumnezeule Hristoase, vă dați seama ? Șaisprezece metri și un sfert ! Nu vă supărați, domnule judecător, dar eu sînt un vechi aruncător ; în Siberia, băieții strigau întotdeauna : Hejde, ia aruncă tu asta — vreau să spun granata de mînă, pricepeți ? La Vladivostok, m-am măsurat cu marinarii americani ; eu am aruncat greutatea la paisprezece metri, dar capelanul lor m-a întrecut cu patru puncte. Hergot, în Siberia aceea am aruncat, slavă Domnului ! Dar cu piatra asta n-am izbutit să fac mai mult de cincisprezece metri și jumătate; asta-i tot ce-am putut scoate cu ea ! Dumnezeule, nouăsprezece metri ! ei, fir-ar el al dracului, mi-am spus : pe omul ăsta trebuie să pun mîna cu orice preț. Asta ne face un record mondial. Închipuiți-vă să le suflăm americanilor recordul mondial !

— Dar ce-i cu Pudil ? obiectă judecătorul, intrigat.

— Ducă-se dracului, strigă Hejda. Eu am început cercetările pentru descoperirea necunoscutului care a săvîrșit un record mondial ; asta-i o chestiune de interes național, este ? Așa că în primul rînd i-am garantat că nu va fi pedepsit pentru acest Pudil.

— Nananana protestă judecătorul.

— Știți, i-am garantat asta cu condiția să arunce o piatră de șase kilograme peste Sazava în locul cu pricina. Primarilor de prin împrejurimi le-am explicat ce performanță formidabilă a reușit acest om și că s-ar scrie despre el în toată lumea ; și le-am mai spus că vlăjganul ar putea să cîștige pe chestia asta bănet cu ghiotura. Ce să vă mai spun, domnule judecător, din clipa aceea toți flăcăii din împrejurimi au lăsat baltă secerișul și au dat năvală pe digul acela ca să arunce cu pietre pe celălalt mal. Digul, s-a zis cu el ; acum sfarmă, pe unde apucă, toate bornele și scot pietrele din zidurile caselor, ca să aibă cu ce arunca. Iar puștii, afurisiții, azvîrlă cu pietre prin tot satul. Doamne, cîte găini moarte zac acum pe toate ulițele... Și eu stau, stau pe dig și supraveghez. Bineînțeles nimeni nu aruncă mai departe de mijlocul apei — of, doamne, cred că albia rîului s-a înălțat nu glumă... În sfîrșit, aseară mi-a fost adus un flăcău, care chipurile, l-ar fi lovit pe Pudil cu piatra asta. De altfel, pușlamaua dracului, o să-l vedeți îndată, așteaptă afară... Ascultă, Lisicky, i-am spus eu cînd mi l-au adus ; va să zică tu l-ai lovit pe Pudil cu piatra asta ? Da, îmi răspunde ; dar știți, dînsu, Pudil m-a înjurat și mie mi-a sărit mustarul — și altă piatră n-am avut la îndemînă... Bine, îi zic eu, uite aici altă piatră, și-acu să te văd cum o azvîrli pe celălalt mal ; dar bagă de seamă, nătărăule, dacă nu-l arunci pînă acolo, scot untul din tine !

Parcă-l văd : a luat piatra în mînă avea niște labe ca două cazmale — proptit pe dig și a ochit. Mă uit la el, tehnică ioc, stil ioc, picioarele și trupul tepene și, deodată, pleosc ! a aruncat piatra în apă la o distanță de vreo cincisprezece metri ; nu e rău nici asta, dar știți... Bine, gîndesc în sinea mea, acum să-i arăt eu cum se procedează : Uite la mine, găliganule, vezi, trebuie să stai așa, cu umărul drept înapoi, și cînd arunci zvicnești din umăr, pricepi? Da, îmi răspunde ; s-a schimonosit la față ca sfîntul Ian Nepomuk și pleosc! a aruncat piatra la zece metri.

Știți, treaba asta m-a scos din sărite. Mă, pușlamaua, zbier la el, tu pretinzi că l-ai nimerit pe Pudil ? Minți ! „Domnule, vagmistru, îmi răspunde afurisitul, dumnezeu mi-e martor că l-am nimerit ; n-aveți decît să-l puneți iar acolo și să vedeți cum îl pocnesc a doua oară în scăfîrlie, cîinele". Așa stînd lucrurile, dau fuga la Pudil și-l rog : domnule Pudil, trebuie să mă înțelegeți, e vorba de un record mondial ; vă rog frumos, duceți-vă iar pe malul din livada dumneavoastră, și înjurați-l cărămidarul ăla ca să vă mai loveasc o dată. — N-o să mă credeți domnule judecător, dar acest Pudil n-a vrut să meargă nici în ruptul capului. Ca să vedeți, oamenii ăștia habar n-au ce-s alea interesele superioare.

Mă întorc iar la Vasek al meu, cărămidarul.

— Ascultă, șarlatanule, întru eu tar în el, nu-i adevărat că tu l-ai lovit p Pudil, chiar el spune că a fost altul

În românește de
Jean Grosu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Ezitările arbitrului

Față de alte sporturi — care-l statuează în reguli lipsite de ambiguitate, — arbitrajul în bridge e o chestiune delicată și dificilă, cu multe imponderabile și încă mai multe obscurități. Nu numai pentru că diversitatea situațiilor nu încape bine în cadrul relativ strîmt al codului de arbitraj, dar și pentru că fiecare situație posibilă e ilustrată de o sumedenie de cazuri cu neputință de adus la același numitor. S-au făcut, în lunga istorie a acestui joc, numeroase încercări de adecvare a arbitrajului la realitatea polimorfă a unei competiții de bridge, cu toate astea sîntem departe astăzi de a putea spune că problema e rezolvată. Ba chiar s-a complicat, parcă direct proporțional cu complicarea jocului însuși prin proliferarea sistemelor sofisticate de licitație. Privit într-o ordine ideală, arbitrul de bridge e, laolaltă, un bun cunoscător al jocului (teoretician), un bun jucător (practician), un bun psiholog și un bun pedagog, impunînd, în primul rînd, prin promptitudinea probității. În ordinea reală, calitatea din urmă e îndeobște de neatins. De ce ?! Pentru că diversitatea cazurilor în care e necesară intervenția arbitrului face ca promptitudinea probității să decline în ezitare. Asta e aproape o fatalitate. Dar una care selectează, căci un arbitru mediocru ezită din nepriceperea rezolvării cazului pe cînd un arbitru bun ezită metodic. Cel dintîi bîjbîie printre variante și alternative, celălalt ezită în soluție pentru a da celor care i-au reclamat prezența, argumentele cele mai limpezi ale deciziei și a o face astfel nu doar acceptabilă ci și convingătoare. Cum să transformi o ezitare naturală într-o ezitare metodică, asta e o chestiune, de-acuma, de talent. N-ar fi deci, la îndemîna oricui. Și totuși, pentru o dată, inteligența poate suplini eventuala absență a talentului. Și nu inteligența în general (care, de altfel, e foarte greu de definit) cît inteligența comportamentală, altfel zis tactul, diplomația, rectitudinea. Cu atît mai mult cu cît, de regulă, situațiile supuse arbitrajului sînt, sau pot deveni ușor, conflictuale oricum încărcate de o tensiune ce e mai întîi, trebuie dezamorsată pentru ca soluția arbitrului să fie corect receptată de jucătorii în cauză. Cu alte cuvinte, înainte de a pronunța o decizie, arbitrul se cuvine să liniștească spiritele, tocmai pentru ca decizia lui să-și releve pertinența iar el să-și dovedească probitatea. Altminteri jucătorii îl vor asculta, din obligație, dar nu îl vor crede.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București